

TARTALOM

Előszó 5

TANULMÁNYOK

Új utak keresése – A nyomozási felügyelet és a vadelőkészítés időszerű kérdései

BERNÁTH NORBERT 7

A közvetítói eljárás gyakorlata és kritikája

COSTOPULOS ORESTIS 15

Jogos védelem az ún. „őrző-védő” berendezések körében

GAMPEL ANDREA – SZÉKELY GYÖRGY LÁSZLÓ 19

A profilalkotás alkalmazásának lehetőségei a
magyar büntetőeljárásban

M. HORVÁTH KRISZTINA – PANYI ATTILA 31

A közvetítói eljárás alkalmazásának kérdései – különös
tekintettel a fiatalkorúakra – a BAZ Megyei Igazságügyi
Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatának
tevékenysége tükrében

OTT ISTVÁN 39

Szakértői bizonyítás a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó
jogok megsértése miatt indult büntetőeljárásokban

A vádirat benyújtása előtti ügyészi tevékenység

FARKAS KRISZTINA 45

A megegyezés lehetőségei a magyar, német és olasz
büntetőeljárásban – jogösszehasonlító megközelítés

OSTYÁNSZKY LÍVIA – IFI NORBERT	53
A tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntetettének gyakorlati problémái <i>(Betegek vagy született bűnözők-e a pedofilok?)</i>	
KÖKÉNYES-BARTOS ATTILA	61
Számítástechnikai rendszerek használatával elkövetett bűncselekmények jogi minősítése	
A magánjogi és a törvényességi felügyeleti ügyészi tevékenység időszerű kérdései	
KÁRPÁTI CSABA – TÁTRAINÉ NAGY ANIKÓ	73
Sporttörvény a gyakorlatban	
TISZA TAMÁS	87
A pártatlan bírósághoz való jog a szabálysértési eljárásban – az Alkotmánybíróság döntéseire tekintettel	

EURÓPAI KITEKINTŐ

Nemzetközi igazságügyi együttműködés büntető ügyekben

DOVALOVSKZI ZSUZSANNA – KOVÁCS ÉVA – TÖRŐ ANDREA	97
International Cooperation in Criminal Matters	
JANCSÓ GÁBOR	111
„A svájci kapcsolat”	
LÁRIS LILÁNA	121
Der Einfluss der Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs auf die nationalen Strafrechte	

Előszó

A 2009. november 5-én az ügyészség – immár 20. alkalommal – kétnapos szakmai-tudományos konferenciát rendezett azzal a céllal, hogy biztosítsa a gyakorlati tapasztalatok cseréjének lehetőségét, segítse az egységes ügyészi jogalkalmazást, és világítson rá a résztvevők probléma-érzékenységére, valamint azon képességeire, amelyek birtokában lehetőségük nyílik a felmerült kérdések helyenként tudományos igényű megoldására, feldolgozására és nem utolsósorban előadására. Az ügyészi szervezetben komoly érdeklődést kiváltó balatonlellei rendezvényen összesen 91 gyakorló szakember tartott előadást. Ezek témái az ügyészi szervezet szakmai tevékenységét teljes egészében átfogták, így a nyomozás felügyeleti és vádelőkészítési, a büntetőbírói, továbbá a büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti szakterület mellett a magánjogi és közigazgatási jogi szakág „kompetenciájába” tartozó témaköröket is érintették. Az előző éveknek megfelelően nem maradtak távol a tanácskozástól az Országos Kriminológiai Intézet ifjú munkatársai sem. Meg kell említeni, hogy a nemzetközi bűnügyi együttműködés tárgyában (Mutual Assistance in Criminal Matters – Justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen címmel) meghirdetett munkacsoportban az előadások angol és német nyelven hangzottak el. A konferencia ünnepélyes záró-értekezletén az elnöki teendőket ellátó, elismert ügyészségi vezetők értékelték az általuk irányított szekciókban végzett munkát. Egységes véleményük szerint figyelemre méltó volt a résztvevők felkészültsége, szakmai igényessége és jártassága. Az értékelőkre hárult az a felelősségteljes feladat is, hogy a számos kiváló mű közül kiválasszák, és közlésre javasolják az arra leginkább érdemeseket.

A kiemelkedő előadások írásos formában történő publikálására jelen keretek között – a Legfőbb Ügyészség és az Ügyészek Országos Egyesülete ismételt együttműködésének eredményeként, a hivatal anyagi támogatásával – kerülhetett sor. Külön köszönet illeti dr. Kovács Tamás legfőbb ügyészt, dr. Máriáné dr. Molnár Máriát, az Ügyészek Országos Egyesülete elnökét, dr. Kiss Annát, az Ügyészek Lapja főszerkesztőjét, a Szerkesztőbizottságot és mindazokat, akiknek közreműködése a konferencia sikeréhez, valamint a válogatás megjelenéséhez vezetett. Meg kell jegyezni, hogy a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletéhez kapcsolódó előadásokat jelen kötet nem tartalmazza. Ennek oka az, hogy az arra alkalmas munkák közzétételéről a szekciót vezető Dr. Vókó György legfőbb ügyészségi osztályvezető ügyész úr, más szakmai lapok hasábjain, maga gondoskodik. Egy évvel ezelőtt abbéli reményemnek adtam hangot, hogy a szakmai tudományos konferencia legkiválóbb előadásainak publikálásával hagyományt teremtve nem csupán egy kiadványt, hanem egy sorozat első kötetét alkotjuk meg. Hagyományról ugyan még nem beszélhetünk, de a tény, hogy a tanácskozás anyagának közreadása irányába tett törekvéseinket siker koronázza, továbbra is bizakodásra ad alapot.

Forgassák haszonnal a kiadványt!

Budapest, 2009. decembere

Dr. Miks Antal
főosztályvezető ügyész¹

¹ Legfőbb Ügyészség Személyügyi, Továbbképzési és Igazgatási Főosztálya

A közvetítői eljárás gyakorlata és kritikája

A büntetőjogban alkalmazott közvetítői eljárás mediációnak tekinthető-e?

A klasszikus értelemben vett mediációt általában a munkajog, a társasági jog, a fogyasztóvédelem, valamint az egészségügy területén alkalmazzák, amely egy nyertes–nyertes megállapodás, nincs vesztese és mindkét fél elégedett vele. A büntetőjog területén eleve nem lehet nyertes–nyertes megállapodásról beszélni, mivel a sértett mindenképpen vesztes, ő a bűncselekmény szenvedő alanya. A megállapodás révén a sértett valamiféle jóvátételt kap, azonban nyertesnek semmiképpen sem nevezhető. Ha azonban a bírósági eljárással hasonlítjuk össze a közvetítői eljárást, akkor a sértett tekinthető nyertesnek, mert például jóval korábban megtérült a kára, mint az elhúzódoó bírósági eljárás esetében, amely után az elkövető lehet nem is fizetett volna, mondván „kaptam egy pénzbüntetést, de a sértett egy fillért sem lát tőlem”.

Tehát a büntetőjogban alkalmazott közvetítői eljárás nem azonos a klasszikus értelemben vett mediációval, de ha kicsit tágabban értelmezzük a mediációt, akkor a közvetítői eljárás is egyfajta mediációnak tekinthető.

A vagyoni elleni bűncselekmények esetén felmerült problémák

2/a.) Ha az okozott kár már a nyomozás során megtérült, akkor nem lehetséges közvetítői eljárás, csak abban az esetben, ha a sértettet a már megtérített anyagi káron kívül, a bűncselekményből eredő egyéb, jóvá nem tett káros következmény is érte.² Ez azonban a ritkább eset például dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás esetén a rongálással okozott kár, általában azonban a vagyoni elleni bűncselekményeknél a káron kívül egyéb káros következmény nincs.

Amennyiben a kár már a nyomozás során megtérült, a bocsánatkérés egyéb jóvátételnek nem megfelelő, ezért ezekben az esetekben a közvetítői eljárás nem indokolt. Így azonban rosszabbul jár az, aki a kárt már a nyomozás során megtérítette, ugyanis lehet vele szemben például megrovást alkalmazni, viszont ez is egy intézkedés, tehát az elkövetőre nézve hátrányosabb, mint az eredményes közvetítői eljárás utáni megszüntetés, ugyanis az, akit megrovásban részesítettek például három évig, nem kaphat fegyvertartási engedélyt. Egy olyan ügyben pedig, ahol a csalás során 1.500.000 forintos kár keletkezett, nehezen elképzelhető megrovás

¹ Bernáth N., ügyészségi titkár, Szombathelyi Városi Ügyészség

² Legfőbb Ügyészség NF. 3012/2009/26-II. számú irányzatát

alkalmazása. A sértettnek pedig az a legalapvetőbb érdeke, hogy a kára a lehető legrövidebb időn belül megtérüljön, és elképzelhető olyan eset is, amikor a gyanúsított azért nem fizet korábban, mert akkor nem lehet közvetítői eljárást alkalmazni.

Szerintem ezekben az esetekben elfogadható lenne a bocsánatkérés, vagy egyéb „szimbolikus” jellegű vagyoni jóvátétel például abban a konkrét esetben, amikor a gyanúsított kivágta az ismerőse fáját, de már a nyomozás során megtérítette a kárt, egyéb vagyoni jóvátétel lehet az, hogy segítsen egy hétvégén a sértettnek a ház körüli munkában.

2/b.) Abban az esetben is adódnak problémák, ha a sértett nem természetes személy. A Tesco és az Auchan kijelentette, hogy nem hajlandó a közvetítői eljárásban részt venni, a meghallgatásra elmenni, ezért nem működik ilyenkor a közvetítői eljárás. Ezekben az esetekben a kár már általában a nyomozás során megtérült, van azonban amikor nem, és ilyenkor alkalmazható lenne a közvetítői eljárás, de az ebben való részvételre kötelezni senkit nem lehet.

2/c.) Van olyan eset is, amikor a bűncselekménnyel okozott kár és a gyanúsított által a sértettnek fizetett jóvátételi összeg nem egyezik meg, ilyenkor általában kevesebbet fizet a gyanúsított. A Legfelsőbb Bíróság Bk. 67. számú véleménye szerint a gyanúsított által teljesített és a sértett által elfogadott jóvátétel nem azonos a bűncselekményi kár fogalmával. Helyes ez a gyakorlat, mivel a sértettnek lehet, hogy nem térítik meg a teljes kárát, de legalább kap valamit.

A közlekedési bűncselekmények esetében előállott kérdések

3/a.) Az egyik ilyen kérdés közúti baleset gondatlan okozásának vétsége esetén a maradandó fogyatékoság tisztázása, ugyanis általában ez nyomozati szakban még nem megállapítható. Nem egységes a gyakorlat ebben az esetben, sem az ügyészségek, sem a bíróságok vonatkozásában. Az ügyészségen egyes megyékben azt mondják lehetséges a közvetítői eljárás, rábízzák a sértettre, döntse el ő, hogy elfogadja-e az anyagi jóvátételt, míg máshol az a gyakorlat, hogy vádat kell emelni és a szakértői vélemény ismeretében majd a bíróság dönt a közvetítői eljárásra utalásról.

A bíróságok gyakorlatára pedig jó példa a fővárosban született egymással teljesen ellentétes két döntés. Az egyik esetben az I. fokú bíróság közvetítői eljárásra utalta az ügyet, az ügyész megfellebbezte, a II. fokú bíróság pedig helybenhagyta az I. fokú döntést, mondván az, hogy a sértettnek maradandó fogyatékosága lesz-e, valamint a minősítés hogyan alakul (3 vagy 5 éves), a közvetítői eljárás lefolytatását nem befolyásolja, majd a megállapodás után a bíróság szakértőt rendel ki és a szakértői vélemény birtokában a bíró eldönti, hogy büntethetőséget megszüntető ok, vagy enyhítő körülmény áll fenn. A másik esetben a II. fokú végzés helyt adott az ügyészi fellebbezésnek, és leírta, hogy az I. fokú bíróságnak előbb szakértőt kell kirendelnie, a szakvélemény birtokában meg kell állapítania a maradandó

fogyatékoságot, valamint a bűncselekmény minősítését és csak ezután lehet dönteni a közvetítói eljárásra utalásról³.

Én az első bírósági döntéssel értek egyet, ugyanis közúti baleset gondatlan okozásának vétsége esetén elég kicsi a határvonal a vonatkozásban, hogy mi minősül bűncselekménynek és mi nem. Éppen ezért ha sértett elfogadja a jóvátételt (azzal együtt, hogy nem tudja maradandó lesz-e a sérülése), és a leendő maradandó sérülés (amely például 10-30 % közötti munkaképesség csökkenést eredményezhet) nincs kihatással a mindennapi életvezetésére, akkor helyes, ha engedélyezik a közvetítói eljárást. Ilyenkor tájékoztatni kell a sértettet, hogy a később felmerülő anyagi követelést polgári jogi úton érvényesítheti. A sértett ilyenkor általában azt mondja, hogy „lesz egy vádemelés, a bíróság szakértőt rendel ki, lesz valamilyen büntetés is, de ez az ő problémáját nem oldja meg”. Ezekben az esetekben a sértett általában pénzbeli jóvátételt szeretne, főleg akkor, ha sokáig volt táppénzen, sok volt a kórházi, orvosi kiadása. Ilyen esetekben a normális életvezetésű gyanúsítottnál, akinél egyébként sem szükséges járművezetéstől eltiltást alkalmazni célszerű a közvetítói eljárás.

3/b.) Van, amikor a közvetítói eljárás azért esik kútba, mert a sértett túlságosan nagy összegű jóvátételt kíván, amit a gyanúsított nem tud kifizetni, ezért nem járul hozzá a közvetítói eljáráshoz. Ha azonban a nagy összegű jóvátételt vállalja a gyanúsított, de csak egy részét tudja kifizetni a felfüggesztés időtartama alatt, akkor megoldás lehet, hogy a fennmaradó összegre polgári jogi szerződést kötnék, és azt bemutatják a pártfogó felügyelőnek, így biztosítani lehet a sértettnek, hogy az egész összeget követelni tudja. Erre a megoldásra már a gyakorlatban is sor került a fővárosban⁴.

3/c.) A közvetítói eljárásban fizetett jóvátétel milyen viszonyban van a felek közötti biztosítási jogviszonnal? Egyes esetekben a sértett azokat az összegeket is kéri jóvátételként, amelyeket a biztosítónak kellene kifizetnie, mert nem tudja, hogy a biztosító fog-e fizetni vagy sem. A pártfogó felügyelő ilyenkor megkeresi a biztosítót, hogy elmagyarázhassa a sértettnek és a gyanúsítottnak miért ki áll helyt. A biztosítónak azonban az a válasza, hogy majd ha létrejön a megállapodás, majd ha a felek fizetnek, majd akkor ő is helyt fog állni. Ez egyes esetekben oda vezet, hogy a sértett inkább nem egyezik bele a közvetítói eljárásba és várja, hogy a biztosító fizessen, mert ha a gyanúsított fizet, akkor lehet, hogy a biztosító már nem fizet, vagy olyan magas összeget követel a gyanúsítottól, amit már nem képes kifizetni⁵.

Azokban az esetekben, amikor a sértett beleegyezik, és a gyanúsított megtéríti például a táppénz és a fizetés közötti különbözetet, vagy a gyógykezeléssel járó költségeket, az eljárás végén pedig van egy megszüntető határozat, amelyben az

³ 2008. május 22. napján az Országos Kriminológiai Intézetben tartott mediációs kerekasztal-beszélgetésről készült jegyzőkönyv (a továbbiakban jegyzőkönyv) 17. oldala

⁴ A jegyzőkönyv 20. oldala.

⁵ A jegyzőkönyv 11. oldala.

ügyészség megállapítja a gyanúsított büntetőjogi felelősséget, ilyenkor gyakran a biztosítók nem fogadják el a megszüntető határozatot mondván ez nem egy bírói ítélet, amely kimondja a bűnösséget.

Így kialakul egy olyan nonszensz helyzet, amelyben a gyanúsítotton és a sértetten kívül szerepet játszik egy harmadik fél is a biztosító. Éppen ezért Vas Megyében 2009-től a megállapodásokba belekerült egy olyan kitétel, hogy „az abban foglaltakat a felek nem tekintik kártérítésnek, a sértett kártérítési igényét a terhelt biztosítója felé érvényesíti”. Ez egy jó megoldásnak tűnik, így talán ki lehet húzni a biztosítók méregfogát⁶.

3/d.) Mi a helyes gyakorlat akkor, ha a gyanúsított és a sértett egymásnak hozzátartozói? Vas megyében a korábbi gyakorlat szerint ilyen esetekben megrovást alkalmaztak, azzal, hogy a családon belüli jóvátétel nehezen ellenőrizhető, azóta azonban változott az álláspont és a hozzátartozók között is van lehetőség közvetítói eljárásra, ugyanis ilyen esetekben is a közlekedési szabályszegés jellegének kell eldöntenie, hogy alkalmazható-e a közvetítói eljárás vagy sem. Szerintem ez a helyes gyakorlat, ugyanis a hozzátartozók számára is biztosítani kell a közvetítói eljárás lehetőségét, ha a szükséges egyéb feltételek megvannak, ilyen esetekben azonban pénzbeli jóvátétel nem célszerű, elegendő a bocsánatkérés.

Miért nehéz alkalmazni a közvetítói eljárást a családon belüli, személy elleni erőszakos bűncselekmények esetében?

Ezekben az esetekben ugyanis felmerül, hogy mennyire önkéntes a sértett hozzájárulása, mennyire képviseli a közvetítói eljárás az ő érdekeit, vagy csak a másik fél a családon belüli helyzetével visszaélve kizsárolta a megállapodást. Az ilyen ügyekben az elkövetőnek általában csak az a célja, hogy minél előbb szabaduljon a büntetőeljárástól, azt minél előbb meg lehessen szüntetni, és ilyenkor jönnek elő például az olyan megállapodás ötletek, hogy az elkövető segít a házimunkában.

Ha az ügyész észreveszi ezt a meghallgatás során, akkor megtagadhatja az ügy közvetítói eljárásra utalását a Be. 221/A. § (3) bekezdés d) pontja alapján, az ügyészi mérlegelés körében. Azonban ha a közvetítő veszi észre ezt a helyzetet, és a felek ragaszkodnak a megállapodáshoz, akkor mit lehet tenni? Semmit, mert a közvetítói tevékenységről szóló törvényben csak az szerepel, hogy a megállapodásban vállalt kötelezettségnek meg kell felelniük a jogszabályoknak, ésszerűnek kell lenniük, és nem ütközhetnek a jó erkölcsbe. Tehát ebben az esetben a közvetítő kénytelen elkészíteni a megállapodást.

A közeli hozzátartozók közötti, személy elleni erőszakos bűncselekmények esetében, ha egy bocsánatkéréssel befejeződik az egész azzal (véleményem szerint) nincs megoldva semmi, mert büntetés nélkül ér véget az eljárás, általában nincs tisztázva mi volt az elkövető indítéka, motivációja, valamint a felelősség, hogyan

⁶ lásd például: Szombathelyi Városi Ügyészség Közl. 3347/2009. számú ügy

terheli őt. Ezekben az ügyekben, tehát csak a legritkább – jól megválogatott – esetekben indokolt a közvetítői eljárás alkalmazása.

A kötelező ügyészi meghallgatás a közvetítői eljárásra utalás előtt

A Be. 224. § (4) bekezdése szerint kötelező a közvetítői eljárásra utalás előtt a gyanúsított és a sértett meghallgatása. A Legfőbb Ügyészség NF. 3012/2009/26-II. számú iránymutatása szerint ez nem teljesíthető rövid úton, valamint az érintettek írásbeli nyilatkozatával sem helyettesíthető. Amennyiben nehezen elhárítható vagy elháríthatatlan akadálya van, az ügyész a meghallgatást a gyanúsított, illetve a sértett lakóhelyén fogatosíthatja (a gyakorlatban ez azonban nem igazán kivitelezhető). A meghallgatást minden esetben a közvetítői eljárásról rendelkező ügyésznek kell fogatosítania, mivel ő ismeri az ügyet, neki kell döntenie, azonban, így még a megkeresés útján történő meghallgatásra sincs lehetőség.

A probléma ezen esetben az, hogy a nagyobb megyékben a nagy távolságok miatt a gyanúsított vagy a sértett nem megy el a meghallgatásra, mert például nincs pénze az utazásra. Általában a közlekedési ügyekben fordul elő, hogy a bűncselekmény elkövetési helyéhez képest más megyében lakik vagy a gyanúsított, vagy a sértett, és emiatt gyakran ezen esetekben sem lehet fogatosítani a meghallgatást.

Ezen probléma megoldáshoz véleményem szerint mindenképpen Be. módosítás szükséges. Felmerült ezzel kapcsolatban két lehetőség is. Az egyik az, hogy egyáltalán ne legyen ügyészi meghallgatás, nem szükséges, elegendő, ha a nyomozó hatóság tájékoztatja a feleket, és ha kéri a közvetítői eljárásra utalást, akkor nem szükséges ezt újra megerősíteniük az ügyész előtt. A másik lehetőség az, hogy a meghallgatás az ügyészi mérlegelés körébe tartozzon, azaz az ügyész meghallgathatja a gyanúsítottat és a sértettet, ha szükségesnek tartja, kételye merül fel, de nem kötelező. Az utóbbi lehetőség bevezetése lenne a legjobb megoldás, mivel általában nem szükséges a meghallgatás, de ha szükségét érzi az ügyész, akkor van rá lehetősége, például fiatalkorúak ügyeiben, vagy családon belüli személy elleni erőszakos bűncselekményeknél.

Ezzel kapcsolatban felmerült a közvetítői eljárásról szóló törvény módosítása is, mivel gyakran nem a terhelt lakóhelyén történik a bűncselekmény elkövetése, ezért ne az eljáró ügyész illetékessége határozza meg a közvetítő illetékességét, hanem, mint vádelhalasztásnál a terhelt lakóhelye.

Mennyire célravezető fiatalkorúakkal szemben alkalmazni a közvetítői eljárást?

A fiatalkorú elkövetők esetében ugyanis célszerű a magatartásuk hosszabb ideig tartó figyelemmel kísérése, erre jó intézmény a vádelhalasztás, vagy szükséges az, hogy a fiatalkorú megérezze a bíróság légkörét, erre pedig jó megoldás a bíróság elé

állítás. Megvan a veszélye annak, hogy az anyagilag jól szituált szülő teljesíti a megállapodásban foglaltakat, és ezzel vége az eljárásnak, de a fiatalkorúra az eljárás semmilyen nevelő hatással nem volt. Ezzel szemben vádelhalasztás esetén magatartási szabályt lehet előírni, így lehet kötelezni a kár megtérítésére is, valamint ott van a pártfogó felügyelet, amellyel figyelemmel lehet kísérni a fiatalkorú fejlődését.

A jól megválogatott esetekben azonban lehetséges a közvetítő eljárás. Vas Megyei példa⁷, amikor a sportszertárba betört két fiatalkorú elkövető fiatal felnőtt társával együtt, eltulajdonítanak 18 darab labdát, és azok egy részét kilyukasztották a közeli patakparton. Értelmetlen, vandál cselekmény, amire nem tudtak ésszerű magyarázatot adni. A gyanúsítottak és a sértett is kérte a közvetítői eljárásra utalást, amihez a Szombathelyi Városi Ügyészség hozzájárult, ugyanis ez esetben a sértett érdeke került előtérbe, mivel fontos volt, hogy a rossz anyagi körülmények között lévő iskola kára még a tanévkezdés előtt megtérüljön, valamint a fiatalkorú gyanúsítottak az iskola tanulói voltak, így a sértett amúgy is figyelemmel tudja kísérni a magatartásuk alakulását.

A beismerő vallomás és a hivatalbóli eljárás problematikája

A hatályos Be. 221/A. § (3) bekezdés b) pontja alapján az szükséges, hogy a gyanúsított a vádemelésig beismerő vallomást tegyen, tehát akkor nem lehet az ügyet közvetítői eljárásra utalni, ha a vádlott a bírósági szakban tesz beismerő vallomást. A bíróságok gyakorlata kezdetben eltérő volt, volt ahol megkövetelték a vádemelésig tett beismerést, de voltak olyan bíróságok is, ahol akkor is közvetítői eljárásra utalták az ügyet, amikor a vádlott a tárgyaláson tett csak beismerő vallomást, és ezekben az esetekben az ügyészi fellebbezések eredménytelenek voltak. A Legfelsőbb Bíróság 3/2007. számú Bk. véleményében leírta, hogy a beismerő vallomásnak a vádemelésig meg kell történnie, a bírósági eljárásban tett beismerő vallomás nem teremti meg a közvetítői eljárás feltételeit.

A kérdés az, hogy jó ez így? Miért ne lehetne úgy módosítani a Be-t, hogy a közvetítői eljárásra utaláshoz csak a terhelt beismerő vallomása szükséges, függetlenül attól, hogy azt az eljárás mely szakaszában teszi meg. Bizonyos esetekben ez nem lenne haszontalan, ugyanis a sértett hamarabb hozzájutna a pénzéhez és a bírósági eljárás is hamarabb befejeződne. Természetesen azokban az esetekben meg kellene tagadni a közvetítői eljárásra utalást, ahol látszik, hogy az indítvány csak a bírósági eljárás elhúzására irányul, mivel a terhelt úgysem fog teljesíteni.

A hatályos szabályozás szerint a bíróság nem utalhatja az ügyet hivatalból közvetítői eljárásra, csak a vádlott, védő, sértett indítványára. Véleményem szerint meg kellene adni ezt a lehetőséget a bíróságnak is. Sok esetben ugyan nem fordulna elő, mert ha van rá lehetőség, akkor már a vádemelésig megtörténik, vagy

⁷ Szombathelyi Városi Ügyészség Fk. 3728/2007. számú ügy

a bírósági eljárás során indítványozzák az erre jogosultak, de néhány esetben biztosan lenne ennek is gyakorlati jelentősége.

A nyomozó hatóságok helytelen gyakorlata

Gyakori eset, hogy a rendőrök nem oktatják ki a gyanúsítottat és a sértettet a közvetítói eljárással kapcsolatban, olyan esetekben, amikor pedig az ügy alkalmas lenne a közvetítói eljárásra. Csak egy sablon mondat van benne a jegyzőkönyvi mintákban, de azt leggyakrabban a gyanúsított és a sértett el sem olvassa, vagy ha igen, akkor nem tudja, hogy miről van szó. A másik probléma szintén ugyanebből adódik, hogy ez a sablon mondta benne van szinte az összes jegyzőkönyvben, olyan bűncselekmények esetében is, ahol nincs is rá lehetőség, a gyanúsított pedig például garázdaság esetében indítványozza a közvetítói eljárásra utalást. Ilyen esetekben először meg kell tagadni a közvetítói eljárásra utalást, majd be kell várni a határozat jogerejét (lehet, hogy hirdetményi kézbesítésre is szükség van), és csak ezután lehet vádat emelni, így ez elhúzza az ügyészi szakot és indokolatlan pluszmunkát ad. Ezekre a problémákra a nyomozó hatóságokkal való jó kapcsolat lehet a megoldás.

Nemzetközi kitekintés

9/a.) Libériában, a Kpelle népcsoport által alkalmazott moot (vita, vitatkozás), klasszikus példa arra, hogy a közvetítói eljárás a kulturális különbségek ellenére, a különböző korokban és közösségekben is jól alkalmazható. Olyan esetekben használják ezt, általában lopás vagy garázdaság esetén, amikor a feleknek az ügy lezárása után nincs kapcsolata egymással. A moot-ra rögtön sor kerül a cselekmény elkövetését követően, hogy a konfliktus a lehető leghamarabb megoldódjon. Az elkövető bocsánatot kér a sértettől és egy jelképes ajándékot ad neki, valamint rumot vagy sört fizet annak, aki jelen van a közvetítói megbeszélésen. A briteknél elterjedt „rundot” – azt a szokást, amikor bizonyos társadalmi csoportokban a szabályokat megszegő egy „rund” fizetésével nyeri el a bocsánatot – innen eredeztetik⁸.

9/b.) Új-Zélandon alakult ki a „Family Group Conference” (családi csoport konferencia), amely az ősi maori kultúrára vezethető vissza. A fiatalok bűnelkövetőknél, veszélyeztetett gyerekeknél és a családi konfliktusok megoldására használják. Ezekben az esetekben a közvetítő nem mondja meg a fiataloknak, hogyan változtasson magatartásán, életvitelén, hanem a családtagokat kéri meg – közeli barátok, szomszédok bevonásával –, hogy javasoljanak általuk elfogadható és betartható megoldásokat. Tehát a fiatalok nem megbüntetik, hanem úgy próbálják visszatartani a további bűncselekmények elkövetésétől, hogy egy fokozottabb családi ellenőrzés alá vonják (ugyanis amit a család előír, annak betartásáról valószínűleg

⁸ Göncz Kinga – Wagner János: Konfliktuskezelés és mediáció

gondoskodni is fog). Ennek köszönhetően Új-Zélandon csökkent a fiatalok bűnelkövetés, elsősorban a sorozatjellegű, súlyos cselekményeket elkövetők, valamint a bűnöző életmódot folytató fiatalok száma. A világ minden tájáról érdeklődnek e módszer iránt, és már sok országban vezettek be hasonló eljárást⁹.

⁹ ua. mint az előző

Jogos védelem az ún. „őrző-védő” berendezések körében

A jogos védelem a lehető legrégebb, legnagyobb hagyományokkal rendelkező jogintézmények közé tartozik. Jogpolitikai indoka ismert előttünk, hiszen az állam feladatai közé tartozik állampolgárainak védelme, amelyet adott esetben nem képes ellátni, mert előfordulhat – sőt az esetek többségére inkább az a jellemző –, hogy az adott bűncselekmény elkövetésekor a bűnüldöző hatóságok nincsenek jelen és nem tudják az állampolgárokat megvédeni az őket ért támadástól. Ebből adódóan, amióta az emberi együttélés szabályainak írásba foglalása megtörtént, mindig gondot fordítottak arra, hogy büntetlenséget biztosítsanak a jogos védelemi helyzetben cselekvők számára. Nincs ez másképp a jelen korban sem, és nem kivétel ez alól a hatályos magyar jogalkotás sem.

Jogos védelmi helyzetben cselekszik tehát, aki a saját, illetőleg a mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításának érdekében fejt ki a Btk. Különös Részében büntetni rendelt cselekményét.

A technika rohamos fejlődése, az élet, a testi épség és a vagyon elleni bűncselekményeknek a XX. század végén és napjainkban történő robbanásszerű növekedése újabb és újabb megoldásokat szült, amelyek a támadó testi épségét veszélyeztették, és amely megoldások a jogalkalmazót is újabb és újabb kihívások elé állították.

A bírói gyakorlat és ezzel együtt egyes jogi álláspontok azonban elutasították az őrző-védő berendezések esetében a jogos védelem megállapíthatóságát.

Ez a joggyakorlatban leginkább az 1995.685 BH-n² és a 2000.97 BH-n³ keresztül testesült meg.

¹ Costopulos O., főügyészégi ügyész, Fővárosi Főügyészség

² A tényállás szerint a vádlott büntetőfeljelentést tett az élettársa ellen, aki emiatt előzetes letartóztatásba került. Az élettársának a fia, a sértett, aki egyébként a családjával együtt a közelben lakott, emiatt megneheztelt a vádlottra. Többször megjelent a vádlott házában, ahol, ha zárva találta a kaput a kerítésen átugorva jutott be a kertbe. Ilyenkor kettőjük között szóváltás alakult ki. Egyik nap a vádlott bezárta a kertkaput, majd a lakásába bezárkózott és a sértett zaklatásától való félelmében a lakás bejárati ajtajának zárszerkezetébe egy vezeték segítségével áramot vezetett, amely a kertbe a kerítésen átmászó, majd a bejárati ajtó kilincset megfogó sértett kezét megcsípte. A bíróság nem látta megalapozottnak a jogos védelemre irányuló védői hivatkozásokat, hanem a vádlott bűnösségét emberölés büntetének kísérletében állapította meg.

³ Ebben az esetben a vádlott kertjébe több alkalommal bemásztak és elvették a kertjében található gyümölcsök és zöldségek egy részét. A vádlott tudta azt, hogy a megyei bíróság több embert is elítélt amiatt, hogyha az értékeik megvédelme érdekében áramot vezetett a kerítésébe, ugyanakkor úgy döntött, hogy a javait megvédendő nem a kerítésbe, hanem a kerítésen belül kifeszített drótra vezet áramot. Ezt követően a sértett, azért, hogy a vádlott

Ezek a BH-k azt a jogi álláspontot tükrözik, amely szerint az önműködő rendszerek esetében nem állapítható meg a jogos védelem, hiszen támadás, illetve közvetlenül fenyegető támadás hiányában a jogos védelmi helyzet nem áll fenn, márpedig a védelmi rendszer kiépítésekor hiányzik a jogintézmény alkalmazhatóságának egyik törvényi feltétele, a megkezdett jogtalan támadás, vagy annak közvetlen veszélye. Emellett ezek a berendezések alkalmasak arra, hogy nemcsak a jogtalan támadókat, hanem másokat, így ártatlanokat is sértsenek. További indokként jelenik meg az is, hogy az adott körülmények között ezek a berendezések nem alkalmasak arra, hogy vizsgálják az elhárítás szükségességét, annak mértékét és az arányosságát sem.

A jogirodalomban azonban ismert ezzel ellentétes álláspont is, amely szerint az őrző-védő berendezések telepítésére kizárólag a jogtalan támadás megkezdése előtt kerülhet sor, hiszen minden ilyen készüléknek az a rendeltetése, hogy létezésével elriassa a jogsértőket, másrészt pedig az a feladata, hogy védelmet biztosítson a jogellenes cselekményekkel kapcsolatban.⁴ Igaz, hogy jogtalan támadás nélkül nincs jogos védelem, az óvó-védő berendezések azonban pontosan akkor lépnek működésbe, akkor fejtik ki védelmi funkcióikat, amikor a támadás megkezdődik. Az óvó-védő eszközök alkalmazása tulajdonképpen előkészület a védelemre, a védekezés pedig a támadással veszi kezdetét. Ezek az eszközök ugyan nem képesek felmérni, hogy milyen mértékű védekezésre van szükség, a berendezés telepítője azonban meg tudja ítélni. Így, amennyiben a vagyon elleni bűncselekmények megakadályozására szolgáló eszköz legfeljebb testi sértés előidézésére alkalmas, az arányosság követelménye nem sérül.⁵

A jogalkotó azonban érzékelve a kialakult problémát a 2009. LXXX. törvény 5. §-ával, 2009. augusztus 9. napjától a jogos védelem körében egy újabb rendelkezéssel a 29/A.§-al bővítette az addigi szabályozást, amikor a büntethetőséget kizáró okok szintjére emelte az ún. őrző-védő berendezések alkalmazását.

A Btk. 29/A. §-a szerint nem büntethető, aki a saját, illetőleg a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzéséhez szükséges védelmi eszközt alkalmaz, ha az az élet kioltására nem alkalmas, és annak folytán a jogtalan támadó szenved sérelmet, továbbá ha a védekező a sérelem elkerülése érdekében mindent megtehet, ami tőle az adott helyzetben elvárható volt.

kertjéből gyümölcsöt vegyen el, a kerítésen átmászva a kertbe jutott, ahol a lábára tekeredt az árammal ellátott drót, amelynek következtében halálos áramütést szenvedett. A sértett társai értesítették a mentőket, akik közül a mentőautó vezetője a kertbe bemászott, azonban amikor a kifeszített és áram alatt lévő drótba belerúgott – bár áramütés nem érte – attól megijedt és a kertből az utcára távozott, ahol az ÉMÁSZ dolgozói megszüntették az áramellátást. Ebben az esetben sem látta megállapíthatónak a bíróság a jogos védelmi helyzet meglétét és a vádlottat bűnösnek mondta ki több emberen elkövetett emberölés bűntettének kísérletében.

⁴ Belovics E.: A büntetendőséget kizáró okok, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2009. 126. o.

⁵ Belovics E., i.m. 127-128. o.

Látható tehát, hogy a jogalkotó a jogos védelemtől eltérően nem utal a közérdekre, illetve három feltétel együttes megléte esetén tartja megállapíthatónak a büntetethez vezető okot, így :

- a védelmi eszköz alkalmazása nem lehet az élet kioltására alkalmas,
- a védelmi eszköz alkalmazása folytán a jogtalan támadó szenvedhet sérülést,
- a védekező a sérelem elkerülése érdekében mindent megtett, ami tőle az adott helyzetben elvárható volt.

Álláspontom szerint azonban a jelenlegi megfogalmazás félreértés(ek)re adhat okot.

A 2008. LXXIX. törvény által életbe lépett módosítása kapcsán 2009. február 1-jétől Btk. 170.§ (5) bekezdése többek között a súlyos testi sértés, és a maradandó fogyatékoságot okozó testi sértés előkészületét is büntetni rendeli.

A jelenlegi szabályozás szerint tehát, az a helyzet áll fenn, hogyha a jogtalan támadás bekövetkezik, és a védekező valamennyi törvényi feltételnek megfelelt, akkor sem büntethető, ha a védelmi berendezés akár nyolc napon túl gyógyuló sérülést okozott.

Ebből a megfogalmazásból azonban nem derül ki, hogy az alkalmazás csak a berendezés működésbe lépésére vonatkozik, vagy annak telepítésére is.

Abban az esetben, ha szűkítő értelmezésre kerül sor és csak a működésbe lépésre vonatkozóan látjuk megállapíthatónak a büntetethez vezető ok alkalmazását, úgy ebből az értelmezésből az is következhet, hogy mindaddig, amíg a sérülés nem következik be, a védekezés érdekében a védelmi berendezést telepítő a Btk. 170.§ (5) bekezdése alapján felelősségre vonható, ha az eszköz súlyos testi sértés, vagy maradandó fogyatékoságot okozására alkalmas, és az ilyen berendezést telepítő személy tudja:

- az eszköz minimálisan alkalmas súlyos testi sértés okozására,
- azt azért telepíti, hogy jogtalan támadás elhárítása során a támadónak minimálisan súlyos testi sértést okozzon.⁶

Ilyen esetben ugyanis, ilyen jellegű sérülés okozása arányban áll a vagyoni viszonyaink ellen irányuló jogtalan támadással és alkalmas arra, hogy a támadást visszaverje.⁷

Álláspontom szerint az előkészület megállapíthatóságát nem zárja ki az, hogy a védelmi berendezés alkalmazójának a sérelem elkerülése érdekében mindent meg kellett tennie, ami tőle az adott helyzetben elvárható volt. Ez ugyanis nem zárja ki azt a tényt, hogy a védelmi berendezés alkalmazója abból a célból telepíti a berendezést, hogy ha az általa a sérelem elkerülése érdekében megtett intézkedés nem vezetett eredményre, úgy a védelmi berendezés okozzon adott esetben olyan sérülést, amely miatt a támadó felhagy a jogtalan támadással. E körben még

⁶ Természetes az előkészület kapcsán mindig az adott esetet kell vizsgálni, hiszen nem minden eszköz alkalmas súlyos testi sértés okozására.

⁷ Vegyünk példának egy medve- vagy egy farkas csapdát, ahol a telepítő tudja, hogy a berendezés az élet kioltására nem alkalmas, azonban azzal is tisztában van, hogy az minimálisan nyolc napon túl gyógyuló sérülést fog okozni, ha abba belelépnek.

említést érdemel, hogy a sérelem elkerülése érdekében megtett intézkedés nem csak a támadónak szól, hanem a rajta kívül álló vétkes személyeknek is, hogy a berendezés nekik se okozzon sérelmet.

Véleményem szerint ebben a körben az alkalmazást tágan kell értelmezni, így abba belefér maga a telepítés is és nem csak a működésbelépés során kerülhet sor a büntethetőség kizáró ok alkalmazására.

A félreértések, valamint a szűkítő értelmezés alkalmazása esetében – mint minden esetben – itt is vizsgálni kell, hogy ez a célzatos telepítés a társadalomra veszélyes-e, hiszen társadalomra veszélyesség – mint a bűncselekmény Btk. 10.§ (1) bekezdésében meghatározott egyik fogalmi eleme – hiányában bűncselekményről sem beszélhetünk.

Ettől eltekintve én úgy gondolom, azt, hogy a védelmi berendezés alkalmazása kapcsán melyik értelmezés kerül elfogadásra és alkalmazásra, valójában a joggyakorlat fogja kimunkálni.

További probléma merülhet fel az emberölés alkalmatlan eszközzel, vagy módon elkövetett kísérlete kapcsán.

A 2009. LXXX. törvény ugyanis nemcsak a jogos védelem rendelkezéseit módosította, hanem az alkalmatlan kísérlet kapcsán az alkalmatlan eszközzel, az alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet mellett szabályozni rendeli az alkalmatlan módon elkövetett kísérletet.

Azt, hogy valamely eszköz a szándékolt eredmény előidézésére alkalmas-e, mindenkor az elkövetés konkrét adottságainak viszonylatában kell vizsgálni. Így: alkalmatlan az eszköz, ha az adott körülmények között vagy az adott feltételek mellett, illetőleg az alkalmazott módon, nem volt ugyan alkalmas a szándékolt eredmény létrehozására, de más körülmények között, illetőleg más feltételek mellett, vagy más módon történő alkalmazása esetén alkalmas lett volna.

A jelenlegi megfogalmazása szerint a Btk. 29/A.§-a – természetesen csak a védekezés céljából telepített berendezések esetében – lehetővé teszi az alkalmatlan eszközzel és módon elkövetett emberölés kísérleténél a felelősségre vonás mellőzését akkor, ha a védelmi eszköz objektíve alkalmas az emberélet kioltására, de azt az adott helyzetben alkalmatlan módon használják.

Mivel a jogalkotó csupán annyit követel meg, hogy a berendezés az emberi élet kioltására ne legyen alkalmas, így adott esetben, akár a felelősség alóli kibúvást is eredményezhetné, amely a jogalkotó akaratával ellentétes lenne.

Ez a hiányosság azonban kiküszöbölhető lehet egy szó használatával is. Abban az esetben, ha a jogalkotó a nem alkalmas elé beillesztené az egyáltalán szót – így „az eszköz az élet kioltására egyáltalán nem alkalmas” kitételrel a félreértelmezés elkerülhető lenne –, amely alapján az már megfelelné a jogalkotói koncepciónak és annak valódi akaratát tükrözné.

A profilalkotás alkalmazásának lehetőségei a magyar büntetőeljárásban

Alapvetés

Az állami büntetőjog elsődleges feladata a bűncselekményt elkövetők felelősségre vonása, szankcionálása. Ennek eszköze a büntetőeljárás, amely jogi szabályaival meghatározza azokat a lépéseket, eszközöket, amelyek elvezetnek az elkövető megtalálásától annak tényleges megbüntetéséig. Sokszor azonban a bűncselekmények elkövetője nem ismert rögtön az eljárás elején, sőt a büntetőeljárás megkezdésekor eljáró nyomozó hatóságoknak éppen az ismeretlen tettes személyazonosságának felderítése okozza a legnagyobb fejtörést. Ez a probléma különös súllyal jelentkezik az életellenes bűncselekmények elkövetésekor, ugyanis e – mai napig a legsúlyosabbnak tekintett – bűntettek esetében az elkövető – érezve tettének terhét – igyekszik menekülni a hatóság elől, a bűncselekményt leplezi, a nyomokat eltünteti.

A fenti kérdésre a büntetőeljárás keretei között elsődlegesen a kriminalisztika tudománya igyekszik megoldásokat találni. A tudományterület fejlődésével születtek meg sorra a különféle azonosítási módszerek, amelyek elsődlegesen biológiai tulajdonságok alapján – ld. ujjlenyomat, vér, DNS – segítenek az elkövetők megtalálásában. A XIX. századtól kezdve azonban egyre inkább teret nyertek azon társadalomtudományi – elsődlegesen (kriminál)pszichológiai, szociológiai illetve kriminológiai – megközelítések, amelyek az elkövető belső, lelki tulajdonságai, vagy külső szociológiai jellemzői alapján kategorizálják a bűnelkövetőket. Ezen tudományos alapokon fejlődött ki a mai profilalkotásnak nevezett módszer, amelynek gyökerei az angolszász jogrendszerben található meg, illetve alkalmazása is ezen országokban terjedt el leginkább. A két jogrendszer azonban folyamatosan hatással van egymásra, bár elsődlegesen a kontinentális hagyományokon nyugvó rendszerek vesznek át gyakran intézményeket az angol-amerikai rendszerből, míg utóbbiak a másik jogrendszert – inkvizitóriusnak tekintett alapjai miatt – ritkábban tekintik mintaként. Ilyen alapokon terjedt el a profilalkotás módszere elsőként az USA-ból – elsődlegesen az FBI közvetítésével – a többi angolszász jogterületre (az Egyesült Királyságba, illetve Ausztráliába), majd később az európai kontinens többi országába, köztük a '90-es évek elején Magyarországra. Terjedése viszonylag gyorsnak tekinthető, hiszen tudományos alapjai mindössze évtizedes múltra tekintenek csak vissza. A profilalkotás kialakulásával és történetével, illetve magyarországi átvételével a további pontok alatt részletesebben igyekszünk majd foglalkozni.

¹ Gampel A., ügyész; Székely Gy. L., ügyészégi fogalmazó, Miskolci Városi Ügyészség

Alkalmazása, fogalom-meghatározás

A módszer elnevezése az angol *profiling* szóból származik, jelentése többértelmű, azonban hazánkban végül a profilalkotás kifejezés gyökeresedett meg², nem történt magyarítás, bár kifejezi a lényegét a személyiségrajz elnevezés is, illetve a gyakorlatban, írásokban említeni szokás bűnözői-, elkövetői-, pszichológiai, illetve specifikus profilalkotásként is. Írásunkban maradunk a profilalkotás elnevezésnél.

A profilalkotás alkalmazhatóságának alapja az a felfedezés, hogy az ismeretlen elkövető különleges viselkedésének – így elsődlegesen az elkövetés módjának, vagy a helyszínen hagyott nyomoknak – az elemzése révén következtetni lehet az elkövető fizikai megjelenésére, pszichológiai tulajdonságaira, korára, iskolázottságára, vagy szociális helyzetére. E tényezők feltárása ritkább esetben rámutathat egy konkrét személyre, de inkább segít *szűkíteni* a szóba jöhető gyanúsítottak körét. A profilalkotás tehát az elkövető személyiségprofiljának, személyiségképének megalkotására irányul.³

Egzakt definíció a fogalomra ez idáig nem született, többféle fogalom-meghatározással találkozhatunk az egyes szerzők műveiben. Egyszerűen meghatározva nyomozássegítő, vagy –támogató módszernek tekintendő, olyan bűncselekmények esetében, ahol nem ismert az elkövető.⁴ Van olyan, aki a módszer körülírása, alkalmazhatósága felől közelít. Így például *Fülöp Gyula* a profilalkotást a bűnügyi grafikus munkájához hasonlítja, amelynek során a grafikus nem látja „modelljét”, de a szemtanúk leírása alapján végül képes portrét készíteni az elkövetőről.⁵

Brent E. Turvey pedig a profilalkotást funkciói körülírásával közelíti meg. E szerint a nyomozás során betöltött funkciók a következők:

- Leszűkíti a lehetséges elkövetők körét, illetve segít kiválasztani a legvalószínűbb elkövetőt a több lehetséges közül.
- Segítséget nyújt a bűncselekmények felderítéséhez és megértéséhez, a bűnügyi helyszínen fellelhető nyomok és az elkövetői viselkedési jellemzők azonosításával illetve analizálásával.
- Segítséget nyújt a nyomozóhatóságnak elkövetési verziók és nyomozási stratégiák megalkotásához.

Ehhez képest *Turvey* szerint a profilalkotás további funkciói az eljárás bírósági szakaszában:

² Bendzsák K. – Benke M.: Profilalkotás, mint nyomozási módszer. *Belügyi Szemle* 1994/5. 21. o.; illetve Kodba F.: Néhány észrevétel a „Profilalkotás, mint nyomozási módszer” című íráshoz. *Belügyi Szemle* 1994/6. 78. o.

³ Nem árt tisztán látni a téma szerteágazóságát illetően, hiszen a profilalkotás gyakran szerepel a bulvársajtó terítékén is, ugyanakkor komoly, tudományos szakirodalom is kötődik hozzá, így gyakran igen nehéz a gondolatokat tudományos keretek között tartani.

⁴ Kemény G.: A profilalkotás adaptálásáról. *Belügyi Szemle*, 1999/3. 5. o.

⁵ *Fülöp Gy.*: Bűnözői profilalkotás a hazai bűnüldözésben. *Belügyi Szemle* 1997/12.

- Segítséget nyújt az áldozat és az elkövető viselkedésével kapcsolatos bizonyítékok megértéséhez.
- Bepillantást enged az elkövető gondolatvilágába, lelkiállapotába, feltárja a tettes motivációit.
- Segít összekötni az egyes bűncselekmények tetteit a különféle viselkedésképek által.⁶

Ezek mellett azonban találkozhatunk „szigorú” összefoglaló definíciókkal is. Pl. ilyenekből szemléltet néhányat írásában Bendzsák Katalin és Benke Miklós⁷, míg Elekesné Lenhardt Zsuzsanna és Nagy Enikő saját fogalmat alkotva így definiál: „Azt a folyamatot jelenti, amelynek során egy adott bűntényről, vagy bűnügyi helyszínről rendelkezésre álló információk alapján pszichológiai-szociológiai portrét készíthető a bűncselekmény ismeretlen elkövetőjéről.”⁸ E rövid definíció talán a legtalálékosabban foglalja össze a módszer lényegét.

Tipológia

A szakirodalom szerint profilalkotásnak többféle típusa létezik⁹: induktív profilalkotás, deduktív profilalkotás, pszichológiai profilalkotás, szociológiai profilalkotás, geográfiai profilalkotás.

Az *induktív* profilalkotás során a hasonló bűncselekmények elkövetőiről rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján alkotják meg az elkövető személyiségprofilját. Ez esetben a profil alapját a már elkészült elemzések, statisztikai és bűnügyi nyilvántartási adatok és a profilalkotó személyes tapasztalatai képezik. A Magyarországon alkalmazott profilalkotás ebbe a kategóriába tartozik, így részletesebb magyarázatára a dolgozat ezzel foglalkozó pontjában fog sor kerülni.

Ehhez képest a *deduktív* módszerrel megalkotott profil tulajdonképpen az elkövető tulajdonságainak a gyűjteménye, amelyekre a rendelkezésre álló tárgyi nyomok illetve elkövetési körülmények alapján lehet következtetni. A profilalkotó ilyenkor a tárgyi bizonyítékok – pl. vérfoltok, vérnyomok, sebek elhelyezkedése – vagy sok esetben az áldozatok jellemvonásai és viselkedése alapján következtet az elkövető fizikai és lelki tulajdonságaira.¹⁰ Az amerikai profilalkotási módszer ilyen alapon történik, bár ott is alkalmaznak olyan statisztikai adatbázisokat (ld. később ViCAP), amelyek induktíve segítenek a profil elkészítésében. Erről is bővebben lesz szó az amerikai módszer ismertetésénél.

⁶ Turvey, B. E.: Criminal Profiling. In: Encyclopedia of Forensic Sciences. Siegel, J. A. – Saukko, P. Y. – Knupfer, G. C. (Eds.): Academic Press, New York, 2000, 467. o.

⁷ Bendzsák K. – Benke M., uo.

⁸ Nagy E. – Elekesné Lenhardt Zs.: A specifikus elkövetői profilalkotás elmélete és gyakorlata. Belügyi Szemle 2004/7-8.

⁹ Lásd pl. Kemény G., i.m. 5-7. o.

¹⁰ Tremmel F. – Fenyvesi Cs. – Herke Cs.: Kriminálisztika – Tankönyv és Atlasz. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005. 224-225. o.

Megjegyzendő, hogy a fentebb részletezett induktív profilalkotást szokás *szociológiai* módszereknek is nevezni, míg a deduktív módszert emlegetik elsődlegesen *pszichológiai*ként, azonban a szociológiai és a pszichológiai profilalkotás, mint önálló típusok elkülöníthetők olyan – tartalmi – alapon is, hogy az elkészült profil elsődlegesen szociológiai jellemzőket (pl. lakókörnyezet, iskolázottság stb.), vagy pszichológiai tulajdonságokat (pl. ideges típus, szexuálisan inkompetens stb.) határoz meg.

E differenciáláson túl meg szokták még különböztetni az ún. *geográfiai* profilalkotást is. Ennek alapja egy 1995-ben, *Kim Rossmo* által kifejlesztett számítógépes program, amely nagy valószínűséggel képes meghatározni a sorozatos bűnelkövetők lakóhelyét. A rendszer statisztikai alapon működik, tartalmazza számos korábbi cselekmény legfontosabb adatait, és ezek alapján – felhasználva azt a tételt, hogy az elkövetők a leggyakrabban az ún. komfortzónájukban követik el a bűncselekményt – meghatározza az elkövető legvalószínűbb lakóhelyét.¹¹ Mint látható, ez a módszer is statisztikai- és induktív alapon működik, ezért álláspontunk szerint megkérdőjelezhető a külön módszerként való meghatározása, inkább egy olyan speciális induktív módszernek tekinthető, amely a lakóhelyre, mint szociológiai tényezőre koncentrálna.

A profilalkotás elhelyezése a bűnügyi tudományok között

Mint az a fentebb felvázoltakból kitűnik, a profilalkotás összetett tudományterületnek tekinthető. A bűnügyi tudományok szempontjából is öszvérterületnek minősül, hiszen annak több ágával is összefüggésbe hozható.

Az egyik ismert felosztás szerint a bűnügyi tudományok területe két fő ágra oszlik: jogi és nem jogi tudományokra. A jogi tudományok területén belül helyezkedik el a büntető anyagi jog, a büntető eljárásjog, és a büntetés-végrehajtási jog. A nem jogi bűnügyi tudományok halmazában pedig a kriminológiát, a kriminalisztikát és a bűnügyi segédtudományokat találjuk meg.¹²

A fentieket áttekintve látható, hogy maga a profilalkotás, mint módszer elsődlegesen a nem jogi, azon belül a bűnügyi segédtudományok között helyezkedik el, hiszen alapvetően pszichológiai, kriminálpszichológiai eljárást alkalmaz. Mindemellett azonban szoros összefüggésbe hozható a szakterület a bűnügyi tudományok egyéb ágaival is.

A profilalkotás alapjai, módszerei elsődlegesen a *kriminológia* tudományával hozhatóak összefüggésbe. E tudományterület az ugyanis, amely részletesen foglalkozik a bűncselekményt elkövető emberrel, annak személyiségével, illetve az elkövetés okaival. Kiindulópontként megemlíthető például *Cesare Lombroso* tevékenysége, aki a modern kriminológia egyik úttörőjének tekinthető. Bár tanait mára megkérdőjelezték, ő volt az első, aki tudományos szempontból érdeklődött a bűnözők személyisége iránt. Úgy gondolta, hogy az emberek külső és belső tulajdonságai

¹¹ Kemény G., i.m. 6. o.

¹² Nagy F.: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2004. 36. o.

összefüggnek, azaz következtetést lehet levonni az egyén külső megjelenési formájából a belső lelki tulajdonságaira.¹³

A profilalkotást, mint az elkövetők felderítésére szolgáló eljárás a *kriminalisztika* egyik módszerének is tekinthető. A kriminalisztika részterületein belül a profilozást egyesek a kriminálmetodika¹⁴ körében, míg mások a krimináltechnikán¹⁵ belül helyezik el. Tremmel szerint a kriminalisztika „lényegét tekintve bűnügyi nyomozástan, azaz a bűnügyi tudományoknak az az ága, amely a bűncselekmények felderítésének és bizonyításának eszközeit és módszereit tárja fel és rendszerezi, éspedig elvi és gyakorlati szempontokból egyaránt.”¹⁶ E fogalom alapján tehát egyértelmű, hogy az ismeretlen elkövetők felderítésére szolgáló személyiségrajz alkotás, azaz a profilalkotás teljes mértékben illeszkedik ebbe a rendszerbe. Tremmel a profilalkotást egyébként a személyazonosítással és a daktiloszkópiával együtt tárgyalja.¹⁷

Ahogy a kriminalisztika maga is szoros kapcsolatban áll a *büntető eljárásjoggal*, úgy a részét képező profilalkotás is egyértelműen összefüggésbe hozható vele. Az eljárásjog rendjébe a profilalkotás elsősorban a nyomozási szakaszhoz köthető, itt pedig elsődlegesen a nyomozást segítő szaktanácsadó intézményével (Be. 182. §), illetve a bizonyítás témakörén belül a szakértővel és a szakvéleménnyel (Be. 99-114/A. §) hozható összefüggésbe. A profilalkotás magyar büntetőeljárásbeli alkalmazhatóságáról, és annak dilemmáiról szeretnénk részletesebben írni.

Profilalkotás Magyarországon

A magyar módszer alapja, jellemzői

A profilalkotás hazánkba angol közvetítéssel került. A szakmai irodalom sokáig nem foglalkozott e kérdéskörrel. Az első ezzel kapcsolatos írás 1993-ban született egy tanulmány-út tapasztalatainak összefoglalójaként.¹⁸ E tanulmányra ezt követően többen is reflektáltak, amelyek elismervén a módszerben rejlő lehetőségeket, finoman jelezték, hogy a profilozás hazánkban sem teljesen új keletű módszer, a tapasztalt nyomozók már eddig is alkalmazták fogásait, csak nem nevezték néven.¹⁹ Mindenesetre elmondható, hogy ezen időszakot megelőzően sem a köztudatban, sem a bűnügyi gyakorlatban, sem pedig a tudományban

¹³ Adler, F. – Mueller, G. O. W. – Laufer, W. S.: Kriminológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 96-100. o.

¹⁴ Tatár L.: Profilalkotás a bűnüldözésben. In: Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára (Szerk: Korinek L., Kóhalmi L., Herke Cs.) PTE ÁJK, Pécs, 2004. 177-181. o.

¹⁵ Tremmel F. – Fenyvesi Cs. – Herke Cs., i.m.

¹⁶ Tremmel F. – Fenyvesi Cs. – Herke Cs., i.m. 35. o.

¹⁷ Tremmel F. – Fenyvesi Cs. – Herke Cs., i.m. 205-224. o.

¹⁸ Bendzsák K. – Benke M., i.m.

¹⁹ Kodba F., i.m.; illetve Chilkó F.: Adalék a profilalkotásról szóló cikkhez. Belügyi Szemle 1994/6. szám.

nem foglalkoztak e témakörrel, ezután azonban már egyre többen fordították a téma felé a figyelmüket.²⁰

Viszonylag korán egyértelművé vált, hogy az amerikai eljárás egy az egyben történő átvételére nincs lehetőség, ezért a hazai alkalmazás érdekében az amerikai módszert át kellett alakítani, hiszen a két ország mérete, lakosságának száma, társadalmi-gazdasági berendezkedése eltérő, illetve az eljárást sorozat-ügyekre dolgozták ki, hazánkban viszont inkább az egyedi esetek a jellemzőek.

A magyar módszer kidolgozásának atyja dr. Fülöp Gyula szociológus volt, aki megteremtette a mostani rendszer alapjait. A rendszer matematikai-statisztikai szoftveres bázisának kidolgozásában dr. Pálvölgyi Miklós programozó matematikus működött közre, de számos más szakember is folyamatosan segítséget nyújtott.

A szakemberek munkájukat adatgyűjtéssel kezdték meg 1996-ban, amelynek során több mint kétezer emberöléses ügy adatait gyűjtötték ki. Ezt követően adatlap megtervezésére került sor, majd az adatlapnak megfelelően a kigyűjtött adatokat újra kódolták, végül pedig az adatok feltöltését követően próbaszámításokat végeztek. Az első „próbaüzem” eredményei 75 %-os matematikai találati egyezést mutattak. Ez azt jelenti, hogy egy jól helyszínelte bűncselekmény esetén – a korábbi hasonló bűncselekmények adatai alapján – igen jó megközelítéssel meg lehet mondani, hogy az elkövető milyen társadalmi körből kerül ki. A rendszer egyik mintája a ViCAP projekt volt. A módszert tehát egyedi – nem sorozatos – elkövetésekre is lehet alkalmazni.²¹

A Magyarországon alkalmazott módszer elvi alapjait az alábbiakban foglalhatjuk össze. A rendszer két fő elvre épül:

- Vannak a bűncselekménynek olyan jellemzői (pl. az áldozat vagy a helyszín ismérvei), amelyeket ismerünk és vannak olyanok (főként, de nem csak feltétlenül az elkövetőre vonatkozóan), amelyeket nem.
- A már feldolgozott bűncselekmények között meghatározható egy olyan kör, amelyhez tartozó esetek az ismert adatokban eléggé hasonlóak az ismeretlen esethez, és ezek alapján feltesszük hogy az ismeretlen eset a nem ismert változóiban is az e hasonló csoport sajátosságait tükrözi.

²⁰ Sorra jelentek meg a már többször említett John Douglas tapasztalatait összefoglaló – tudományosnak nem tekinthető – dokumentumregények, a rendőrség berkein belül dolgozó szakemberek is többször írtak e témában (Lásd a hivatkozott cikkeket, illetve még: Fülöp Gy., i.m.; Nagy E. – Elekesné Lenhardt Zs., i.m.), továbbá a tudományos területen tevékenykedők is publikáltak a profilalkotással kapcsolatos cikkeket (pl. Kiss A., Profilalkotás mint új kriminalisztikai módszer? Kriminológiai és Kriminalisztikai Évkönyv, 1995.; Kármán G. – Kiss A. – Kardon L., Kármán G. – Kiss A. – Kardon L.: Új, személyiségfüggő kriminalisztikai módszerek. Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok 36. (szerk: Irk F.) 1999.).

²¹ Fülöp Gy., i.m. 8. o.

Ehhez a fenti két elvhez csatlakozik két szociológiai megállapítás, amelyet, mint hipotézist minden egyes profil elkészítése során folyamatosan tesztelnek a profilkészítők:

- A hasonló adottságokkal rendelkező és hasonló körülmények között élő személyek egy adott szituációban hasonló módon viselkednek. Ez a szociológia tudománya által bizonyított tény, amely tapasztalatot a viktimológia, kriminalisztika, kriminológia és a kriminálpszichológia ismeretei is alátámasztanak.
- Így tehát a szociológiai típusú profilalkotás azon a felismerésen alapul, hogy ha hasonló sértettek sérelmére, hasonló módon követnek el bűncselekményt, akkor feltehetőleg az elkövetők is azonos körből kerülnek ki.²²

Ehhez a fajta – szinte magyar sajátosságnak tekinthető – profilalkotási módszerhez elsőként egy adatbázist kellett létrehozni, amelynek megfelelő részletességgel és számban kell tartalmazni adatokat, ahhoz, hogy statisztikailag értelmezhető összefüggéseket lehessen megállapítani. Az adatbázis alapja egy 254 pontos kérdőív, amely alapadatokat, sértetti adatokat, a bűncselekmény körülményeire vonatkozó adatokat (külön kiemelve a sérüléseket, az elkövetés eszközét, és indítékait), és az elkövetőre vonatkozó adatokat tartalmaz.²³ A profilalkotás során használt adatbázis jelenleg kétezer feletti felderített életellenes esetet tartalmaz.

A bűncselekményekről tehát részletesen adatokat kell gyűjteni, amelyek aztán számítógépes program és adatbázis útján kezelhetővé válnak. Elvi szinten az ügyek közötti hasonlóságot egy szélesebb ismerettel és tapasztalattal rendelkező nyomozó is átlátná, a számítógépes módszer tehát elsődlegesen meggyorsítja, illetve megkönnyíti a felderítés folyamatát. A profilalkotás folyamata természetesen nem merül ki az adatok felvitelében, majd a „kidobott” információk rögzítésében. A számítógépes adatbázis és az SPSS for Windows statisztikai elemző programra írt algoritmus csak kiindulópontja a tényleges profilalkotási tevékenységnek. A gép segítségével a bevitt adatok minőségétől és számától függően, az információk szakszerű csoportosításával, az adatok statisztikai összevetésével, függőségük vagy függetlenségük kiszámításával, összességében tehát az adatok rendezésével becslések fogalmazhatóak a lehetséges elkövetőről, amelyek természetesen nem egy személyre mutatnak rá, hanem segítenek szűkíteni a lehetséges elkövetők körét.²⁴ A profilalkotás ezért tekinthető nálunk is elsődlegesen nyomozástámogató, -segítő módszernek.

A magyar módszer szerinti profilkészítés a következők szerint zajlik. A profilalkotás során első lépésben a konkrét ügy legfontosabb adatainak figyelembevételével a számítógépes program a felderített ügyeket tartalmazó adatbázisban található eseteket a vizsgált ismeretlen esethez való hasonlóság mértéke szerint sorrendbe állítja. A profilalkotó ezután kiválasztja a leginkább hasonlító ügyeket, és

²² Nagy E. – Elekesné Lenhardt Zs., i.m. 51. o.

²³ Adatlap az emberölés bűncselekmények elemzéséhez, a bűnelkövetői profil elkészítéséhez. Készítette az ORFK Kriminálisztikai Azonosító Szolgálat, Elemző-Tájékoztató Osztálya 1996. Egyben a 13/2001. ORFK utasítás 5. sz. melléklete.

²⁴ Nagy E. – Elekesné Lenhardt Zs., i.m. 52. o.

az így leválogatott esetekből számítógépes program a statisztikai jellegű motívumokból és az elkövetések körülményeiből leszűkíti egy elkövetői kört. Ebből hozza létre a profilalkotó az adott ügynek leginkább megfelelő profilt, azaz az ismeretlen elkövető leginkább valószínű tulajdonságait, az ügy motívumait és az elkövetés körülményeit. Az elemzés szerves részét képezi ezen kívül, hogy a profilkészítők minden esetben részletesen áttanulmányozzák a helyszíni szemle során készült jegyzőkönyvet, az igazságügyi orvosszakértői véleményt, a bűncselekmény helyszínén készült fotókat és lehetőség szerint meg is tekintik a bűncselekmény helyszínét. Ezek összevetésével készül el végül a profil. Fontos azt is hangsúlyozni, hogy az elkövetői profil tévedései a téves adatszolgáltatással, azaz az adatlap pontatlan kitöltésével szoros összefüggésben vannak. Tehát egyrészt az elemzés kezdetekor törekedni kell az adatlap minél pontosabb kitöltésére, másrészt a nyomozás folyamán felmerült újabb információk figyelembevételével újabb profilelemzésekre van szükség.²⁵

Az eljárás eredménye tehát, hogy olyan jellemzőket határoz meg az ismeretlen elkövetőről és cselekményéről, amelyek alapján a nyomozás során látókörbe került személyek közül kiválasztható, vagy a sértett környezetében kereshető az annak megfelelő személy. A profil azért is hasznos, mert az általa megadott jellemzők nem csak a feltételezett elkövetőre, hanem az elkövetés feltételezett körülményeire és indítékaira is vonatkoznak. Személyi oldalról a profil tartalmazhatja az elkövető fizikai tulajdonságait (nem, életkor, magasság, szexuális beállítottság), életkörülményeit (vagyon helyzete, lakáskörülmények), társas kapcsolatait (egyedül él vagy társsal), valamint egyéb, viszonylag egyszerűen ellenőrizhető adatait (iskolai végzettség, büntetett előélet, pszichés státusz); míg tárgyi oldalról tartalmazhatja, például, hogy előre megfontolt vagy alkalmasszerűen végrehajtott cselekményről van-e szó, az elkövetést az eszközt magával hozta vagy a helyszínen találta, vagy, hogy az elkövetést anyagi haszonszerzés, bosszúvágy motiválta-e. Emellett a profilkészítés során behatárolható az is, hogy hány elkövetőről van szó és, hogy milyen kapcsolatban állt(ak) a sértettel. A profil sikeres elkészítésének egyik elengedhetetlen feltétele, hogy az elkövető a helyszínen nyomokat hagyjon, amelyek a közte és a sértett között kialakult fizikai kontaktus eredményei.²⁶

Az egyedi jellegű emberöléses eseteken kívül a rendszer alkalmazható a sorozatjelleggel elkövetett szexuális bűncselekmények, vagy más erőszakos jellegű cselekmények, elsődlegesen rablások során is. Itt viszont csak a sorozatba illeszkedő cselekményekre készíthető el a profil, hiszen az adatbázis elsődlegesen egyedi jellegű emberölések adataival van feltöltve.

A tapasztalatok alapján elmondható, hogy az eddig elkészített profilok találati pontossága kimagasló, 80% felett van. Ez azt jelenti, hogy az elkövető ismertté válása után a róla visszajelzett adatok ismertében a magyar módszerrel készített

²⁵ Nagy E. – Elekesné Lenhardt Zs., i.m. 54. o.

²⁶ Nagy E. – Elekesné Lenhardt Zs., uo. A szerzők ennek kapcsán megemlítik, hogy sajnos alig vagy szinte egyáltalán nem alkalmazható a módszer például a szervezett bűnözési körökben előforduló leszámolásos, illetve bérgyilkossági jellegű ügyek esetében.

profil 20 jellemzőből legalább 16-ot teljes biztonsággal megállapított, vagyis az elkövető tényleg olyan típusú személy volt, mint azt a profil jelezte.²⁷

A magyar módszer szervezeti keretei, és normatív szabályai

Hazánkban jelenleg három, a rendőrség kötelékébe tartozó szakember foglalkozik profilalkotással, akik az ORFK Bűnügyi Főigazgatóságának Elemző és Koordinációs Igazgatóságán tevékenykednek. E szakember csoporton kívül hivatalos profilkészítést más nem végez, bár vannak arra adatok, hogy bizonyos bűncselekmények esetén a nyomozó hatóság kért már fel tanácsadásra pszichológus, vagy pszichiáter végzettségű szakembert.²⁸

A profilkészítésnek ma Magyarországon nincs jogszabályi alapja, a profil megalkotására irányuló eljárási szabályokat egy ORFK utasítás rendezi. A 13/2001. (X. 2.) számú ORFK utasítás, a Magyar Köztársaság Rendőrségének Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról szól, amely az utasítás mellékletét képezi (a továbbiakban: Szabályzat).

A Szabályzat 1. pontja szerint a szabályozás célja az elemző munka minden részletére kiterjedően olyan normatív környezet kialakítása, amelynek során a felhasználó bűnügyi szervek és vezetők az általuk igényelt vagy kapott bűnelemzési anyagokat gyorsan és hatékonyan tudják felhasználni a bűnüldözői tevékenység során, valamint a vezetői döntések meghozatalánál. Az 5. pont szerint továbbá a bűnelemzés a bűnügy és más, potenciálisan érdemleges adatok, vagyis a bűnügyileg releváns információk közötti kapcsolat felismerése, azonosítására és azok értékelésére folytatott rendszeres, célirányos, összehangolt tevékenység.

Fenti fogalmak nem árulnak el közelebbit a bűnelemzési tevékenységről, ez leginkább a bűnelemzés típusainak meghatározásából tűnik ki, ami a Szabályzat 9–13. pontjaiban van meghatározva. E szerint a bűnelemzés két fő típusa a stratégiai bűnelemzés és az operatív bűnelemzés. A stratégiai bűnelemzés a bűnözés egészének, vagy egyes bűncselekmények résztvevőinek, jellemzőinek, elterjedtségének vizsgálatával foglalkozik, távlati célokat fogalmaz meg, illetve felderítési ajánlásokat, prioritásokat határoz meg. Ehhez képest az operatív bűnelemzés a konkrét ügyek felderítéséhez nyújt támogatást. A 13. pont szerint az operatív bűnelemzés fajtái: ügyelemzés, összehasonlító ügyelemzés, elkövetői csoport elemzése, specifikus profilelemzés, nyomozás elemzés.

Látható tehát, hogy a Szabályzat a profilalkotást az operatív bűnelemzés egyik típusaként kezeli. A specifikus profilelemzés fogalmát a Szabályzat 4. számú mellékletében találjuk meg. E szerint specifikus profilalkotásnak nevezzük egy bűncselekmény elkövetőjéről hipotetikus kép kialakítását. Célja a beszerzett információk alapján az elkövető tulajdonságainak leírása, amelyek lehetnek fizikaiak (pl. magasság, erő), szellemiek (pl. iskolázott, vegyészethen jártas), érzelmi

²⁷ Nagy E. – Elekesné Lenhardt Zs., uo.

²⁸ Ld. pl. az alábbi internetes cikkben: <http://www.neudlerika.coldal.hu/cikkek/cikkek/a-bun-lelke-> (Letöltés ideje: 2009. 11. 19.)

(szereti a gyerekeket) stb. A további meghatározás szerint az elkövető leírása a bűncselekmény helyszínén hátrahagyott tárgyak, nyomok, a tanúvallomások és más rendelkezésre álló adatok (technikai megállapítások, az áldozat tanulmányozása, a boncolásról készült fotók) alapján lehetséges. A Szabályzat lefekteti, hogy ez a bűnelemzési forma akkor alkalmazható eredményesen, ha az elkövető pszichéje, vagy társadalmi helyzete, kultúrája erős befolyást gyakorol a motivációra, az áldozat kiválasztására, és az elkövetési módszerre. A specifikus profilelemzés célja: az elkövetői kör lehető legszűkebb meghatározása; nyomozási stratégia kidolgozása; kihallgatási stratégia kidolgozása; bűnüldözési stratégia kidolgozása. A Szabályzat kijelenti továbbá, hogy a profilelemzést elsődlegesen sorozatban elkövetett bűncselekményeknél lehet alkalmazni, különösen emberölés, vagy szexuális bűncselekmények esetén. A Szabályzat ezen melléklete gyakorlati útmutatást és tippeket határoz meg a bűnelemző szakemberek munkájához. Jellemző, hogy a munkamódszereket és technikákat felvázoló útmutató táblázatban, a mellékletben, a profilelemzés címszó mellett a „nincs kialakult gyakorlat” megjegyzés szerepel.

Az operatív bűnelemzés – így a specifikus profilelemzés – gyakorlati végrehajtásáról a Szabályzat 67–105. pontjai tartalmazznak általános előírásokat. E szerint az elemzés lehet folyamatos (amikor az ügy nyomozásának megkezdésétől befejezéséig folyik), illetve eseti (amikor egy adott ügyben határidő tűzésével igénylik egyértelmű kérdések megválaszolását). Az elemzés alaphelyzetben az egyes megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságokon működő elemző-értékelő osztályok útján történik, úgy, hogy a bűnügyi vezető, vagy bűnügyi igazgató az adott ügyben utasítást ad bűnelemzés elkészítésére, vagy az adott (pl. alárendelt) bűnügyi szerv vezetője kezdeményezi ily módon az elemzés elkészítését az elemző-értékelő osztálynál. A bűnelemzések kezdeményezése megrendelés útján történik, úgy, hogy azt az adott bűnügyi szerv vezetője a Szabályzat 2. számú mellékletét képező formanyomtatvány kitöltésével kezdeményezi. A kezdeményező köteles biztosítani az elemző számára a nyomozás összes iratához és egyéb bizonyítékaikhoz történő hozzáférést, illetve pontosan, egyértelműen meg kell fogalmazni a megválaszolandó kérdéseket. Mindezek mellett fel kell venni a kapcsolatot a bűnelemzővel, biztosítani kell a konzultáció lehetőségét, egyeztetni kell egy végrehajtási határidőt, és szükség esetén biztosítani kell a helyszín megtekintésének lehetőségét is. A kezdeményező feladata továbbá, hogy tájékoztassa az elemzőt az elemzés alkalmazásának eredményéről (visszacsatolás). Az operatív bűnelemzés eredményeként a bűnelemző értékelő jelentést készít.

Mindezen általános szabályokon túl a Szabályzat 106–110. pontjai speciális rendelkezéseket határoznak meg az operatív bűnelemzés Bűnügyi Főosztályán történő végrehajtásáról. Az előírások szerint a Bűnügyi Főosztályon csak eseti operatív bűnelemzés történik, és a specifikus profilelemzés kizárólag a Főosztály keretén belül végezhető. Ebben az esetben a profilelemzés megrendelésére úgy kerül sor, hogy a megyei (budapesti) rendőr-főkapitányságok bűnügyi igazgatói kivételesen, indokolt esetben a Bűnügyi Főosztály igazgatójának címzett megkeresés útján igényelhetnek elemzést. Egyebekben azonban a fent ismertetett általános szabályok az

irányadók. Megjegyzendő, hogy a fenti szabályok alapján a specifikus profilelemzésre is csak kivételesen, indokolt esetben kerülhet sor. E kikötés álláspontunk szerint indokolatlan, feleslegesen vonatkoztatja a Bűnügyi Főosztály kivételes tevékenységét a profilalkotásra is. Profilok készítésére – a lehetőség ismertségének hiánya miatt – így is kevés esetben kerül sor, ez a kitétel pedig azt a látszatot kelti, hogy a profilelemzésre történő felkérést jól gondolják át a rendőri vezetők, pedig annak használhatósága ismeretlen tetteses emberöléses ügyekben bizonyítottan eredményes.

Kritikai észrevételek, javaslatok a magyar szabályozás kapcsán

Mint az a fentiekből egyértelművé vált, a profilalkotás elsődlegesen nyomozástámogató, -segítő módszer. Bár interdiszciplináris intézménynek tekinthető, Magyarországon mint kriminalisztikai módszert alkalmazzák, amelynek elsődleges célja az ismeretlen tettes (gyanúsított) személyének beazonosítása főként emberöléses ügyekben.

Az alkalmazhatóság elsődleges gátját az ismertség hiánya adja: számos megyében nem ismert a bűnelemzés ezen fajtájának lehetősége, vagy ha tudnak is létezéséről, eredményéről, technikájáról nincs elegendő információ a nyomozó hatóságok birtokában, ezért nem bíznak használhatóságában.²⁹ Ennek kiküszöbölésére hasznos lenne ismertető előadások megtartása a nyomozó hatóság egységeinél, illetve a nyomozásokat felügyelő ügyészi szervezetben.

Kérdéses szintén a profilkészítés szervezeti megoldása, hiszen arra csak az ORFK egysége jogosult. Nincs magyarázható indoka annak, hogy miért hiányzik megyei szintű profilkészítési lehetőség a főkapitányságok elemző-értékelő osztályaiban, hiszen a rendszer alapja egy számítógépes program és adatbázis, és annak kezeléséhez, illetve a specifikus profilelemzés elkészítéséhez nincs szükség különleges szakismeretre, így alkalmazását a területi egységek elemző szakemberei is hamar el tudnák sajátítani.³⁰ Kiemelendő, hogy a profil elkészítése jelenleg a büntetőeljárás szempontjából (bűnügyi költség vonatkozásában) nem bír költségtervezővel, mert azt a rendőrség keretein belül, normatív szabályok alapján, munkakörként végzik. Elterjesztése esetén esetleg a program elérhetősége, vagy telepítése, illetve egy rövidebb oktatás lehet költségvetési kiadás.

²⁹ Az ORFK korábban említett három profilalkotó szakemberével történt személyes beszélgetés alapján kiderült, hogy számos megyéből – így például Borsod-Abaúj-Zemplén Megyéből – még sohasem történt felkérés profilkészítésre. Vannak azonban olyan megyék, amelyek – a korábbi sikeres profilelemzésekre tekintettel – rendszeresen fordulnak az említett szervezeti egységhez specifikus profilelemzés elkészítéséért.

³⁰ Az említett beszélgetés során a profilkészítők úgy nyilatkoztak, hogy munkájuk megkezdéséhez és elvégzéséhez nem volt szükség különleges – pl. pszichológiai – végzettségre vagy szakismeretre, bár az évek tapasztalatai nagyban hozzájárulnak az egyre eredményesebb munkához.

Jogi szempontból nézve pedig a módszer nehezen illeszthető be a büntetőeljárás részletesen körülírt menetébe. Sem a Be., sem a nyomozással foglalkozó egyéb törvények, vagy rendeletek nem tartalmaznak ezzel kapcsolatos szabályokat, tulajdonképpen nincs jogszabályi alapja. Egyetlen normatív forrása a fentebb elemzett ORFK utasítás. Érdekes kiemelni azonban a Szabályzat 98. pontját, amely szerint az elkészített – sokszor több tíz oldalra kitévő – profil nem csatolható az ügyirathoz. Ez több eljárásjogi problémát is felvet, elsődlegesen az ügyészi nyomozásfelügyelet körében. A Be. 28. § (4) bekezdése szabályozza a nyomozásfelügyeleti ügyészi jogkör részleteit, így a b) pont szerinti iratbetekintési jogot. Felmerül tehát a kérdés, hogy ha az adott ügyben eljáró nyomozó a „saját szakállára”, tehát nem ügyészi utasításra, vagy az ügyéssel történő egyeztetés után készíteti el a profilt, köteles-e azt az ügyésznek bemutatni, hiszen az nem része a nyomozás iratainak. Információtartalmát tekintve viszont a profil sokszor felér egy szaktanácsadói megállapítással, vagy egy szakvéleménnyel, mégsem az erre vonatkozó jogi rendelkezések alapján készül. Ez nyilván ritka esetben fordulhat elő, de nem elképzelhetetlen, ismelve a nyomozó hatóság és az ügyész némely esetben feszült kapcsolatát a felügyelet mélységét illetően. Felmerülhet annak a kérdése is, hogy vajon egy ügyész által lefolytatott nyomozás során mennyiben van lehetőség az ORFK fenti szabályzata alapján a profil elkészítésére. Pusztán szívességi alapon történne? További kérdés lehet, hogy az ügyész – ha egyáltalán ismeri a profilkészítés lehetőségét – adhat-e utasítást profilkészítésre, hiszen az utasítások adása, és az annak alapján történő nyomozási/bizonyítási cselekmények elvégzése a Be. alapján, annak kereteiben történik, így az ügyészi utasítási jog és végrehajtása is ennek medrében folyik. Így kérdéses lehet az utasítás adásának joga, illetve végrehajtása (vagy annak megtagadása) törvényessége, ha a nyomozási cselekménynek nem is tekinthető kezdeményezés és profilkészítés egy rendőrségi belső szabályzat alapján történik csak.

Mindezekre figyelemmel javasolnánk a profilalkotás alkalmazásának magasabb szintű, jogszabályi formába öntését, ami történhet akár rendeleti formában, akár magában a Be.-ben rögzítve, hiszen a profilalkotás rokonítható például a szaktanácsadó által végezhető poligráfós vizsgálat intézményével. Bizonyító erejét tekintve is érdemes lehet a hasonló szabályozás megteremtése, ugyanis itt is elsődlegesen a nyomozást orientáló módszerről van szó és nem közvetlen bizonyítékról, vagy bizonyítási eljárásról. Az Egyesült Államokban, szakértői profilalkotásra viszont Magyarországon még nem jött el az idő.

A közvetítői eljárás alkalmazásának kérdései – különös tekintettel a fiatalokra – a BAZ Megyei Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatának tevékenysége tükrében²

Bevezetés

A közvetítői eljárás a helyreállító igazságszolgáltatás legújabb, mindössze két éves eszköze. A 2006. évi CXIII. törvény célja az volt, hogy a bűncselekménnyel kiváltott konfliktus kezelésére új, Európa számos országában alkalmazott megoldást vezessen be a magyar büntetőjogi rendszerbe. A meghatározott törvényi feltételek fennállása esetén a közvetítés (mediáció) alkalmazásával a sértett és az elkövetők között a konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás jöhet létre, amely a cselekménnyel okozott sérelem jóvátételét tartalmazza. A megállapodásban foglalt kötelezettség teljesítésének ellenőrzése szintén a pártfogó felügyelői szolgálat feladata.

Ügyészként látjuk, hogyan indul egy közvetítői eljárás, majd a pártfogó felügyelői szolgálat tevékenysége nyomán figyelemmel kísérjük a felek írásbeli megállapodását, de a megállapodáshoz vezető út a felek közötti kommunikáció láthatatlan marad. Előadásunk készítése során igyekeztünk saját tapasztalatainkat felhasználni, ennek érdekében a BAZ Megyei Pártfogó Felügyelői Szolgálat munkatársaival felvettük a kapcsolatot, mediátorokkal konzultáltunk a személyes tapasztalataikról, illetve személyesen vettünk részt több mediáción is.

Néhány **statisztikai adat BAZ Megyében**: 2007. évben összesen 136, 2008. évben 190, 2009. év első felében pedig 119 új közvetítői ügyet érkeztek.

(Megjegyzendő, hogy a közvetítői eljárások vádemelésekhez viszonyított arányát tekintve jelenleg is alig haladja meg az 1,5 %-ot. Elmondható, hogy európai összehasonlításban is igen csekély mértékű a közvetítői eljárás büntetőeljárásbeli alkalmazása hazánkban, hiszen ez az arány Nyugat-Európában 8-10 % körül mozog.)

2009. év első felében 119 ügyből 98 ügyet az ügyészségek, 21 ügyet, pedig a bíróságok utaltak közvetítői eljárásra. Az ügyek terhelteit tekintve 9 fiatalok vett részt mediációs eljárásban, 110 esetben volt felnőtt az elkövető.

¹ M. Horváth K., ügyész; Panyi A., ügyészségi titkár, Miskolci Városi Ügyészség

² Forrás: A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon; A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység gyakorlata és módszertani kérdései (IRM, Budapest, 2008.)

A megyében eddig befejezett ügyekben a közvetítői eljárás egyik fontos eredménye, hogy a tevékeny megbánást megalapozó megállapodás az összes befejezett ügy 80 %-ban létrejött és a megállapodások több mint 90 %-a teljesült, ami igen nagy arány, figyelembe véve azt is, hogy a pártfogó felügyelők csak ellenőrzik, de nem ösztönözhetik, vagy kényszeríthetik ki a megállapodás teljesítését.

2007-2009. években érkezett 448 ügyből 89 ügyben folyt **fiatalkorú** terhelt ellen a büntetőeljárás. Bár a mediációt sok országban épp a fiatalkorúak ügyeiben tartják igen hatékony módszernek, mégis úgy tűnik, hogy a hazai jogalkalmazók nem preferálják a fiatalkorúak ügyeiben a közvetítői eljárást.

Tapasztalataink szerint az ügyészek a vádemelés elhalasztása mellett megállapított pártfogó felügyelet rehabilitációs, illetve kontrolláló hatásáról nem szívesen mondanak le fiatalkorú terheltek eseteiben. Közrejátszik az is a fiatalkorúak esetében, hogy a fiatalkorú terheltek nem rendelkeznek önálló keresettel, tehát a törvényes képviselőknél kell a sértett felé az esetleges anyagi jóvátételt teljesíteni. Sok ügyész úgy gondolja, hogy a terhelt részéről a sértett felé irányuló bocsánatkérés a büntetőeljárás elbátellizálása felé mutat.

A mediáció során létrejött megállapodások tartalma, típusai, osztályozása

Magyarországon 2007. évben összesen 2451 közvetítői eljárást rendeltek el. Ebből a tárgyév végére 1569 eset zárult le, melyek több mint háromnegyedében jött létre megállapodás, a legtöbb ügy Budapestről származik (377), a legkevesebb pedig Nógrád és Zala megyéből (27-27).

Az esetek 12 %-ában fiatalkorúak a terheltek, és 16 %-ban nők.

Leggyakrabban vagyon elleni bűncselekmények esetében kerül sor közvetítői eljárásra (56 %), majd ezt követik a közlekedési bűncselekmények (28 %), végül pedig a személy elleni bűncselekmények (16 %), a leggyakoribb esetek lopás, közúti baleset gondatlan okozása, valamint súlyos testi sértés büntette.

Ezen statisztikai bevezetést követően a fent említett 2451 esetből 300 konkrét ügy került vizsgálatra, amelyek tükrében bemutatható és felvázolható a mediáció során létrejövő megállapodások főbb jellemzője. Így elsősorban kiemelendő az, hogy melyek azok az elemei a mediációnak, amelyek felmerülnek egy megállapodásban, és eltérnek a pénzügyi jóvátételtől, így a közvetítői eljárás során hogyan lehetett kihasználni a különféle lehetőségeket kreatív megoldások kidolgozására, illetve újszerű megállapodások születésére a felek között.

Ezen megállapítások alapján arra a következtetésre jutott a vizsgálat, hogy a mediáció során létrejött megállapodásoknak négy főbb típusa létezik, illetve jött létre a felek között a közvetítői eljárás lefolytatásának eredményeként. Ezek: 1. bocsánatkérés, 2. a nem anyagi jóvátétel, 2/a. a szimbolikus gesztus gyakorlása, 2/b. a kapcsolat lezárása, 2/c. a személyes kapcsolat javítása, 2/d. az eredeti állapot visszaállítása, 2/e. a szükséglet kielégítés, 2/f. egyéb esetek, 3. anyagi és nem anyagi jóvátétel, 4. anyagi jóvátétel.

1. Bocsánatkérés

A vizsgálat tárgyát képező 300 eset túlnyomó többsége, összesen 179 eset olyan megállapodás volt, amelyben a sértett megelégedett a bocsánatkéréssel, és további igényt nem tartott a jóvátételre. Ezen esetek több mint felében a sértett sem anyagi, sem nem anyagi jóvátételt nem kért, egy bocsánatkérés elég volt számára ahhoz, hogy az ügyet lezártnak tekintse. Gyakran a bocsánatkérés már a mediációs tárgyalás előtt megtörtént, és a felek kapcsolata közben véglegesen rendeződött.

2. Nem anyagi jóvátétel

A nem pénzügyi jóvátételt tartalmazó megállapodások jellemzője, hogy széles skálán mozog a sértettek jóvátételi igénye. Ezek vizsgálata során 5 nagy alcsoportra oszthatók a nem vagyoni jóvátételek esetei.

2/a. Szimbolikus gesztus gyakorlása

Ebbe a csoportba azok a kérdések tartoznak, amelyek jelképesnek mondhatók, ezek a hétköznapi életben egyébként is fellelhető bocsánatkérési formulák. Bennük egyszerű gesztusok köszönnek vissza. A szóbeli bocsánatkérésen és a megbánáson túl gyakran előfordul a sértett részéről az igény egy apró ajándékra, engesztelő jellegű gesztusra, ilyenek például a sértett egy doboz bonbont, egy csokor virágot, egy üveg pezsgőt vagy – ilyen eset is volt – 5 üveg csemege uborkát kért. *(„A sértett egy csokor virágot kért nem anyagi jóvátételként, amelyet a terhelt közvetítői eljárás végeztével átadott a sértettnek.)*

Ezekben az esetekben a sértett számára valószínűleg fontosabb, hogy az ügy végleg lezárul, a terhelt nyilvánosan bocsánatot kér, mint maga az anyagi kártérítés. Ez az oka annak, hogy inkább szimbolikusnak nevezhető jóvátételre tart igényt.

2/b. A kapcsolat lezárása

A második csoportba azok tartoznak (jellemzően korábbi vagy jelenlegi házastársak, élettársak, családtagok, közeli ismerősök), akik szeretnének lezárni egy korszakot, és arra kérik a terheltet, hogy többé ne keresse őket, illetve szakítsanak meg egymással minden kapcsolatot. Általában ők azok, akik helyrehozhatatlannak látják a kialakult helyzetet, és bár a bocsánatkérést szinte mindig elfogadták, nem reménykednek a javulásban. *(„A felek megállapodnak abban, hogy a terhelt a továbbiakban sem keresi fel a lakásán a sértettet. A kapcsolatukat csak arra szűkítik, hogy a továbbiakban is csak köszönő viszonyban állnak egymással.” „A terhelt vállalta, hogy legkésőbb 2007. szeptember hó 17. napjáig elköltözik a sértett lakásából, és onnan kijelentkezik.”)*

Ezekben az esetekben mindig nagyon fontos, és jó eredménnyel zárult a mediációs ülés, hiszen mind a mediátor, mind a felek arra törekedtek, hogy megoldást találjanak a konfliktushelyzetre, ami ennek megfelelően tükrözi igényeiket.

Ebben hasznos segítségére volt a terheltnek és a sértettnek a mediációs eljárás, hiszen itt elmondhatják egymásnak az összes érvüket, nyugodt körülmények között tehetnek pontot ügyük végére, és nagyon fontos, hogy mindez elfogadható és a jog által biztosított keretek között megy végbe. Számos esetben a mediációs ülésre, illetve az ott létrejött szembesülésre van szükségük a feleknek ahhoz, hogy mindketten belássák azt, hogy az adott helyzetben az ilyen megálapodás a legjobb megoldás, és nincs is lehetőség már másra.

2/c. Személyes kapcsolat javítása

Akárcsak az előző pontban, ebben az esetben is általában családtagok, közeli ismerősök között zajlik az eljárás. Ilyenkor azonban a sértett többnyire gyökeres változást szeretne elérni a terhelt életmódját, hozzáállását illetően, és a mediációs ülésen létrejött alkalmat ragadja meg arra, hogy ezeket a változásokat kieszközölje. Ilyenkor különböző elképzeléseket fogalmaznak meg az érintettek amiatt, hogy kapcsolatuk javítása iránti igényüket kielégítsék. Gyakori eset ezen megálapodások során az alkoholelvonó-terápián való részvételre ösztönzés, illetve a pszichiátriai gondozásra, konfliktus kezelő tréningre való jelentkezés kérése. („A sértett javaslatára a terhelt vállalja, hogy addiktológiai kivizsgálásnak és kezelésnek veti alá magát. Ennek érdekében 2007. május 15. napjáig háziorvosa beutalására felkeresi a lakóhelye szerint illetékes szakkórházat és a terápiát alkoholbetegsége teljes gyógyulásig folytatja, valamint kezelőorvosa utasításait a gyógyulás érdekében betartja.”)

Többször felmerült az a kérés, hogy a felek ezentúl beszélgessenek többet a problémákról, illetve, hogy az elkövető segítsen többet az otthoni munkákban, vagy tisztelje jobban családtagjait. Ugyanebbe a kategóriába tartozik mindazon kérés, amelyek a korábbi jó kapcsolat helyreállítását hivatottak elérni. („Jóvátételként azt szeretném, hogy a jövőben a fiam tiszteletet, megbecsülést tanúsítson irántam. Segítsen a ház körüli, valamint a mezőgazdasági munkákban.” vagy: „Terhelt vállalta, hogy a sértettet a nyári szünet elején elviszi horgászni, mert ezt a sportot mindketten szeretik, és mindketten úgy gondolják, hogy ez a közös program jó alkalom a közeledésre, a kapcsolat javítására.”)

2/d. Az eredeti állapot visszaállítása

A negyedik csoportba azokat az eseteket soroltuk, amelyben a sértett szeretné visszaállítani a bűncselekmény előtti helyzetet, és ezt kéri jóvátételként. Ilyen például, hogy javítsa ki az elkövető az általa okozott kárt, adja vissza az eltulajdonított értéket, vagy vegyen újat helyette, de idetartozik az is, amikor anyagi fedezet híján a terheltet az okozott kár értékében munkavégzésre kéri. Ezekben a megoldásokban az anyagi jóvátételen túl a sértett cselekvést, együttműködést kér a terhelttől vagy azért, mert más módon nem tudja jóvátenni a kárt, vagy pedig azért, mert a sértettnek fontos, hogy a terhelt aktívan vegyen részt a jóvátételben. („A terhelt az általa és társai által okozott kárt napi munkavégzés keretében téríti meg a sértettnek, a közvetítői eljárás időtartama alatt (6 hónap). Egy napi munkavégzés 3000

forint összegű kártérítést takar, tehát a terheltnek (...) 32 napot kell ledolgoznia segédmunka gyanánt, napi 8 órában.”)

Ennek a kategóriának a részeként értelmezhetőek az olyan jellegű kérések, amelyek nevelési szándékúnak mondhatók, így itt az eredeti állapot helyreállításán túlmenően a cél az is, hogy a terhelt újabb, hasonló cselekedeteit megakadályozza. *(„A terheltnek vállalják, hogy legkésőbb 2007. június 14. napjáig az általuk megrongált iskolapadot helyreállítják. A munkálatokhoz a törvényes képviselők szakembert fogadnak, munkálatokhoz szükséges anyag a szülők rendelkezésére áll. A szakember mellett a munkálatok végeztéig a két fiatalkorú terhelt aktívan részt vesz, segédkezik.”)*

Sőt, ennek a kategóriának a része az olyan megállapodás is, amelyben a sértett nyilvános bocsánatkérésre vagy tettének nyilvános helyreállítására szólítja fel a terheltet a lehető legkülönbözőbb jóvátételi módok egyikének megvalósításával. *(„A terhelt vállalta, hogy 2007. április hó 30. napjáig írásban bocsánatot kér a cselekmény miatt. Az írásbeli bocsánatkérést személyesen 2007. április hó 30. napjáig a település valamennyi postaládájába eljuttatja.”)*

2/e. A szükséglet kielégítés

Ezen megállapodás csoport a sértett azon szükségleteit tükrözi, amelyek közvetlenül a bűncselekménnyel összefüggésben merültek fel. Ide tartozik például az a kérés, hogy a terhelt szállítsa kórházba, orvosi vizsgálatra, esetleg vásárolni a sértettet. Ez elsősorban azokban az esetekben tapasztalható, amelyekben a terhelt balesetet okozott, meggátolva ezzel a sértettet mindennapi életvitelének zavartalan folytatásában. *(„A terhelt nem anyagi jóvátételként vállalja, hogy a sértettet három hónapon keresztül gépkocsival munkába és onnan haza szállítja. Ugyancsak gépkocsival szállítja a sértettet a bevásárlás helyszínére, és segítséget nyújt a csomagok szállításában, megkönnyítve ezzel a sértettnek balesetben megsérült, de már gyógyult bal keze terhelését.”)*

2/f. Egyéb esetek

Ezen megállapodások, illetve az azokban felmerülő kérések egyik kategóriába sem tartoznak, és számuk meglehetősen alacsony, további osztályzásuk nem is lehetséges. *(„A sértett azt kérte, hogy részt vehessen egy méregtelenítő kúrán, mivel a terhelt ezzel foglalkozik.”)*

3. Anyagi és nem anyagi jóvátétel

A megállapodások ezen következő, harmadik nagy csoportjában a nem anyagi jóvátétel igénye mellett az anyagi kártérítés szükséglete is felmerült. Ezekben az esetekben az előbbi öt alcsoportot ugyanúgy el lehet különíteni, mint a kizárólag nem anyagi jóvátételi igényeknél. Ezen csoport jellemzője az, hogy a jóvátételi összegek jóval magasabbak voltak, mint akkor, amikor a sértett csak anyagi kártérítést kért. Ez azt valószínűsíti, hogy azok, akiket nagyobb sérelem ért, a magas anyagi juttatás mellett más jóvátételre is igényt tartanak.

4. Anyagi jóvátétel

Azokban a megállapodásokban, amelyekben a sértett csak anyagi jóvátételt kért, az igényelt összeg 3.000,- Ft és 275.000,- Ft között volt a vizsgált esetekben. Az összes, a közvetítői eljárás megjelenése óta létrejött megállapodást megvizsgálva azonban megállapítható, hogy a minimális anyagi jóvátételi összeg 1.400,- Ft, egy útiköltség megtérítése volt, a maximális anyagi jóvátétel pedig közel 7.000.000,- Ft volt, ez egy súlyos testi sértés büntettének kapcsán merült fel. Általában az okozott kár megtérítését fedezte az anyagi jóvátétel összege, de előfordult, hogy a sértett csak kisebb összeg – így a fent említett útiköltségének – a megtérítését kérte.

Végezetül két, fiatalkorúak vonatkozásában felmerült mediációs megbeszélést szeretnénk bemutatni, melyeken személyesen vettünk részt.

Büntetőügyi mediáció fiatalokkal

1. Anyagi és nem anyagi jóvátétel a megállapodásban

Az eset bemutatása: Négy fiatalkorú megrongált egy személygépkocsit, a keletkezett kár 35.000,- Ft. A terheltek, illetve törvényes képviselőik és a sértett vállalta, hogy az ügy rendezése érdekében közvetítői eljárásban vesznek részt.

A terheltek, törvényes képviselőik és a sértett részvételével történt a megbeszélés. A mediátor ismertette a felekkel a mediációs folyamat lényegét, a szabályokat úgy, hogy a fiatalkorúak is megértsék, a felek jelezték, hogy értik a közvetítői eljárás lényegét.

Ezt követően a **sértett** előadta, hogy van egy régi Trabantjuk, amelyet a háztól néhány méterre lévő parkolóban hagytak és az egyik reggel azt látták, hogy a személygépkocsit valaki felfeszítette, különböző alkatrészeket szereltek ki abból.

Mivel nem láttak senkit, úgy gondolták, hogy másnap fogják autószerelőhöz vinni. Még aznap délután a sértett a lakása ablakából látta, hogy 4 fiú közül az egyik az autó mellett állva figyel, a másik a Trabant tetején ugrál, a harmadik egy feszítővassal a még lezárt ajtót feszegeti és a negyedik pedig szintén egy alkatrészt szerel ki a személygépkocsiból.

A sértett értesítette a rendőrséget, a rendőrrjáőr a szomszéd utcában elfogja a négy fiatalkorút.

Az **elkövetők** a sértetti történet hallatán többször felnevettek, sajnos a törvényes képviselőkre is rájött a nevetetnék, nem igazán érezték át a történetek súlyát. A mediátor ezt követően a helyzet komoly mederbe való visszaterelése végett a rendőrségi eljárásra terelte a szót, illetve a törvényes képviselőktől azt kérdezte meg, hogy milyen érzést váltott ki belőlük az, amikor megtudták, hogy gyermekeik bűncselekményt követtek el.

Innentől kezdve mind a terheltek, mind a törvényes képviselőik nagyon rosszul érezték magukat az eljárás során és a négy fiú fejét lehajtva, bocsánatkérést dűnnyögött.

Egyikük azt mondta „hisz ez csak egy szar Trabant volt”.

Ekkor a sértett elmesélte a Trabant történetét, azt, hogy ezt az autót még használták, szükségük van rá, a család ragaszkodik hozzá.

Ezt követően a fiatalkorúak egymás után bocsánatot kértek a sértettől. A sértett ezt elfogadta. Ezt követően kidolgozták a megállapodást.

A sértett előadta, hogy számára a legfontosabb az volt, hogy a fiúk belátták, hogy rosszat tettek és a jövőben nem tesznek ilyesmit, másodsorban a kár egy részének megtérítését, a kiszedett alkatrészek árát, 35.000,- Ft-ot kértek.

A terheltek és törvényes képviselőik megegyezése alapján a négy fiatalkorú ott a megbeszélés végén kifizette a 35.000,- Ft-ot a sértettnek és még egyszer bocsánatot kértek a sértettől.

A fiatalkorúakra gyakran jellemző érdektelenség, a felelősség kényszerből való vállalása gyakori probléma az ilyen eljárásokban, a mediáció során többféle eszközzel és módszerrel lehet ezeket a problémákat kezelni.

Ebben az ügyben a **mediátor** az empátiás büntudatra alapozott, ami akkor jelenik meg, amikor a személy úgy véli, hogy valamiképpen a másik ember szenvedésének ő az okozója. Ebben nagy szerepe volt a sértettnek, hiszen viselkedése őszinte fájdalmat, sérelmet és nem dühöt, kioktatást tükrözött.

A másik eszköz lehet a szégyenérzet, amelynek bevallása egy serdülő esetében szintén nehéz. Ha azonban a sértett reakciói azt jelzik, hogy lehetőséget ad a másik félnek arra, hogy bevallja a hibáit, érezteti vele, hogy nem megveti, elítéli, hanem elfogadja, akkor a terhelt őszintén fog bocsánatot kérni..

2. Bocsánatkérés mint jóvátétel

Az eset bemutatása: Két fiatalkorú az iskolában szóváltásba keveredett, melynek során egyikük a másikat lefejelte, majd ököllel arcon ütötte, melynek következtében sértett orrcsonttörést és agyrázkódást szenvedett, mely sérülések 8 napon túli gyógytartamúak voltak.

Mindkét fél vállalta a közvetítői eljárásban való részvételt.

Az eljárás során a **sértett** előadta, hogy őt roma származása miatt osztálytársai „másnak tekintik”, barátai az iskolán kívül vannak. A terhelttel az esetet megelőzően nem volt konfliktusa, de aznap, amikor összeverekedtek a terhelt cigányviccet mesélt barátainak és ez őt bántotta, ezért odament a terheltnek és kérdőre vonta a nála jóval magasabb és testesebb terheltet, hogy mire olyan beképzelt. Erre a terhelt lefejelte, majd ököllel kétszer arcon ütötte.

A **terhelt** szerint a sértett valamiért mindig is fennhordta az orrát és a verekedés napján barátainak viccet mesélt, amikor a sértett odament hozzá és azt mondta neki, hogy „te meg mit hordod úgy fönn az orrod, te is cigány vagy”. Ez érzékenyen érintette a terheltet és mivel a társaság tagjai ezzel ugratni kezdték, dühében lefejelte és megütötte a sértettet.

Ő úgy értékeli, hogy nem érti miért piszkálják ezzel az üggyel, amikor ő csak védekezett.

Ezt követően a **mediátor** elkezdte az elkövető és a sértett vonatkozásában az érzelmi szálak kibontását annak megértéséhez, hogy mi is történt. Ennek során a terhelt elmondta, hogy megérti most már, hogy a sértett számára miért voltak zavaróak a cigányviccek. Megismételte, hogy a sértettnek biztosan nagyon megalázó volt ez az egész. Ezt követően belátta és beismerte: „Hülye voltam, nem gondolkoztam. Nem szabadott volna ütni, mert az nem megoldás semmire, meg kellett volna beszélni a sértettel, ami történt”.

A sértett is előadta: „Nyugodtabban kellett volna viselkedni. Nem kellett volna megsértődni, hanem félrehívni a terheltet és elmondani neki, hogy engem miért zavarnak a cigányviccek. Most már tudom, hogy megértette volna”.

Mindkét fiú maga mondta ki a mediáció megoldásának a kulcsát: agresszió helyett, kommunikáció.

Az eljárás végén a terhelt azt mondta „szeretnék bocsánatot kérni, hülye voltam”.

Ezt követően írásba foglalták a felek megállapodását, melyben csak a bocsánatkérés szerepelt és a két fiú mosolyogva fogott kezét.

Tanulság:

Ez az eset is bemutatta, hogy az ügyek egy részében a sértettnek nincs más igénye a terhelttel szemben, mint egy bocsánatkérés. A sértett ebben az esetben is, mint minden más esetben maga fogalmazta meg igényeit a másik féllel szemben. A mediáció ettől más, mint bármilyen egyéb eljárás: Itt a sértett kontrollja van az ügy kimenetelén. Nem volt semmilyen egyéb szükséglete csak az, hogy a másik fél értse meg mit tett, vállalja fel a felelősséget a történetekért és kérjen bocsánatot. Jelen ügyben bármilyen más eredmény külső elvárása (pl. bírói-, vagy ügyészi nyomás annak érdekében, hogy a megállapodás anyagi jóvátételt is tartalmazzon) kettőjük viszonyát csak tovább rontotta volna ebben a konkrét helyzetben.

Befejezésül azt a megállapítást tehetjük, hogy – látva a pártfogó felügyelői szolgálat tevékenységét, a megállapodások létrehozásának mechanizmusát, a sértettek széleskörű reparációs lehetőségét és igényét – az ügyészeknek a törvényes feltételek fennállása esetén az esetleges többletmunkával járó közvetítői eljárással szembeni aggályukat félre kellene tenni és szorgalmazni az ilyen és fentiekhez hasonló megállapodásokkal végződő, a sértett és a terhelt számára kedvező megállapodások létrejöttét.

Szakértői bizonyítás a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése miatt indult büntetőeljárásokban

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése miatt indult nyomozások során – a Btk. 329/A. § kerettényállási jellege folytán – a nyomozó hatóságnak elsősorban arra a kérdésre kell választ adnia, hogy szerzői jogi jogsértésre sor került-e vagy sem. Ha a jogsértés ténye megállapítható és annak folytán vagyoni hátrány állott elő, avagy a cselekmény haszonszerzési célzatú, a törvényi tényállás valamennyi eleme megvalósul, tehát a büntetőjogi felelősség megállapítására nyílik lehetőség. A haszonszerzési célzat, illetve a vagyoni hátrány bekövetkezésének ténye viszonylag egyszerűen megítélhető, ugyanakkor a szerzői jogi jogsértés vizsgálata során a jogalkalmazó nem támaszkodhat kizárólag büntetőjogi jogszabályokra és jogalkalmazási elvekre. A konkrét cselekmény megítéléséhez és minősítéséhez elengedhetetlen a szerzői jogi törvény ismerete, hiszen csak a kerettényállást tartalommal megtöltő rendelkezések alapján lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy szerzői jogi jogsértésre sor került-e vagy sem. Az általánosnak nevezhető gyakorlat szerint ugyanakkor a nyomozó hatóság nem bíbelődik a szerzői jogi törvény passzusainak értelmezésével és alkalmazásával, hanem szakértői ténymegállapításokra támaszkodik. Ez az esetek túlnyomó többségében eseti számítástechnikai szakértő kirendelésével, vagy ritkábban a Szerzői Jogi Szakértői Testület véleményének beszerzésével történik. Véleményem szerint ez a megoldás nem csak felesleges bűnügyi költséget generál, de súlyos hatásköri problémákat is felvet az alábbiak miatt.

A Szerzői Jogi Szakértői Testület véleményei – bár kétséget kizáróan nagy szakmai tudásról tesznek tanúbizonyságot – rendszerint bizonyos ügytípusok körében adnak iránymutatást. E jellegük folytán ideálisnak tűnhetnek arra, hogy – az eseti büntetőbírói döntésekhez hasonlóan – egyes konkrét cselekmények megítélésénél is zsinórmértékül szolgáljanak. Jó példák erre a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértés miatt indult büntetőeljárások kapcsán talán legtöbbször hivatkozott SZJSZT 17/2006. illetve SZJSZT 07/08/1. számú testületi vélemények. Az elsőként említettben a jogellenes forrásból történő másolatkészítés kérdéseit elemzi a testület, megállapítva, hogy az effajta cselekmény minden esetben jogsértést valósít meg, míg az utóbbiban a fájlcserező rendszerek használatával kapcsolatos álláspontját fejt ki, kifejezésre juttatván azon véleményét, miszerint e magatartás ugyancsak általánosságban törvényt sértő. A szakvéleményben foglaltak automatikus alkalmazása igen egyszerű és kézenfekvő megoldásnak tűnik különösen azokban az – egyébként leggyakoribbnak mondható –

¹ Ott I. főhadnagy, katonai ügyész, Budapesti Katonai Ügyészség

esetekben, ahol a szerzői jogi oltalom alatt álló alkotás megszerzésére az internetről történő letöltéssel kerül sor. A hazai jogvédő szervezetek határozott álláspontja szerint a fájlcsereelő rendszerek illetve SMS alapú letöltő-központok révén hozzáférhető, letölthető alkotások kivétel nélkül köztudomásúan jogellenes forrásból származnak. Ha tehát a nyomozás során adat merül fel arra, hogy adott művet az internetről ilyen forrásból töltöttek le, a letöltésben realizálódó másolatkészítés jogellenességéhez – a Szakértői Testület által képviselt általános érvényű megközelítés fényében – nem férhet kétség. Ez azonban azt jelentené, hogy a büntető jogalkalmazó kihátrál jogalkalmazási szerepköréből és adott cselekmény vagy cselekménytípus minősítését alapvetően polgári jogalkalmazóra bízza. Ez a megoldás – bár jelentős munkateher csökkenést eredményez – véleményem szerint elfogadhatatlan. A büntetőeljárás törvény garanciális alapelvként rögzíti, hogy abban a kérdésben, hogy a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt, a bíróságot, az ügyészt, a nyomozó hatóságot nem köti a más eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, a szabálysértési vagy a fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetőleg az abban megállapított tényállás. A büntető ügyben eljáró hatóságnak tehát önállóan kell állást foglalnia abban a kérdésben, hogy szerzői jogi jogsértésre sor került-e vagy sem. Ez az elv következetesen érvényesül a gyakorlatban. Mint az EBH2000. 188. számú eseti döntés fogalmaz: „szerzői (szomszédos) jogok megsértésének bűncselekménye miatt emelt vád esetén a büntetőbíró-ságoknak önállóan kell vizsgálni, hogy a büntetőjogi felelősséget megalapozó szerzői jogi vagy szomszédos jogi jogsértés megvalósult-e. E jogkérdések eldöntése más (polgári) eljárástól nem tehető függővé.” Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a Szerzői Jogi Szakértői Testület a büntető ügyben eljáró hatóságokhoz hasonlóan a szerzői jogi törvény rendelkezéseinek értelmezésével jut el az általa képviselt állásponthoz, az értelmezés eredményének különbözősége pedig nem zárható ki. Véleményem szerint indokolt és szükséges a Testület egyes ügytípusok kapcsán kifejtett álláspontjának megismerése és szem előtt tartása, de ez nem vezethet arra, hogy a büntető jogalkalmazó a testületi véleményekben vakon bízva, azokat automatikusan alkalmazva ítélje meg a büntető ügy tárgyát képező konkrét cselekményeket, súlyosan sértve ezzel az önálló elbírálás alapelvét.

Lényegesen komolyabb problémák merülnek fel az eseti számíthatéchnikai szakértők alkalmazása kapcsán. Az általánosnak nevezhető gyakorlat szerint a nyomozó hatóság a lefoglalt adathordozók tartalmának megállapítását – véleményem szerint az esetek túlnyomó részében indokolatlanul – ilyen szakértőkre bízta. A Be. 99. § (1) bekezdése szerint akkor kell szakértőt alkalmazni, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges. A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűncselekményének megállapíthatóságához – alapesetben – azt kell bizonyítani, hogy a vád tárgyává tett cselekmény egyrésztől másnak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát sérti, másrésztől haszonszerzési célzatú, vagy vagyoni hátrány okozásával jár. E tények megállapítása természetesen szükségessé teszi a gyanúsítottól lefoglalt adathordozók tartalmának megállapítását és dokumentálását, amely bizonyos adathordozók és adatfajták esetében indokoltá

és szükségessé teheti számítástechnikai szakember alkalmazását. Ez különösen azokban az esetekben igaz, ahol a gyanúsított titkosítja az adatokat, vagy az adathordozókon tárolt adatokhoz való hozzáférést más módon megnehezíti vagy avatatlan személy számára lehetetlenné teszi. Rendszerint azonban a nyomozás során lefoglalt adathordozók tartalmának megismeréséhez semmiféle különleges szakértelem nem szükségeltetik, amely tény a számítástechnikai szakértő kirendelését szükségtelenné teszi. A szakértő vagy az adatállomány megnevezéséből von le következtetéseket a tartalmat illetően, vagy – például filmek, zenék esetében – lejátszással győződik meg arról. Ez azonban a nyomozó hatóság alapvető számítástechnikai ismeretekkel rendelkező tagjának nem jelenthet kihívást.

Aggályosabb azonban, hogy a nyomozó hatóság nem pusztán a lefoglalt adathordozó tartalmának megismerését és dokumentálást bízza a szakértőre, hanem – elfogadhatatlan módon – a tárolt adatok jogi minőségének megítélését, sőt a másolatok létrejötte jogszerűségének vagy jogellenességének eldöntését is. A vizsgált esetekben a szakértőnek rendszerint az alábbi kérdésekre kell választ adnia a kirendelő határozat alapján: „A lefoglalt adathordozókon található-e szerzői és szomszédos jogokat megsértő, illegális programok (filmek, játékok, zene, szoftverek stb.) Amennyiben igen, úgy mely kiadó jogait sértik, továbbá mennyi a bűncselekménnyel okozott kár összege. Ha lehetséges készítsen listát az illegális programokról, a sértettekről és az okozott kár összegéről”. Más ügyben: „a lefoglalt adathordozók tartalmazzak-e szerzői jogi oltalom alatt álló audiovizuális műveket. Amennyiben igen, kérem megállapítani, azok eredetiek vagy másolatok-e. Amennyiben másolatok, azok mely forgalmazó jogait milyen mértékben sértik.” A szakértői vélemények rendszerint táblázatban rögzítik, az adathordozón tárolt alkotásokat, majd az azok forgalmazására jogosultakat sértettként azonosítják, forgalmi értéküket pedig vagyoni hátrányként jelölik meg, elfogadhatatlan módon tényként rögzítve olyan körülményeket, amelyek tisztázása a bizonyítási eljárás feladata kellene hogy legyen. Véleményem szerint abban a kérdésben, hogy az adathordozón tárolt zene-, film- vagy számítógépi programalkotás szerzői jogi oltalom alatt áll-e vagy sem, még kevésbé a tekintetben, hogy a másolat jogellenesen vagy jogszerűen állott elő állott elő, számítástechnikai szakértő – hatáskörének túllépése nélkül – nem tud és nem is foglалhat állást. Az adathordozó tartalma alapján semmiféle következtetés nem vonható le arra nézvést, hogy a másolatok² létrehozója milyen szándékkal vagy célzattal cselekedett. Így például ugyanazon filmalkotásnak a forgalmazásra jogosult engedélyét nélkülöző másolása bűncselekményt valósíthat meg, ha az forgalmazás céljával történik, míg a szabad felhasználás körébe tartozhat, ha célja kizárólag magáncélú használat. Ezt a körülményt a számítástechnikai szakértők figyelmen kívül hagyni látszanak, amikor minden olyan szerzői jogi oltalom alatt álló alkotásról készült másolatot, amelyről a rendelkezésre álló adatok alapján nem állapítható meg kétséget kizáró

² A számítógép merevlemezén, vagy optikai adathordozón digitalizált formában tárolt bármely alkotás kizárólag másolatként gondolható el, így a másolt minőség nem lehet a bűncselekmény megvalósulásának kritériuma.

módon hogy jogszerűen állott elő, jogsértőnek minősítenek, forgalmi értékét pedig vagyoni hátrányként tételezik. Eljárási alapelv, hogy a szakértő kizárólag a rendelkezésére bocsátott adathordozók vizsgálata alapján mond és mondhat véleményt. Ugyanakkor az a körülmény, hogy a rendelkezésére álló adatok nem nyújtanak kellő alapot a másolatok jogszerűségének megállapításához, nem vezethet automatikusan a jogsértő jelleg deklarálásához.

Mint korábban már utaltam rá, a Be. 99. § (1) bekezdése szerint akkor kell szakértőt alkalmazni, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges. Ugyanakkor az, hogy a lefoglalt adathordozón található alkotások szerzői jogi oltalom alatt állnak-e vagy sem, illetőleg, hogy azok jogszerű módon állottak-e elő, véleményem szerint kívül esik a számítástechnikai szakértő kompetenciáján. Ezek ugyanis nem szakértői tény-, hanem olyan jogkérdések, amelyekre a szakértő kizárólag feladat- és hatáskörének túllépésével adhat választ. Nem pusztán a Be. 99. § (1) bekezdésének szó szerinti értelmezése – amely a szakértő feladatát kizárólag ténykérdések megítélésére korlátozza – teszi kizárttá, hogy a számítástechnikai szakértő jogalkalmazóvá előlépve jogkérdésekben foglaljon állást, de az a kétségtelen tény is, hogy számítástechnikai szakértő – épp e minősége folytán – a szükséges jogi szakismerettel nem rendelkezik.

Véleményem szerint a szakértőknek kizárólag azt kellene megállapítaniuk – már amennyiben ehhez különleges számítástechnikai szakértelem szükséges –, hogy a nyomozás során lefoglalt adathordozókon milyen adatok találhatóak. Ezen adatok jogi minőségének, illetve a másolatok esetleges jogellenességének megítélése, valamint a cselekménnyel okozott vagyoni hátrány megállapítása azonban már a nyomozó hatóság feladata kellene, hogy legyen. Ez a feladat különösen annak fényében ígérek megoldhatónak, hogy az utóbbi időben örvendetes módon olyan törekvések jelentek meg szerzői jogvédő szervezetek részéről, amelyek az egyes cselekmények körében értékelendő adatokat (forgalmazásra jogosult, forgalmi érték stb.) tartalmazó, a nyomozó hatóságok számára hozzáférhető adatbázis kialakítására irányulnak. Ilyen adatbázisok remélt létrehozásával a szerzői jogi oltalom vagy az okozott vagyoni hátrány megállapításához szükséges különleges számítástechnikai szakértelem hamis illúziója szertefoszlaná.

A Btk. 329/A. § (1) bekezdésében meghatározott bűncselekmény körében értékelhető vagyoni hátrány kapcsán kiemelendő az a gyakran figyelmen kívül hagyott, ám annál jelentősebb tény, hogy a törvényi tényállás alapesetben nem határozza meg a bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány alsó határát, felső határát pedig a jelentős mértéknél húzza meg. E körülmény – bár a cselekmény társadalomra veszélyességének megítélése körében több problémát is felvet –, a valamennyi tárolt adat részletes vizsgálatán alapuló, teljes körű szakértői vélemények beszerzésének szükségességét sok esetben annullálja. Különösen zene- és filmalkotások esetében – amelyek forgalmi értéke nem mutat nagyságrendi változásokat – már az alkotások száma és azok átlagos forgalmi értéke alapján kétséget kizáróan megállapítható, hogy az egyes sértetteknek okozott vagyoni

hátrány nem haladja meg a 2.000.000 forintot. Ezekben az esetekben – bár a büntetéskiszabás körében értékelhető és értékelendő körülmények megállapítására alapot adhat –, a cselekmény jogi minősítése szempontjából az egyes sértetteknek okozott vagyoni hátrány pontos összege közömbös. Különösen igaz ez az alaptényállást megvalósító azon bűncselekmények eseteiben, ahol a sértett polgári jogi igényt nem terjeszt elő. Az ideálisnak gondolt esetben az adathordozón tárolt jogellenes másolatokat a forgalmazásra jogosultak szerint kellene csoportosítani, majd – amennyiben nyilvánvaló, hogy az egyes forgalmazásra jogosultaknak okozott vagyoni hátrány a 2.000.000 forintot nem éri el – legkevesebb két alkotás forgalmi értékét kellene megállapítani. Ily módon elegendő adat állna rendelkezésre mind a sértettek számához igazodó rendbeliség, mind pedig az esetleges folytatólagosság megállapításához, anélkül, hogy az adathordozókon tárolt valamennyi alkotás részletes vizsgálatára kellene sort keríteni.

További igen jelentős kritikaként fogalmazható meg a nyomozások során beszerzett számítástechnikai szakértői vélemények kapcsán – azáltal, hogy a jogsértés tényét és a bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány összegét tényként rögzítik –, hogy a Be. 4. § (1) bekezdésében foglalt garanciális alapelv nyilvánvaló sérelmével a bizonyítási teher megfordulását eredményezik. A szakértői vélemény beszerzését követően szükségképpen a gyanúsítottnak, illetőleg a vádlottnak kell bizonyítania, hogy a másolatok jogellenes voltát tényként rögzítő véleményben foglaltakkal ellentétben a többszörözésre a szerző jogsértés hiányában, illetve vagyoni hátrány okozása nélkül került sor. Ahhoz, hogy a vád bizonyítása valóban a vádlót terhelje, és a jogsértés tényének megállapítására az erre hivatott bizonyítási eljárás körében kerüljön sor, véleményem szerint elengedhetetlen, hogy a szakértői vélemények – már amennyiben azok beszerzése egyáltalán szükséges – kizárólag olyan ténymegállapításokra szorítkozzanak, amelyek hatáskörtúllépés és prejudikáció nélkül megtehetőek.

A megegyezés lehetőségei a magyar, német és olasz büntetőeljárásban – jogösszehasonlító megközelítés

Az utóbbi néhány évtizedben a büntetőeljárás során egyre nagyobb igény merül fel a konszenzus iránt. A büntetőeljárás során a résztvevők jogok alanyaiként jelennek meg, annak következtében egy kommunikációs folyamat részeseivé válnak, amely magában hordozza mind a konfliktus, mind a kompromisszum lehetőségét.² Az a nézet, hogy az igazságszolgáltatási szervek és a terhelt között az eljárás során minden megegyezés kizárt, mára már túlhaladott. Az egyik fő oka annak, hogy a megállapodások előtérbe kerülnek, az a társadalomban felmerült általános szükséglet, hogy a viták rendezése a felek között zajljék le, kölcsönös érdekeik figyelembevételével. A többi ok a büntetőeljárásban keresendő. Hazánkban is észlelhető a világszerte tapasztalt bűnözés növekedése, amely háttérben a bűncselekmények számának növekedése, illetve komplexé válása áll. A rohamosan fejlődő technika következtében, illetve a társadalmi igények változásának megfelelően eddig nem büntetett cselekmények válnak büntetendővé. Igazságszolgáltatási rendszerünk nem képes megbirkózni ezekkel a megnövekedett feladatokkal, általánossá vált az igazságszolgáltatási szervek túlterheltsége, így egy büntető ügy akár több évig is elhúzódhat a nyomozás elrendelésétől az ügyet érdemben lezáró jogerős határozatig. Az orvoslás útja egyrészt a büntetőeljárás egyszerűsítése, gyorsítása, másrészt a konszenzuális elemek szerepének előtérbe kerülése. A megállapodás nem kizárólag valamelyik résztvevő érdekét szolgálja. A büntetőjogi felelősség gyors elbírálása több szempontból is kívánatos: a büntetési célok hatékonyabb érvényesülését szolgálja, előmozdítja a megelőzést, a bizonyítás eredményességét. A továbbiakban a megegyezés büntetőeljárásban betöltött szerepét, annak lehetőségeit vizsgálom, illetve hasonlítom össze három ország – hazánk, Németország és Olaszország – viszonylatában.

Az eljárás egyszerűsítésének, gyorsításának formái

Az eljárás résztvevői közötti konszenzus megragadható úgy is, mint az eljárás egyszerűsítésének, gyorsításának egyik formája. Az egyszerűsítés, gyorsítás különböző módzatai az eljárás minden szakaszában megtalálhatóak³, amelyek mindhárom vizsgált büntetőeljárásban jelen vannak.

¹ Farkas K., ügyészségi fogalmazó, Budapesti XIV. és XVI. kerületi Ügyészség

² Farkas Á.: Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban. In: Magyar Jog 1992/8. 507. o.

³ Izsáki M.: A büntetőeljárás egyszerűsítése, gyorsítása, különös tekintettel a vádalkura. Szakdolgozat, JPTE ÁJK Pécs, 1995. 18. o.; In: Herke Csongor: Megállapodások a büntetőperben Pécs, 2008. 99. o.

A következőkben ezeket az eljárásokat szemléltetem:

1. A nyomozás során:

1. diverzió: az ügyész az eljárást feltételesen félbeszakítja, ha a terhelt vállalja, hogy bizonyos feltételeket teljesít. A diverzió a különböző eljárásokban eltérő formákban jelenik meg.⁴

Magyarország:

1. Nyomozás felfüggesztése kábítószer függőség esetén [Be. 188. § (1) bek. h) pont]
2. Vádemelés elhalasztása [Be. 222-227. §]
3. Közvetítői eljárás [Btk. 36. §; Be.221/A. §, 224. §]

Németország:

1. Egyszerű diverzió [StPO153. §]⁵
2. Interveniáló diverzió [StPO 153. § a.) pont]
3. Tettes-áldozat egyezség (*Täter-Opfer Ausgleich*) [StGB 46. § a.) pont; StPO 153. § a (1) bek. 2. mondat Nr. 5; StPO 155. § a-b. pont]

Olaszország:

1. Büntetés alkalmazása indítványra [applicazione della pena su richiesta delle parti; CPP 459-464. §]

2. A vádemelés után, a bírósági tárgyalást megelőzően:

1. büntetőparancs: bíróság ügyész indítványra iratok alapján dönt, írásbeli, sommás eljárás,
2. egyszerűsített tárgyalás különböző formái: a terhelt hozzájárulása esetén enyhébb büntetési tételek fejében egyszerűbb tárgyaláson bírálják el az ügyet.

Magyarország:

1. Tárgyalás mellőzése [Be. 543- 550. §]
2. Lemondás tárgyalásról [Be. 533-542/C. §]
3. Közvetítői eljárás [Btk. 36. §; Be. 266. § (1) bek. c. pont; Be. 272. §]

Németország:

1. Büntetőparancs [Strafbefehl; StPO 407-416. §]

Olaszország:

1. Büntetőparancs [Procedimento per decreto; CPP 459-464. §]⁶
2. Rövidített eljárás [Giudizio abbreviato; CPP 438-443. §]
3. Büntetés alkalmazása indítványra [applicazione della pena su richiesta delle parti; CPP 459-464. §]

3. A bírósági tárgyaláson (angolszász vádalku).

Németország:

1. Megegyezés [Absprache; StPO 257.§ c.) pont]

⁴ A diverzióon kívül a nyomozás során egyes büntető eljárásokban meghatározott pénzösszeg fizetése az eljárás megszüntetését vonja maga után, erre azonban a vizsgált büntető eljárások nem nyújtanak lehetőséget.

⁵ Strafprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987. (BGBl. I S. 1074, 1319), azaz német büntetőeljárás kódex, a továbbiakban: StPO

⁶ Codice di procedura penale 22-9-1988, n. 447, azaz olasz büntető eljárás kódex, a továbbiakban: CPP

Megegyezés a magyar büntetőeljárásban

Alapvetően négy jogintézmény, illetve rendelkezés ad a megegyezésre lehetőséget:

1. *A gyanúsítottal való együttműködés* (Be. 175. § (1) bek., 192. § (1) bek. (a szakirodalom a nyomozási alku kifejezést is használja)
2. *Védelmi Programban kötött megállapodás* (2001. évi LXXXV. tv.)
3. *Közvetítői eljárás* (alapvető szabályai: Btk. 36. §, Be. 221/A. §, 224. §, Be. 266. § (1) bek. c. pont, Be. 272. §, továbbá a 2006. évi CXXIII. tv.)
4. *Tárgyalásról lemondás* (Be. 533-542/C. §)

A jogintézmény lehetőséget ad a terhelt beleegyezése és az ügyész indítványa esetén bizonyítás mellőzésével történő elbírálására, ha kettőjük között írásbeli megállapodás születik nyilvános ülésen a tényállásról, a jogi minősítésről, illetve a büntetésről/intézkedésről. Az ítélet alapját a konszenzuson alapuló vádirat adja, a vádirattal egyező tényállás, minősítés, büntetés/intézkedés megadott keretein belül. A Legfőbb Ügyészség 2008. évben vizsgálatot folytatott tárgyalásról lemondás alkalmazásának törvényességéről⁷, majd a 2008. évi vizsgálat alapján 2009. évben utóvizsgálatot tartott az előző évi vizsgálat eredményeinek ügyészségi gyakorlatban való érvényesüléséről.⁸ A jelentésekben a Legfőbb Ügyészség kiemelte, hogy az ügyésznek döntő szerepe van az eljárás alkalmazása során, hiszen rajta múlik, hogy elfogadja-e a terhelt nyilvános ülés tartására irányuló kezdeményezését, továbbá a bíróság csak ügyészi indítvány alapján járhat el, amelynek megtétele kizárólag az ügyész mérlegelésétől függ. Az alkalmazás gyakorisága viszont szinte csak „jelzésértékű”, a jogerős határozattal elbírált ügyeknek mintegy a 0,5 %-át sem éri el, továbbá stagnáló tendenciát mutat.⁹ További probléma, hogy országosan eltérő az alkalmazási gyakorlat, ennek kiküszöbölésére a Legfőbb Ügyészség kidolgozta azokat az elveket, amelyeket az ügyésznek az eljárás indítványozása során figyelembe kell vennie. A 2009. évi LXXXIII. törvény a büntetőeljárás időszerűségének javítása céljából a tárgyalásról lemondás szabályait a szélesebb körű alkalmazás céljából kibővítette. A módosítás új elemmel bővíti a korábbi szabályozást: bevezette az ügyész és terhelt közötti írásbeli megállapodást, továbbá kizáró okokat vezetett be: nem alkalmazható az eljárás, ha a terhelt a bűncselekményt bünszervezetben követte el, vagy a bűncselekmény halált okozott. A nyilvános ülés kitűzésére a törvény 60 napos határidőt állapított meg a bíróság számára.

⁷ Összefoglaló jelentés Legfőbb Ügyészség 2008. évi vizsgálati tervének A/2. pontja szerint a tárgyalásról lemondás alapján folytatott eljárások törvényességének vizsgálatáról. Kiadja a Legfőbb Ügyészség Büntetőbírósági Ügyek Osztálya

⁸ Összefoglaló jelentés a Legfőbb Ügyészség 2009. évi vizsgálati tervének A/3. pontja szerint a tárgyalásról lemondás alapján folytatott eljárások törvényességének 2008. évi vizsgálatának utóvizsgálatáról. Kiadja Legfőbb Ügyészség Büntetőbírósági Ügyek Osztálya

⁹ A vizsgálat nem terjedt ki arra, hogy a vádemelések során mennyi ügy lett volna alkalmas nyilvános ülésen történő elbírálásra, de nem ebben az eljárási formában került elbírálásra.

Megegyezés a német büntetőeljárásban

A német büntetőeljárásban a megegyezés négy jogintézményben jelenik meg.

1. A vádemelés mellőzése (Absehen von Klage)

A vádemelés mellőzése a diverzió egyik típusa. A diverzió két formában jelenik meg: az egyszerű diverzió (StPO 153.§) és az interveniáló diverzió (StPO 153. § a. pont).¹⁰ Egyszerű diverzió esetén bagatell ügyekben gyakorlatilag a védő és ügyész közötti konszenzusról van szó, amelyben a terhelt nem vesz részt:¹¹ azaz vétség esetén az ügyész a bíróság hozzájárulásával eltekint a bűnüldözéstől, ha az elkövető bűnössége csekély fokú és a társadalomnak nem fűződik érdeke a terhelt büntetőjogi felelősségre vonásához. Az interveniáló diverzió közepes súlyú bűncselekmények elintézésére ad lehetőséget, mivel az ügyész vétség esetén a bíróság, illetve a terhelt hozzájárulásával ideiglenesen lemondhat a vádemelésről és azzal egyidejűleg a terhelt számára kötelezéseket és utasításokat írhat elő, ha azok alkalmasak arra, hogy a társadalom bűnüldözési érdekét elhárítsák és a terhelt bűnösségének foka nem áll azzal ellentétben.

2. Büntetőparancs (Verfahren bei Strafbefehlen)

A büntetőparancs egy írásbeli, sommás eljárás, amelynek jelentősége abban áll, hogy csekélyebb súlyú bűncselekmények esetén, jogilag és ténybelileg egyszerűbb megítélésű ügyekben gyors, egyszerű elintéztést tesz lehetővé.¹² Ebben az eljárásban a tárgyalás előkészítése, illetve maga a tárgyalás marad el. A bíróság a terhelt meghallgatása nélkül, kizárólag a nyomozás iratai alapján dönt a büntetőjogi felelősségről. Az eljárás az igazságszolgáltatási szervek tehermentesítését is szolgálja, időt, munkaerőt és költségeket takarít meg.¹³

Az ügyész a büntetőparancs tervezetét küldi meg a bíróságnak, amelyet a bíró aláír, kézbesíti a terheltnek, a védőnek, akik azt vagy elfogadják, vagy ellene ellenvetéssel élnek. Ellenvetés esetében az eljárás az általános szabályok szerint folytatódik.

3. Tettes-áldozat egyezség (Täter–Opfer Ausgleich)

A tettes- áldozat egyezség – hasonlóan a magyar közvetítői eljáráshoz – anyagi jogi és eljárásjogi intézmény.¹⁴ (StGB 46. § a. pont, StPO 155. § a., b. pont, továbbá a

¹⁰ Fakó E.: Diverzió a német büntetőeljárásban. In: *Ügyészek lapja* 2002/5., 57. o.

¹¹ Hermann, J.: A büntetőeljárás reformja Kelet-és Nyugat Európában. In: *Magyar Jog* 1993/5. 305. o.

¹² Kühne, H-H.: *Strafprozessrecht: Eine systematische Darstellung des deutschen und europäischen Strafverfahrensrechts*, C.F.Müller Verlag Heidelberg 2003., 562. o.

¹³ Otfried Ranft, O.: *Grundzüge des Strafbefehlsverfahrens*, In: *Juristische Schulung* 2000/7., 633. o.

¹⁴ A magyar jogalkotó a közvetítői eljárás bevezetése előtt a német szabályozást is figyelembe vette, így inkább a magyar szabályozás tartotta szem előtt – német mintára – a mediáció anyagi és eljárásjogi jogintézményként történő meghatározását.

153. § a. pont (1) bekezdés 2. mondat Nr. 5. tartalmazza a diverzióval kombinált egyezséget). A német jogalkotó az eljárás széles körű alkalmazását kívánta előmozdítani azzal, hogy mind az ügyészségnek, mind a bíróságnak, az eljárás minden szakaszában kötelezővé tette a tettes és áldozat közötti megegyezés létrehozása lehetőségének vizsgálatát. Az arra alkalmas esetekben törekedniük kell az egyezség létrehozására (StPO 155. § a. pont).

4. A német vádalku („Absprache”, „Verständigung”, „Deal“)

A német vádalkuként emlegetett „Absprache”, illetve Verständigung (german guilty plea)¹⁵ az 1970-es években jelent meg a gyakorlatban, törvényben azonban egészen ez évig nem került szabályozásra, praeter legem alkalmazták. A német jogalkotó 2009. augusztus 3-án fogadta el a megegyezést törvénybe iktató törvényt „A megegyezés szabályozása a büntetőeljárásában” címmel.¹⁶ A törvény tartalmazza az eljárás menetére, a megegyezés tartalmára, illetve jogkövetkezményeire vonatkozó szabályokat, biztosítva ezzel a jogbiztonság, átláthatóság és az egységes jogalkalmazás követelményének érvényesülését.¹⁷ A megegyezés szempontjából ez a jogintézmény bír jelentőséggel, így ezt mutatom be részletesen, különös tekintettel az új szabályozásra.

4.1. A megegyezés a törvényi szabályozás előtt

A törvényi szabályozás előtt gyakran már a nyomozás során, de leginkább a tárgyalás megnyitása után az eljáráson kívül informális tárgyalások folytak a védő, az ügyész és a bíró között. Az ügyészség és bíróság szeme előtt az ügy egyszerűbb, gyorsabb elintézése lebegett, míg a terhelt és a védő a kiszabandó büntetés mértékének csökkentését, esetleg az eljárás megszüntetését kívánta elérni.¹⁸ Ezekben az esetekben a tárgyalás átlagosan ötven percnél nem volt hosszabb.¹⁹ A jogintézményről folyamatosan heves viták folytak, mégis általános gyakorlattá vált az alkalmazása. Becslések alapján az ügyeknek mintegy 50%-a került elintézésre ilyen megegyezés alapján.²⁰ Míg a szakirodalom ellenezte, addig a német Szövetségi Alkotmánybíróság, és a Német Szövetségi Bíróság is mellette foglalt állást, az utóbbi ítéleteiben kialakította az irányadó gyakorlatot.²¹

¹⁵ Herke Cs.: Megállapodás a büntetőperben. Pécs 2008., 102. o.

¹⁶ Gesetz zur Regelung der Verständigung im Strafverfahren vom 29. Juli 2009. (BGBl. I.S.2353)

¹⁷ Verständigung im Strafverfahren (Letöltés ideje: 2009.11.01.)

http://www.bmj.bund.de/enid/7802bc627a0331473eb6cc0f39543de6,ec3de0305f7472636964092d0932363530/Strafverfahren/Verstaendigung_im_Strafverfahren_xx.html

¹⁸ Kühne, H.-H., i.m. 388. o.

¹⁹ Farkas Á. - Róth E., i.m. 418. o.

²⁰ Schünemann, B.: Absprachen im Strafverfahren (Letöltés ideje: 2009.11.01.) 439. o.

http://www.anwaltsblatt.de/archiv2/pdf/jahrgang_06/07-06.pdf

²¹ A legfontosabb irányadó ítéletek: BVerfG NJW 1987, 2662.; BGHSt 43, 195; a szövetségi bíróság a BGHSt 50,40 ítéletében a törvényi szabályozás szükségességét mondta ki, és felhívta a jogalkotót a megfelelő rendelkezések megalkotására. In: Burhoff, D.: Regelung der Verständigung im Strafverfahren (Letöltés ideje: 2009.11.02.)

4.2. A megegyezés a törvényi szabályozás után

A megegyezés mind helyi, mind tartományi felsőbb bíróság előtt lehetséges. Fiatalkorúak számára is elérhető jogintézmény. A kódex több helyen tartalmaz a megegyezésre vonatkozó rendelkezéseket (StPO 35. § a., 160. § b., 202. § a., 212. §, 243. § (4) bek., 257. § b., 267. § (3) bek., 273. §, 302. § (1) bek.), legfontosabb az StPO 257. § c. pontja, amely tartalmazza a megegyezés tárgyát, létrejöttét, jogkövetkezményeit, továbbá leszögezi, hogy az anyagi igazság kiderítése érdekében a bíróság kötelessége a történeti tényállás megállapítása.²² A törvény nem használja az „Absprache” (megegyezés) kifejezést²³, annak érdekében, hogy az ítélet alapja ne egy szerződési megállapodásból eredő kötelezettségnek tűnjön.²⁴ A jogi hatással bíró megegyezésnek a tárgyaláson kell létrejönni, a nyomozás során kötött megállapodás csak annak előkészítése lehet, abban a bíróság nem vesz részt.²⁵ Megegyezés jöhet létre az eljárás további menetéről, illetve eredményéről. Annak tárgyát lényegében a kiszabandó jogkövetkezmények képezik (főleg a büntetés mértéke, kötelezések meghatározása), de irányulhat az eljárásra vonatkozó intézkedésekre, illetve a résztvevők eljárási cselekményeire (például. az eljárás megszüntetésére, az okozott kár megtérítésére, bizonyítási indítványról való lemondásra). Nem lehet tárgya azonban a bűnösséget kimondó ítélet. Lényeges feltétel a vádlott beismerő vallomása. A megegyezés során a bíró ismerteti a megegyezés általa elfogadható tartalmát, mérlegelés alapján megadhatja a büntetés felső- és alsó határát, amelyre az eljárás résztvevői kifejtethik véleményüket. A megegyezés akkor jön létre, ha a vádlott és az ügyész a bíró javaslatával egyetért. A megegyezés nem bír kötelező erővel, ha lényeges jogi vagy ténybeli körülmények nem lettek figyelembe véve, vagy újak merültek fel és ezért a bíróság meg van győződve arról, hogy a kilátásba helyezett büntetési tételkeret nem felel meg a bűncselekmény súlyának vagy a bűnösség fokának, továbbá ha vádlott további eljárási magatartása nem felel meg a bíróság által alapul vett prognózisnak.

Megegyezés az olasz büntetőeljárásban

Az olasz büntetőeljárási törvény 1989. október 24. napjával lépett hatályba, az addig hatályban volt 1930-as Codice Rocco-t váltotta fel. A kódex öt külön eljárást nyújt az eljárás egyszerűsítésére, gyorsítására, ezek közül kettő tartalmaz konszenzuális elemeket: a büntetőparancs és a rövidített eljárás egy külön eljárás – a büntetés alkalmazása indítványra pedig kifejezetten a felek konszenzusára épül.

http://www.burhoff.de/insert62/veroeff/aufsatz/zap_F22_S477.htm

²² Burhoff, D.: Bundestag verabschiedet Gesetzentwurf zur Verständigung in Strafverfahren

²³ A kódex az „absprachen” helyett a „verständigen kifejezést használja.

²⁴ Burhoff, D.: Regelung der Verständigung im Strafverfahren, i.m. 2. o.

²⁵ Burhoff, D., i.m. 3. o.

1. Büntetőparancs (Procedimento per decreto Art.459-464)

A büntetőparancs esetén nem kerül sor a magyar Be.-ből ismert tárgyalás előkészítésének megfelelő előzetes tárgyalásra, továbbá bírósági tárgyalásra. Csak pénzbüntetéssel büntetendő bűncselekmények esetén alkalmazható az ügyész indítványára. Az ügyész a büntetőparancs kibocsátására irányuló indítványban kérheti a törvényben meghatározott legkisebb mértékű pénzbüntetés felének kiszabását, illetve megjelölheti a büntetés mértékét. A büntetőparancsot a vizsgáló bíró bocsátja ki, amely döntését kizárólag a nyomozás irataira alapozza.²⁶ A büntetőparancs ellen a közléstől számított tizenöt napon belül a terhelt kifogással élhet, abban az esetben az eljárás az általános szabályok szerint folytatódik. Ez a jogintézmény hasonló mind a magyar tárgyalás mellőzések eljárásához, mind a német büntetőparancshoz.

2. Rövidített eljárás (Giudizio abbreviato)

Rövidített eljárás esetén nem kerül sor főtárgyalásra, az ügy előzetes tárgyaláson kerül elbírálásra.²⁷ A kódex nem határozza meg az alkalmazható bűncselekmények körét, így az, akár a legsúlyosabbak esetén is alkalmazható. A terhelt indítványa alapján kerül sor az eljárásra, szükséges továbbá az ügyész egyetértése. Az eljárás bűnösséget megállapító, illetve felmentő ítélettel zárulhat. Az előbbi esetén a bíró a nyomozás iratai alapján a törvény kiszabható büntetésnél egyharmaddal alacsonyabb büntetést szabhat ki. Az ítélet elleni jogorvoslat csak szűk körben lehetséges.

3. Büntetés alkalmazása indítványra (Applicazione della pena su richiesta delle parti)

Az angolszász jogrendszerből jól ismert vádalkunak ez a jogintézmény felel meg leginkább. Európában először az olasz jogalkotó vezette be az 1981. évi XI. 24-i 689. törvénnyel.²⁸ A jogintézmény elnevezése kifejezi az eljárás lényegét: a bíró az ítéletében a felek – azaz a terhelt és az ügyész – indítványával egyetértésben, egyharmaddal csökkentett helyettesítő büntetést, pénzbüntetést, vagy szabadságvesztést szab ki.²⁹ Feltétele azonban, hogy az így kiszabott szabadságvesztés büntetés önmagában vagy pénzbüntetéssel együtt nem haladhatja meg az öt évet. Az eljárás a tárgyalást megelőzően bármikor alkalmazható. Az előzőekben taglalt országok szabályozásától eltérően nem feltétel a terhelt beismerő vallomása. A jogalkotó a jogintézmény alkalmazásnak szélesebb körű alkalmazása érdekében a 2003. évi 134. törvénnyel bevezette az ún. „kibővített megegyezés”-t (patteggiamento allargato). Ennek következtében az alkunak két formája létezik:

²⁶ Tonini, P.: Manuale breve. Diritto processuale penale. Giuffrè Editore, S.p.A.Milano 2009. 562. o.

²⁷ Puzstai L.: Az új olasz büntetőeljárás törvény a hazai kodifikáció szempontjából. Magyar Jog 1991/4. 239. o.

²⁸ Arru, A. A.: L'applicazione della pena su richiesta delle parti In: Trattato di procedura penale. Volume quarto. Procedimenti speciali. Giudizio. Procedimenti davanti al tribunale in composizione monocratica diretto da Giorgio Spangher. UTET GIURIDICA 2008. 6. o.

²⁹ Tonini, P., i.m. 547. o.

a „hagyományos megegyezés” (patteggiamento tradizionale): a kiszabott szabadságvesztés nem haladhatta meg a két évet; illetve a „kibővített megegyezés” (patteggiamento allargato): a jogalkotó felemelte a két éves határt öt évre.

Összegzés

Mindhárom országban problémát jelent a büntetőeljárások elhúzódása. A vizsgált büntetőeljárások számos lehetőséget nyújtanak ennek megoldására, amelyek közül az egyik kézenfekvő lehetőség a büntetőeljárás résztvevői közötti megegyezés előtérbe kerülése. Olaszország ezen a téren úttörő szerepet vállalt, mivel az angolszász vádalku saját formáját teremtette meg elsőként 1981-ben Európában.³⁰ A megegyezés Németországban mintegy huszonöt éve alkalmazott és a joggyakorlat által kedvelt jogintézmény, törvény általi elismerésére mégis csak 2009. augusztus 3-án kerül sor, ez a tény azonban mit sem von le értékéből, sőt erősíti azt. Mindkettő szabályozás tág teret enged a megegyezésre. Az egyre szélesebb körű alkalmazás igénye nem csak a német jogalkotásban érhető tetten, hanem az olasz büntető eljárási kódex is e célból került módosításra 2003-ban. A vádalkuhoz hasonló – de azzal nem megegyező – jogintézmény lemondás a tárgyalásról, amelyet nemcsak bevezetésekor, hanem mind a mai napig idegenkedéssel fogadnak a jogalkalmazók, ez fejeződik ki a csekély körű alkalmazásában. Szemben Németországgal – ahol az ügyek mintegy 50 %-ában kerül sor megegyezésre – hazánkban az alkalmazás gyakorisága rendkívül csekély, a jogerős határozattal elbírált ügyeknek mintegy a 0,5 %-át sem éri el, továbbá a számok stagnáló tendenciát mutatnak.³¹

Ezt felismerve a jogalkotó a 2009. évi LXXXIII. törvényben módosította az eljárás szabályait. A legrészletesebb szabályozást a magyar Be. tartalmazza, mégis nálunk kedvelt legkevésbé a jogintézmény. Ennek hátterében nemcsak „fiatal” volta áll, hanem a vele szembeni idegenkedés megmaradása, a hagyományokhoz való ragaszkodás. Büntető igazságszolgáltatási szerveink azonban nem képesek megbirkózni az előtte feltornyosuló aktahalmokkal, így elengedhetetlen az új megoldások egyrészt bevezetése – és amint láttuk a tárgyalásról lemondás esetén – azok gyakorlatban történő minél szélesebb körű alkalmazása.

³⁰ Nagy A.: Büntetőeljárását gyorsító rendelkezések az Emberi Jogok Európai Egyezményében, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásaiban, az Európai Unióban és a hazai jogalkotásban. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008. 57. o.

³¹ Arra vonatkozóan nem áll rendelkezésemre adat, hogy az „olasz vádalku” milyen gyakorisággal kerül alkalmazásra.

A tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntettének gyakorlati problémái

(Betegek vagy született bűnözők-e a pedofilok?)

A tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntettének tényállását az 1997. évi LXXIII. tv. 21. §-a iktatta be a Btk-ba. A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények között helyezte el, ekkor a 195/A. § alatt.

A tényállás szinte jelenlegi formája 2002. április 1. napjától hatályos. Tekintettel a 2001-ben Budapesten aláírt számítástechnikai bűnözésről szóló egyezménynek (Cybercrime-egyezmény) az interneten megjelenő káros tartalmak elleni egységes fellépést biztosító rendelkezéseire, valamint a jelenség egyre nagyobb mértékű világhálós elterjedésére a jogalkotó külön nevesítette az internetes elkövetésre vonatkozó magatartást – nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz –, valamint szankcionálni rendelte a megszerzés és a tartás cselekményét is.²

Az Európa Unió Tanácsának 2003. december 22-én elfogadott, a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló 2004/68/IB. kerethatározata felszólította a tagállamokat 2006. január 20-i határidővel, hogy hozzák meg a kerethatározatnak megfelelő intézkedéseket.

A kerethatározat 2. cikkének b) pontja értelmében a részes államoknak büntetendővé kell nyilvánítaniuk a gyermekek prostitúcióra, vagy pornográf részvételre való toborzását. A Btk. 195/A. §-a nagy részben megfelelt ennek, azonban egy új elkövetési magatartással ki kellett egészíteni a tényállást. A kerethatározat értelmében; nem csak a nagy nyilvánosság számára hozzáférhető tételt, hanem a kisebb személyi kör (akár egy akár több személy) részére történő hozzáférhetővé tételt is szankcionálni kell. A kerethatározatnak köszönhető, hogy a védeni kívánt személyek körét átnevezte a törvényhozó. Mostantól nem csak a kiskorú személyeket illeti meg, hanem a 18. életévüket be nem töltött személyeket is, hiszen a törvényhozó nem kívánja kizárni a házasságkötéssel törvény erejénél fogva nagykorúnál vált 16. életévüket betöltött személyek védelmét sem. Ez a megoldás egyébként szervesen illeszkedik a Btk. nemi erkölcs elleni bűncselekményeiknek rendszerébe, amelyben a 14. illetve 18. életév be nem töltésének van alapvető jelentősége, ezért a tényállás át is került a 204. § alá. A 2007. évi XXVII. tv. módosította a tényállást, mely 2007. június 1-től hatályos.

A tiltott pornográf felvétellel visszaélés törvényi tényállását és annak gyakorlati problémáit 4 kérdés kapcsán kívánjuk megközelíteni.

¹ Ostyánszky L., ügyészségi titkár, Pécsi Városi Ügyészség; Ifi N. főhadnagy, katonai ügyész, Budapesti Katonai Ügyészség

² Parti K.: Tiltott pornográfia az interneten – bevezetés az empirikus kutatáshoz. In: Irk Ferenc (szerk.) Kriminológiai Tanulmányok 43. OKRI, Budapest, 2006. 157. o.

A kérdések a következők:

- 1.) Miért büntetünk?
- 2.) Mit büntetünk?
- 3.) Kit büntetünk?
- 4.) Hogyan büntetünk?

1. A miért büntetünk kérdése

Azaz mi a védendő jogi tárgy? Egyes vélemények szerint csak a kiskorú egészséges erkölcsi, szexuális fejlődése.

Tehát miért büntetünk? A gyermekeknek okozott, talán egész életükre szóló hátrány miatt, illetve a gyermekek szexuális objektumként történő feltüntetése miatt. A cselekmény nem csupán az ábrázolt személyt érinti, hanem általában a fiatalkorúak erkölcsi fejlődésére káros, az egészséges erkölcsi fejlődésüket veszélyezteti. Mivel azonban a gyermekpornográfia visszaélést jelent a gyermek védtelen, kiszolgáltatott helyzetével, így nem csak az ábrázolt személy, hanem egyben a gyermekek jogai általánosságban sérülnek. Elsősorban természetesen az ábrázolt egyént sérti, másodsorban minden gyermeket sért, aki megnézi a felvételt, egészséges, erkölcsi fejlődéséhez való jogában. Harmadsorban minden gyermeket sért méltányos bánásmóddhoz való jogában, valamint emberi jogában. Végül pedig minden, a felvételt megnéző felnőtt egyént is érint, amennyiben a közmorált sérti.³

Kriminológiai értelemben tehát a tiltott pornográf felvételek közzététele a gyermekek szexuális kizsákmányolására irányuló cselekmény, ahol nem csupán az ábrázolt gyermek, hanem minden gyermek sértett – nem korlátozva a kört, a felvételt megtekintő fiatalkorúakra, vagy az érintett gyermekekre.

2. A mit büntetünk kérdésköre

Azaz mely magatartásokat? Az elkövetési magatartások közül kettőnek a létjogosultsága megkérdőjelezhető. Amint korábban említettem, a megszerzést és a tartást a 2001. évi CXXI. tv. iktatta az elkövetési magatartások közé. A pusztá birtokbavétel és a birtokban tartás kriminalizálása preventív célokra vezethető vissza, a törvényalkotó az ilyen típusú – egyébként a sértettre közvetlenül nem ható – magatartások kriminalizálásával a gyermekekre ártalmas anyagok terjesztésének megfékezését célozta.

A pornográf felvételeknek csak elenyésző hányada kerül világhálóra, az áldozat és az elkövető interperszonális viszonya következtében. A hálón óriási mennyiségű illegális anyag található, ami bárki által elérhető. E képek között található nem létező személyeket ábrázoló montázsokat, illetve olyan sértetteket, akiknek személyazonossága nem megállapítható. Az internetes pornográfia megfoghatatlansága éppen abban áll, hogy ha a sértett létezik is valahol a föld másik féltéké-

³ Parti K., i.m. 161. o.

jén személye nem azonosítható, és vele nagy valószínűséggel az elkövető nem találkozik. Miért van szükség tehát a megszerző, és a birtokban tartó magatartás pönalizálására is? A tényállás sértettje közvetlenül az ábrázolt személy, akinek egészséges testi és erkölcsi fejlődését sérti, illetve veszélyezteti az, ha róla képet készítenek, azt közzéteszik, és valamilyen módon továbbítják. Ha valaki ilyen felvételeket megszerz, vagy saját részre birtokban tart a továbbadás szándéka nélkül, ezzel a magatartással önmagában még nem veszélyezteti az ábrázolt személy jogait.⁴ Legalábbis nem azokat a jogokat, amelyeket a hazai jogszabály védeni céltott. Ekkor más jogok sérülnek, pl. a szexuális önrendelkezéshez, a becsülethez és a személyiségi jogok tiszteletben tartásához és az emberi méltósághoz fűződő jogok.

A tartás és a megszerzés abban az esetben fejtheti ki káros, illetve veszélyeztető hatását, ha van valamiféle, a pönalizált cselekményen túlmutató, annak következményeként előálló hatás, magatartás.

A gyermekpornográfia mellett legtöbbször valamely, az ifjúság egészséges szexuális és pszichikai fejlődését veszélyeztető, vagy sértő más bűncselekmény is megállapítható. Ezek a „kísérő bűncselekmények” tipikusan olyan, a fiatakorúak egészséges testi és erkölcsi fejlődését veszélyeztető és sértő magatartások, amelyek közvetlen személyes kapcsolatot feltételeznek a kiskorú sértett és a felnőtt elkövetők között. Ezek a cselekmények bizalmi viszonyon alapulnak, így az elkövető egyszerűen ráveheti a gyermeket a szexuális cselekményben való részvételre. Innen már csak egy lépés a pornográf felvételek készítése, ez önmagában véve kevésbé veszélyes és káros a fiatakorúra nézve, mint a kísérő bűncselekmény.⁵

Tiltott pornográf felvétel tartása esetén azonban nem valósul meg társadalomra veszélyes cselekmény, bár felébredtheti a gyanút arra nézve, hogy az illető esetleg más, kiskorúak terhére eső cselekmény követett el, vagy fog elkövetni.

A pszichológia feltétlenül tettlegességben megmutatkozó következményt nem fűz a szexuális aberrációnak ehhez a formájához. Egyetlen kutatás sem igazolja, hogy a valóban pedofil személy gyermekek iránti szexuális vonzódását a képnézegetés felerősítene, igaz az sem, hogy redukálná.

Bizonyos nézetek szerint a szexuális aberrációban szenvedők túlnyomó többsége vágyait éppen a képek nézegetésében éli ki és nem vált át valószínű, fizikailag létező hús-vér áldozatokra. Eszerint a felvételek saját részre történő megszerzése vagy tartása nemhogy veszélyes, de egyenesen preventív hatású lehet. Ha ezt elfogadjuk, hogy a gyermekekre önmagában a képek nézegetése nem veszélyes, úgy a jogalkotó feleslegesen rendelte bünteti a saját részre történő megszerzést és birtoklást.⁶

⁴ Parti K., i.m. 163-165. o.

⁵ Parti K.: Tiltott pornográf felvétellel visszaélés az interneten – az empirikus kutatás adatai. In: Virág György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 44. OKRI, Budapest, 2007. 92-93. o.

⁶ Parti K., i.m. 2006. 165. o.

Érdemes azonban azon is elgondolkozni, hogy a pusztán képgyűjtők tevékenysége az, ami a gyermekpornó iparágat működteti kereslet-kínálat alapon. Az elkövető azonban a képek megtekintésével közmorál ellenes, éppen ezért társadalomra veszélyes magatartást tanúsít, egyúttal növeli az ilyen anyagok iránti keresletet. A képek megtekintése akkor veszélyezteti igazán gyermekkorúak fejlődését, hogyha képnézegetés egyszer majd készítésben, továbbításban, kereskedelemben, vagy egyéb népszerűsítő magatartásban kumulálódik.

Ha elfogadjuk, hogy a felvételek nézegetése gerjesztőleg hat a további kapcsolódó, súlyosabb megítélésű magatartások tanúsítására, a súlyosabb megítélésű magatartáshoz vezető cselekmény korlátozása akkor sem büntetőjogi szabályozás tárgya.

A tartás és a megszerzés magatartásának büntetendősége csupán azokra a valóban beteg emberekre vonatkozik, akik saját használatra tartják a felvételeket anélkül, hogy azokat anyagi haszonszerzési célra kínálnák, vagy továbbadnák. A közízlés és a morál büntetőjogi eszközökkel való korlátozása azonban alkotmányosan aggályos. A többször gazdát cserélő képek esetében a tartás nem okoz további sérelmet a kiskorúnak, ha azt az elkövető nem adja tovább.

Érdekes, hogy a kiskorú saját magáról készített képe nem valósít meg bűncselekményt, hiszen ilyen esetben a sértett és az elkövető személye megegyezik. Ellenben, ha az ilyen sajátkészítésű képet bárki megszerzi, vagy magánál tartja, már megvalósítja a bűncselekményt.

Felmerül a kérdés, mennyivel veszélyesebb a társadalomra, illetve a sértett gyermekre nézve az, ha a kiskorú saját szexuális cselekményeit meg is örökíti, mintha csupán szexuális kapcsolatot létesít? Ha a társadalmi tolerancia megengedi a szexualitást, akkor miért tilt bizonyos hozzá tartozó, belőle eredő magatartásokat, illetve azt miért csak bizonyos életkorban tiltja?⁷ Paradox módon a szexuális kapcsolatok létesítésének korhatára többnyire alacsonyabb, mint a nagykorúság korhatára. A mai 16-17 éves fiatal már testileg és szellemileg is érett lehet arra, hogy szexuális életét irányítsa, és ha számára ebbe a pornográf felvétel készítése is beletartozik, akkor megfontolandó, hogy mennyiben szükséges és arányos, illetve célszerű a büntetőjogi beavatkozás ebben a kapcsolatban.⁸

Eltérően értékelendő a rajz, festmény, vagy montázs, melyek nem valóságos személyt ábrázolnak, ezért a magyar törvényalkotó úgy döntött, hogy kiskorú személy hiányában ezek az ábrázolások nem veszélyesek a társadalomra.

Érdekes, hogy egy montírozott kép ugyanazt az érzést váltja ki egy pedofil hajlamú egyénből, mintha az egy kiskorút ábrázolna.

⁷ Parti K., i.m. 2006. 170. o.

⁸ Gelányi A.: Ami a tiltott pornográf felvétellel visszaélés kapcsán felmerülhet. In: Infokommunikáció és Jog 13. 2006/3., Tanulmányok 83. o.

Akkor megint visszatérhetünk „miért is büntetünk” kérdéskörhöz, a védendő jogi tárgyhoz. A lényeg, hogy a hatályos szabályozás szerint nem csak konkrét kiskorút akar védeni a törvényhozó, hanem a korábban kifejtettek alapján a gyermekek érdekeit és jogait általánosságban.

A „mit büntetünk” kérdésköréhez szorosan kapcsolódik, hogy mit ért a törvényalkotó pornográfia alatt. A magyar Büntető Törvénykönyv a pornográfiát, a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal ábrázoló, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló cselekvésként, ábrázolásként határozza meg. Ez több kérdést is felvet; mennyire súlyosan szeméremsértő, mikor irányul célzatosan a nemi vágy felkeltésére, milyen ábrázolás elég már ahhoz, hogy valakiben a nemi vágyat felkeltsük.

Hazai joggyakorlatunkban a nyomozó hatóság legtöbbször a meztelenséget, a nemi szerv explicit ábrázolását, valamint a kihívó pózt tekintette meghatározónak a pornográf jelleg eldöntésében.

A pornográfia fogalma a gyakorlatban minden esetben mérlegelés tárgya, a szempontok súlyozása nem csak az adott személy, hanem társadalmi értékítélet kérdése is, amelyet befolyásol az adott kor, kultúrkör, generáció és az adott szituáció is. A pornográfia egyben a közízlés alakítója. A társadalmi kereslet hozza létre, és a kínálat formálja. Tagadhatatlanul a kultúra része, még ha ez nem is minden korban nyert elismerést.⁹

A jelenség megítélése azt utóbbi fél évszázad során is jelentősen változott és jelenleg is folyamatosan alakul, így amikor a bíró az adott művet értékeli, nem egyéni ízlésére hagyatkozik, hanem a közízlést képviseli. A jogbiztonság azonban megköveteli, hogy objektív ismérvek alapján egyértelműen megállapítható legyen, hogy egy felvétel valóban pornográf-e.

A szeméremsértéshez fűződő bírói gyakorlat szerint; a nemi szerv közvetlen feltárása esetén már megállapítható a bűncselekmény. Kivéve a tudományos, művészeti, felvilágosító célú ábrázolást.

3. Kit büntetünk?

A *kit büntetünk* kérdésre egyszerű a válasz; aki megvalósítja a tényállásban foglaltakat. Azonban ha alaposabban megvizsgáljuk az elkövetői kört, akkor az – álláspontunk szerint – 3 alapvető csoportra bontható:

1. A „vállalkozók” üzletemberek;
2. klasszikus pedofilok, illetve ilyen hajlamú személyek;
3. a kíváncsi nézegetők, tinik.

A vállalkozók alatt azon személyeket értjük, akik elsősorban üzleti, anyagi megfontolásból – akár egyéb bűncselekmények járulékeként pl.: prostitúció, ember-

⁹ Parti K., i.m. 2006. 157. o.

kereskedelem, kábítószer-kereskedelem, stb. – valósítják meg e bűncselekményt. Elsődleges céljuk a profitszerzés, a haszon, szexuális vonzódást jellemzően nem érznek a fiatalkorúak iránt.

A második csoport a pedofilok illetve a pedofil hajlamú személyek köre már összetettebb kérdés. Ki is a pedofil illetve mi is tulajdonképpen a pedofília? A szó maga görög eredetű jelentése: gyermekszeretet. Napjainkban már felnőtt emberek nemileg éretlen gyermekek iránti szexuális vonzódását értjük rajta. A pedofília más megítélés alá esik az alapvetően nem keresztényi, európai kultúrkörökben. Közismert tény pl., hogy a japán férfiak bizonyos rétege szívesen fizet a használt lányka bugyik birtoklásáért és ezek fotójáért. 2007. év januárjában Szekai Hacu Siavasze Pancu Sókai Gentei magazin egy számához ilyen "promóciós" terméket csomagolt, amivel egyrészt általános felháborodást váltott ki, másrészt rekordmennyiségben kelt el. De gondolhatunk a mohamedán többnejűségekre illetve a gyermekházasságokra is. Úgy gondoljuk, a távolabbi időkben problémákat fog okozni, hogy az eltérő kultúrák találkozása esetén hogyan lehet érvényt szerezni a nyugati kultúra értékítéleteinek. Napjainkban azonban tényállás vizsgálata, értékelése szempontjából az a lényeges kérdés, hogy a pedofília betegség-e vagy pusztán elítélendő szexuális irányultság.

Az Egészségügyi Világszervezet a Betegségek Nemzetközi Osztályozása során a mentális és viselkedészavarok főcsoportjába, ezen belül a szexuális preferencia rendellenességei elnevezésű csoportba sorolta a pedofiliát. Kanadai orvos-csoport MRI készülékkel végzett kutatása szerint a pedofilok agyának fehérállománya és más fontos egységei között alapvető kapcsolatok hiányoznak vagy működnek rendellenesen. Olyan egységek ezek, amelyek szerepet játszanak a szexualitásban. Nyilván e kérdés eldöntése adott esetekben elsősorban orvosszakértői feladat. A gyakorlatban előfordult, hogy azonos elkövetői magatartást az egyik szakértő már kóros zavarnak minősített, míg a másik ezt cáfolta. Amerikai pszichológusok véleménye szerint – és talán ez a legáltalánosabban elfogadott álláspont – az ilyen típusú szexuális viselkedésmódok mindaddig nem tekinthetők betegségnek, amíg nem sértenek másokat. Ez tehát inkább szakértői kérdés. Az azonban már mindenképpen jogi szakkérdés, hogy a büntetőeljárás illetve a büntetés-végrehajtás során ezt a szexuális rendellenességet miként értékeljük vagy egyáltalán kell-e valahogy értékelnünk.

A harmadik csoport volt a kíváncsi nézegetők, illetve a tinik. Kíváncsiak alatt azon egyébként általánosán elfogadott szexuális irányultságú személyeket értjük, akik az interneten – nem kifejezetten ilyen céllal – böngészve szereznek meg, töltenek le ilyen képeket. A tinik alatt pedig azon 14–18 év közötti személyeket, akik már jogszerűen létesíthetnek szexuális kapcsolatot. Ezt a témát már érintettük is. Az ő esetükben nyilván az a kapcsolat ezzel a bűncselekménnyel, hogy megörökítik az együttlétüket, melyet már a mai digitális technikákkal mások segítségével nélkül (pl.: régen előhívni kellett a filmet), intim körülmények között is megtehetnek. Megítélésünk szerint ezen cselekményük kriminalizálása súlyos, aránytalan következményekkel járhat.

4. Hogyan büntetünk?

A *hogyan büntetünk kérdés* szorosan kapcsolódik a már elhangzott érvekhez, ezért azonos szempontok szerint térnénk ki rá. Figyelembe kell venni, hogy a pedofil jellegű bűncselekmények esetén szinte 100%-os a visszaesés. A lehetséges retorziókat – szakirodalmi álláspontokat figyelembe véve – mi az alábbiak szerint osztottuk fel:

1. Legyen büntethetőséget kizáró ok a kóros elmeállapothoz azonos, hasonló jelleggel (ezzel egyikünk sem ért egyet)
2. A jelenlegi gyakorlatnak megfelelően csak szabadságvesztés
3. szabadságvesztés + speciális gyógyítás+utókezelés
4. csak speciális gyógykezelés „pedofil intézmény”
5. Az ún. Lengyel út, Megan törvény. Aránytalan, alkotmányossági kifogások emelhetők

Álláspontunk szerint a kiszabott büntetést az elkövetési magatartás illetve a mentális és viselkedészavarok figyelembevételével a ma hatályos szabályozásnál sokkal inkább differenciáltabban kellene alkalmazni. A vállalkozóként aposztrofált elkövetői kör számára valóban indokolt és szükséges szigorú, a büntetési célokhoz igazodó szabadságvesztés kiszabása. A klasszikus pedofil elkövetők esetében azonban mindenképpen kellene – a gyógyító-nevelő csoporthoz hasonló – speciális rehabilitáló kezelést alkalmazni – szabadságvesztés időtartama alatt – és a szabadságvesztés letöltését követően folyamatos utógondozásra – akár pártfogó felügyelő útján is – kötelezni. Bizonyos enyhébb megítélésű estek – mondjuk a kíváncsiak – esetében elegendő lenne az elterelés intézményéhez hasonlóan mentális gyógykezeléseken, pszichikai tréningen történő részvételre kötelezni az elkövetőt.

Összegezve tehát közös álláspontunk, hogy a tiltott pornográf felvétellel visszaélést büntetni kell, azonban a jelenlegi elkövetési magatartások közül a megszerzést és a tartást e körből törölni kellene. A passzív alany életkorát 16 évre csökkenteni, a kiszabott büntetéseket pedig az elkövető személyiségének nagyobb figyelembevételével specializálni, nevelőbb célzatúvá alakítani lenne szükséges. Véleményünk szerint ezek a változások nagyban hozzájárulnának a hasonló jellegű bűncselekmények számának csökkentéséhez.

Számítástechnikai rendszerek használatával elkövetett bűncselekmények jogi minősítése

A számítástechnikai rendszerek használatával elkövetett bűncselekmények napjainkban egyre szaporodnak, ezért mindenképpen időszerű az egyes cselekmények megítélésére figyelmet fordítani. Jelen tanulmány célja – a teljesség igénye nélkül – négy jellemző elkövetési mód értelmezése és jogi minősítése.

Az egyes cselekmények megfelelő minősítéséhez lényeges a Btk. 300/C. § szerinti számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény tényállásával kapcsolatos fontosabb kérdések ismerete.

A Btk. 300/C. § törvényi tényállása és az azzal kapcsolatos fontosabb kérdések

A hatályos tényállást az Európa Tanács 2001. január 8. napján Strasbourgban aláírt informatikai bűnözésről szóló egyezményébe (a továbbiakban Egyezmény) foglalt büntetőjogi rendelkezésekkel összhangban léptette életbe a 2001. évi CXXI. tv. 57. §-a 2002. április 1. napján. A tényállás konstrukciójának sajátossága, hogy az (1), (2) és (3) bekezdések három különböző elkövetési magatartást szabályoznak, amelyekkel kapcsolatban az alábbiakat szükséges kiemelni.

Az (1) bekezdésében írt tényállás büntetendő cselekménnyé nyilvánítja a számítástechnikai rendszerbe történő jogosulatlan behatolást, illetve a belépés jogosultságának kereteit túllépő, megsértő bennmaradást. A számítástechnikai rendszerbe történő jogosulatlan belépés azonban csak akkor tényállásszerű magatartás, ha az a számítástechnikai rendszer védelmét szolgáló intézkedés megsértésével vagy kijátszásával történik. Ennek a szabálynak az alapja az Egyezmény 2. cikke, ami lehetővé tette, hogy az aláíró nemzet a jogosulatlan belépés esetén kikösse a biztonsági intézkedések megsértését a tényállásszerűséghez.

A védelem kijátszásával vagy megkerülésével történő elkövetés már nem kikötés a (2) és (3) bekezdés szerinti bűncselekményeknél. A (2) bekezdés a) és b) pontjában már csak a jogosulatlanság feltétel, amihez eltérő elkövetési magatartás társul: a számítástechnikai rendszerben tárolt, feldolgozott, kezelt vagy továbbított adat jogosulatlan megváltoztatása, törlése vagy hozzáférhetetlenné tétele, illetve a számítástechnikai rendszer működésének akadályozása adat bevitelével, továbbításával, megváltoztatásával, törlésével, illetőleg egyéb művelet végzésével.

¹ Kökényes-Bartos A., ügyész, Budakörnyéki Ügyészség

A (3) bekezdés és az ennek minősített eseteit szabályozó (4) bekezdés esetében már a jogosulatlanlás sem követelmény a tényállásszerűséghez, ehelyett a jogtalan hasznoszerzési célzat és a kár bekövetkezése, mint eredmény jelenik meg a (2) bekezdés a) és b) pontjával egyébként mindenben egyező elkövetési magatartások mellett.

A (3) bekezdésnél lényeges, hogy a károkozás nem az elkövetés módjára, hanem a cselekmény eredményére vonatkozik, a kárnak nem a számítástechnikai rendszerben kell bekövetkeznie, hanem a számítástechnikai rendszer manipulációjával összefüggésben, a tevékenység eredményeként. Szintén fontos, hogy a bűncselekménynek szabálysértési alakzata nincs, az elkövetési magatartás bármilyen csekély összegű kár esetén tényállásszerű. Erre utalt a 2005. évi 419. számú Bírósági Határozat is, amely kimondta, hogy a számítógépes csalás büntetvény alapeseténél a törvény nem állapít meg értékhatárt, így az bármilyen csekély mértékű kár okozása esetén megállapítható.²

Utolsóként meg kell említenem a számítástechnikai rendszer fogalmát, amit a Btk. 300/F. § (3) bekezdése határoz meg. Ezen szabállyal kapcsolatban kiemelendő, hogy nem csak az adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását biztosító berendezést tekinti számítástechnikai rendszernek, hanem az egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összességét is. Ez teszi lehetővé azt, hogy ne csak egyes berendezések, hanem az azzal kapcsolatban álló – általában más személy tulajdonában álló – további rendszerek érintett berendezéssel alkotott összessége is számítástechnikai rendszernek minősüljön az eljárásban.

Jellemző számítástechnikai rendszerek használatával elkövetett bűncselekmény, ahol a helyes minősítés a számítástechnikai rendszer használata ellenére a Btk. 300/C. §-ba ütköző bűncselekménytől eltérő, vagy az más okból nehezen megítélhető.

1. Mobiltelefon feltöltéses csalás

Ezen cselekmény elkövetése jellemzően a következőképpen történik. Az elkövető telefonon – személyazonosságának elrejtése érdekében általában a hívószám elrejtésével – felhívja az érintettet, aki telefonszáma alapján vele egy távközlési szolgáltatóhoz tartozik.³ Bemutatkozik a hívott félnek az adott szolgáltató munkatársaként, és közli, hogy a hívott személy nyert, a nyereményre jogosultság feltétele

² Megjegyzendő, hogy a BH alapjául szolgáló cselekmény 1998. évben történt, amikor a Btk. 300/C. § tényállása még eltérő volt, a másodfokú döntésre és a Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati eljárására azonban már 2005. évben, jóval az új tényállás bevezetése után került sor, így a határozat megállapítása a jelenlegi szabályozásra is vonatkozik, azt elbírálsáskori jogszabályként a bíróságok figyelembe vették.

³ Magyarországon a számhordozásból adódó eltéréseket nem számítva a hívószámok első két számjegye jelzi azt, hogy a telefonszám mely szolgáltatóhoz tartozik, 06-20 a Pannon GSM, 06-30 a T-Mobile, 06-70 a Vodafone hálózatához köthető.

azonban, hogy mobiltelefon feltöltőkártyákat vásárol egy bizonyos értékben rövid időn belül. Az érintettek általában a felhívásra a nyereség reményében akkor is feltöltőkártyát vásárolnak, ha egyébként havi számlás konstrukciójú mobiltelefon előfizetésük van, így arra nem lenne szükségük. A kártyák megvásárlása után az elkövető újra hív és megkéri az érintettet, hogy kaparja le az aktivációs kódot takaró réteget és a számokat diktálja be neki. (Ezen számok azok, amelyeknek elküldésével lehetséges egy feltöltőkártyás mobiltelefon előfizetés egyenlegén jóváírni a kártya megvásárlása ellenében járó összeget, azaz „feltölteni” azt a kártyára.)

A bediktálás után az elkövető közli, hogy a számokat ellenőrzi, és azokat jóváírja az érintett egyenlegén, majd ezután elbúcsúzik, és az ígértek helyett az aktivációs kódokat azonnal saját előfizetésének feltöltésére veszi igénybe, így azok a továbbiakban már nem lesznek használhatóak.

Ezen cselekményt, figyelemmel arra, hogy az elkövető az érintettet tévedésbe ejti, legtöbbször csalásnak minősítik. Mivel pedig a kért összeg jellemzően 20.000 forint alatti, az eljárás bűncselekmény hiányában történő megszüntetés után a szabálysértési hatóságok előtt folytatódik az Sztv. 157. § (1) bekezdés b) pontja szerinti tulajdon elleni szabálysértés miatt. Mindez az eljárás zátonyra futását is jelenti, tekintettel arra, hogy az Sztv. 83. § (1) bekezdés d) pontja, valamint a 119. § (3) bekezdésének d) pontja alapján a szabálysértési hatóság, illetve a bíróság a tényállás tisztázása érdekében ugyan felszólíthat más szerveket adatok közlésére, a törvény azonban nem határoz meg válaszadási, adatszolgáltatási kötelezettséget. Ennek következtében a távközlési szolgáltatóktól általában elutasító válasz érkezik a feljelentőhöz befutó hívások listáját, vagy egy-egy megadott telefonszám előfizetőjének azonosítását kérő megkeresésekre.

Ha nem a tévedésbe ejtésre helyezjük a hangsúlyt, jól látható azonban, hogy a cselekmény bűncselekmény megállapítására is alkalmas. A mobiltelefon a Btk. 300/F. § (3) bekezdése értelmében számítástechnikai rendszer. Egyrészt önmagában, hiszen adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását végzi.⁴ Másrészt számítástechnikai rendszert képez a mobiltelefon a távközlési szolgáltató adótoronyokból, átjátszó állomásokból és más berendezésekből álló hálózatával együtt is, mivel annak segítségével további, egyébként nem használható funkciók elérésére képes, így telefonhívások lebonyolítására, vagy internet szolgáltatás nyújtására.

Nyilvánvaló továbbá, hogy az elkövető, amikor a megtévesztéssel megszerzett feltöltőkártya- kódokat elküldi a távközlési szolgáltatónak, ezzel adatokat visz be a mobiltelefonja és a szolgáltató infrastruktúrája által alkotott, készülékek összességéből álló számítástechnikai rendszerbe. Az adatbevitel jogszerűen haszon-

⁴ Gondoljunk csak arra, hogy a mobiltelefonban és a SIM kártyán telefonszámok, SMS üzenetek, tárolhatóak, módosíthatóak, fogadhatóak, továbbíthatóak, modernbb változatokkal fényképek készíthetőek, illetve e-mail üzenetekkel, csengőhangokkal és más dokumentumokkal végezhetőek műveletek hasonlóképpen.

szerzés céljából, azért történik, hogy a fondorlattal megszerzett kódokhoz rendelt összeget a rendszerben saját mobiltelefon kártyájához tartozó egyenlegén írassa jóvá, annak jövőbeni letelefonálása érdekében.

Az is egyértelmű, hogy az elkövető ezen cselekménye az érintettnek kárt okoz, mivel a feltöltőkártyák birtokosa a kódokat a továbbiakban nem tudja már saját egyenlegén történő jóváírásra felhasználni, így vagyona a feltöltőkártyákért kifizetett összeggel csökken.

Az elkövető ezen cselekménye során tehát jogtalan haszonszerzés céljából visz be adatokat egy számítástechnikai rendszerbe, amivel kárt okoz. Az előbbiek szerint pedig a kár nagyságától függetlenül alkalmas ezen magatartás a Btk. 300/C. § (3) bekezdés a) pontjába ütköző számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény büntetnének megállapítására.

2. Mobiltelefon kikódolás

A távközlési szolgáltatók körében bevett gyakorlat, hogy úgy szereznek új előfizetőket, hogy 1-2 éves hűségnyilatkozat aláírásáért cserébe az előfizetéshez a kiskereskedelmi ár alatti összegért, illetve részletfizetési feltételekkel ajánlanak új mobiltelefont megvásárlásra.

A szolgáltatók célja ezzel új, hosszú távú előfizető szerzése, aki később az előnyös haszonkulccsal nyújtott telefonszolgáltatás igénybevétele során fokozatosan „visszafizeti” a kezdetben részére áron alul értékesített telefon formájában adott kedvezményt. (Majd tartós ügyfélként ezenfelül további profitot is termel.) A hűségnyilatkozat hossza ezen megtérülési időszak figyelembevételével kerül kialakításra.

A kedvezmény megtérülését igyekeznek a szolgáltatók úgy is megerősíteni, hogy a mobiltelefonon olyan változtatást eszközölnék, aminek folytán az más távközlési szolgáltató hálózatában nem használható. Ez biztosítja, hogy a mobiltelefonnal csak az adott szolgáltató hálózatán telefonáljanak, és így a várt szolgáltatás igénybevétele bekövetkezzen, akár a telefontal együtt értékesített SIM kártyához tartozó előfizetést, akár egy másik, ugyanazon szolgáltató által kibocsátott SIM kártyához tartozó előfizetést használnak a készülékkel.

Mindezt az úgynevezett SIM-lock segítségével érik el, egy a mobiltelefon gyártók által a készülékbe épített szolgáltatással, amit a távközlési szolgáltatók igénybe vesznek az általuk értékesített telefonok korlátozására.

A korlátozás a SIM kártyán tárolt IMSI⁵ adatokon alapul, amelyek folytán a telefon azonosítani tudja azt, hogy a SIM kártyát melyik országban bocsátották ki, a SIM kártya melyik távközlési szolgáltatóhoz tartozik, illetve akár azt is,

⁵ IMSI: International Mobile Subscriber Identity, magyarul Nemzetközi Mobiltelefon Előfizetői Azonosító

hogyan egyezik-e a SIM kártya MSIN⁶ száma egy előre meghatározott MSIN számmal. Így elérhető, hogy a mobiltelefon csak egy országba tartozó, illetve csak egy távközlési szolgáltatóhoz tartozó SIM kártyákat fogadjon el, vagy akár úgy is, hogy az csak kifejezetten egy SIM kártyával legyen használható.

Ez a korlátozás azonban megfelelő ismerettel, esetenként pusztán egy gyártó által előre meghatározott kód (úgynevezett master key) begépelésével már a kezdetekben feloldható volt. A kódok pedig hamar kiszivárogtak a gyártóktól, majd az interneten elterjedtek és ma is elérhetőek.⁷

Jelenleg a modernebb készülékekbe a jogosulatlan kikódolás ellen komolyabb védelmet építettek be: az egyes mobiltelefonok szoftverébe egy-egy előre ki nem számítható, véletlenszerű számsort építettek, amely ismeretének hiányában a korlátozás feloldás nem végezhető el. (A távközlési szolgáltatókon keresztül értékesített készülékeknél e számot csak a szolgáltató ismeri.) Természetesen ez a védelem is kijátszható a szoftver megváltoztatásával, amihez azonban komolyabb ismeretek, eszközök és szoftverek szükségeltetnek.

Nagy a kísértés azonban a korlátozás feloldására így is, mert a „kikódolt” telefon értéke nagyobb a korlátozott telefonénál, jobb használhatósága miatt. Ezért nagyon elterjedt jelenség a „kikódoltatás”, amit többen rendszeres haszonszerzés érdekében megrendelésre végeznek.⁸

A vásárláskor kötött szerződés szerint a kikódoltatás a távközlési szolgáltató munkatársai részéről lenne csak elvégezhető és rendszerint több ezer forintba kerül. A szerződés szabályait megszegő elkövetőkkel szemben pedig, – ha mindez tudomásukra jut – a távközlési szolgáltatók igyekeznek fellépni, hogy védjék saját érdekeiket és megpróbálják visszaszorítani a jogosulatlan „kikódolásokat”. Ez a fellépés részben a büntetőeljárás keretében történik, ahol a mobiltelefonok „kikódoltatását” a Btk. 300/C. § (2) bekezdés a) pontjába ütköző, esetenként a (3) bekezdés a) pontjába ütköző számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekménynek minősítik. A minősítés azon alapul, hogy a mobiltelefonban, mint számítástechnikai rendszerben történik jogosulatlan adatváltoztatás (aminek a célja jogtalan haszonszerzés, és egyben károkozással is jár).

Ezzel kapcsolatos a korábban említett 2005. évi 419. számú Bírósági Határozat tényállása is, ezért az egyszerűség kedvéért ezt fogom vizsgálni.

⁶ MSIN: Mobile Station Identification Number, magyarul mobiltelefon állomásazonosító szám, ezzel azonosítható egyértelműen egy bizonyos SIM kártya.

⁷ A master key eredetileg a mobiltelefonok szervizelésére, például véletlenül aktivált korlátozás eltávolítására szolgált. Hasonló diagnosztikai jellegű kód a *#06# is, aminek beütésére a készülék megjeleníti IMEI számát.

⁸ A kikódoltatáshoz kapcsolódó jellemző cselekményeknek több országban külön neve is van, az Egyesült Királyságban például Box Breaking a neve annak, amikor az elkövető úgy tesz haszonra szert, hogy a távközlési szolgáltatónál olcsóbban megvásárolt, korlátozott mobiltelefont rögtön kikódolja, és még újként adja tovább magasabb áron.

A határozat szerint az I. r. terhelt újsághirdetésen keresztül megvásárolt 12 db telefont, amelyek kártyafüggőségét, a SIM-LOCK-ját (kártyazárat) kérésére II. r. terhelt egy erre alkalmas számítógépes program segítségével feloldotta, s ezáltal a készülékek mind a Pannon GSM, mind a Westel szolgáltató cég kártyájával üzemeltethetők lettek. A II. r. terhelt az átalakításokat darabonként 2000 forintért végezte.

I. r. terhelt vagyoni haszonszerzés végett az átalakított készülékeket 25.000–30.000 forintért eladta, illetve el akarta adni ismeretlen személyeknek. Az I. r. terhelt ilyen átalakított telefont értékesített – többek között – T. H. G. német állampolgár részére 25.000 forintért.

1998. szeptember 17-én az esti órákban az I. r. terhelt személygépkocsiját a rendőrség ellenőrzés alá vonta, amelynek során a gépkocsiban 8 db különböző típusú mobiltelefon került lefoglalásra. Ezekről is megállapítást nyert – az IMEI szám lehívásával –, hogy az EEPROM memóriatartalom és az ezt azonosító címke egymástól eltérőek, azok IMEI számát megváltoztatták, illetve a telefonok SIM-LOCK-ja feloldott állapotban volt.

A cselekmény jogi minősítésével kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság álláspontja a következő volt:

A szolgáltató a mobiltelefon szolgáltatás igénybevételét az előfizető és a szolgáltató között létrejött szerződés alapján díj ellenében biztosítja. A SIM-kártya a szolgáltató tulajdonát képezi, az előfizető hálózaton belüli azonosítását szolgáló adatokat, illetve a szolgáltatás igénybevételéhez szükséges információkat tartalmazza. Kizárólag az adott szolgáltató hálózatában nyújtott szolgáltatás igénybevételére jogosít és kizárólag megfelelő engedéllyel rendelkező rádiótelefon-készülékkel használható.

Jelen esetben a SIM-kártya manipulációja folytán a másik szolgáltató hálózatában annak szolgáltatásait – anélkül, hogy a SIM-LOCK legális feloldásának díját megtérítették volna – a szerződési feltételeket megszegve úgy vették igénybe, hogy a szolgáltatás igénybevételének ellenértékét nem fizették meg. A telefontársaságokat emiatt kár érte, függetlenül attól, hogy a beszélgetési díjak az egyes szolgáltatókhoz befolytak.

Ezután utalt a Legfelsőbb Bíróság arra, hogy az elbíráláskor hatályos törvényi rendelkezések nem biztosítanak kedvezőbb elbírálást, mivel a büntetési tételek nem változtak, a terhelt bűnössége pedig a haszonszerzési célzat és kár együttes megállapíthatóságára tekintettel az új törvény alkalmazása esetén is megállapítható lenne. Azaz, álláspontja szerint a cselekmény a Btk. 300/C. § (3) bekezdés a) pontjában meghatározott új tényállásba ütköztethető.

Röviden: az elkövető azzal okozott kárt, hogy a SIM-lock feloldásáért nem fizetett a szolgáltatóknak.

A mobiltelefon vásárláskor kötött szerződések valóban tartalmazzák azt, hogy a feloldásért díjat kell fizetni, így szerződésszegésnek minősülhet az önkényes feloldás. Kérdés azonban, hogy ez hogyan ítéltető meg.

A mobiltelefon a vásárláskor a vevő tulajdonába kerül, hacsak nem tartalmaz a szerződés olyan részletfizetési szabályt, hogy az utolsó részletig a készülék az eladóé marad. A „kikódolással” kapcsolatban kifejtettekből pedig az következik, hogy a cselekmény során alkalmazott változtatás kizárólag a vásárlás után immáron a vevő tulajdonát képező készüléket érinti.

(Itt jegyzendő meg, hogy a cselekmény megítélésén nem változtat, ha a SIM kártya történetesen valóban a távközlési szolgáltató tulajdonát képezi: és nemcsak azért, mert a SIM kártyán változás egyáltalán nem következik be, hanem azért is, mert az elkövetőnek a „kikódolással” az a célja, hogy ne csak azon szolgáltató hálózatába tartozó SIM kártyával lehessen használni a készüléket, amely előre vetíti, hogy többségében nem a készülékhez adott SIM kártyát használják.)

Mindemellett hiába saját tulajdon a mobiltelefon, mint számítástechnikai rendszer, módosítása sértheti a szerződésben meghatározott feltételt. Az azonban vitatható, hogy mindez büntetőjogi értelemben jogosulatlan adatváltoztatássá teszi-e a cselekményt.⁹

Álláspontom szerint mindez az adott szerződés szabályaitól függ, általában azonban nem lehetséges a jogosulatlanság kijelentése. Ez ugyanis oda vezet, hogy a szerződésben rögzített feltétellel a vevőre átszálló tulajdon, azaz a mobiltelefon feletti rendelkezést egyoldalúan korlátozhatja a szolgáltató, mindez pedig az Alkotmány és a Ptk. tulajdon védelmező szabályaival nem feltétlenül egyeztethető össze, illetve a körülményektől függően az általános szerződési feltételre vonatkozó szabályokat is sértheti.¹⁰

Ezért úgy gondolom, hogy a Btk. 300/C. § (2) bekezdés a) pontjába ütköző számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény megállapítására a saját tulajdonú mobiltelefon „kikódolása” nem alkalmas, az még ilyen jellegű szerződési feltétel esetén sem vehető büntetőjogi értelemben jogosulatlannak, legfeljebb polgári jogi úton orvosolható szerződésszegésnek, így az egyik tényállási elem hiányzik.

Probléma merül fel továbbá a cselekmény Btk. 300/C. § (3) bekezdés a) pontjába történő ütköztetésénél is. A mobiltelefon hálózati korlátozásának feloldása ugyanis csak egy szerződésben meghatározott szolgáltatás, ami további pénzüsszegért cserébe vehető igénybe, a szerződés szerint a szolgáltatónál.

⁹ A cselekmény minősítésével kapcsolatos probléma más államokban is felmerült már, és mindkét irányban születtek már döntések.

¹⁰ A tulajdonjogot korlátozó, illetve az általános szerződési feltételekre vonatkozó szabályokat sértő szerződési feltétel megítélésével kapcsolatos jogi álláspont kifejtése külön tanulmányt érdemelne és számottevő terjedelmű lenne, ezért itt erre nem vállalkoztam.

Ez nem jelent azonban egyben kötelezettséget is arra a vevő részéről, hogy a mobiltelefonját függetlenül kell a szolgáltatónál, vagy bármely más módon. Következésképpen a „kikódoltatásért” járó összeg a szolgáltató részéről mindössze egy várható jövőbeni vagyoni haszon. A vagyonában értékcsökkenés nem áll be azzal, hogy a kikódoltatás végső soron nem, vagy nem az ő szolgáltatójának igénybevételével történik meg. Mivel pedig a Btk. 300/C. § (3) bekezdése kárról beszél, a Btk. 137. § 5. pontja szerinti kárfogalomba az elmaradt vagyoni előny nem tartozik bele, ezért nem lehet kárt megállapítani a kikódoltatás kapcsán, sem azzal összefüggésben, hogy a későbbi mobiltelefon használatra nem a szolgáltató hálózatában kerül sor.

A kár, mint tényállási elem hiánya viszont azt eredményezi, hogy a cselekmény a (3) bekezdés szerinti bűncselekménynek szintén nem minősíthető.

Felmerülhet azonban, hogy az elkövető akkor, amikor a mobiltelefon működéséért felelős szoftvert megváltoztatja, szerzői, vagy ahhoz kapcsolódó jogokat sért. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény számítógépes programalkotásra vonatkozó 59. § (1) bekezdése értelmében ugyanis eltérő megállapodás hiányában a szerző kizárólagos joga nem terjed ki ugyan a többszörözésre, az átdolgozásra, a feldolgozásra, a fordításra, vagy a szoftver bármely más módosítására – ideértve a hiba kijavítását is –, valamint ezek eredményének többszörözésére, de csak annyiban, amennyiben e felhasználási cselekményeket a szoftvert jogszerűen megszerző személy a *szoftver rendeltetésével összhangban végzi*.

Mivel pedig a szoftverbe épített, távközlési szolgáltató által alkalmazott hálózati korlátozásnak az ahhoz szükséges kód helyett a szoftver módosításával történő feloldása nyilvánvalóan nem rendeltetésszerű tevékenység, az felvetheti a Btk. 329/A. § (1) bekezdése szerint szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének vétségét. Ennek feltétele mindössze az, hogy vagyoni hátránynak kell bekövetkeznie a szerzőnél, vagy más a szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogokat birtokló személynél. Ha pedig a szoftverhez kapcsolódó jogok jogosultja a távközlési szolgáltató a megfelelő szerződési háttér folytán, akkor a sérelmére elkövetett cselekmény miatt a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűncselekményre hivatkozással kérheti az eljárás lefolytatását. A szolgáltatónak ugyanis vagyoni előnye valóban marad el azzal, hogy a kikódoltatást és a telefon szolgáltatást nem nála veszik igénybe ellenszolgáltatás fejében.

3. Internetes banki adatok / bankkártya adatok megszerzése

Rendkívül gyakoriak a számítástechnikai rendszerek használatával elkövetett bűncselekményeken belül azok, amelyek vagyoni haszonszerzésre irányulnak, elsősorban az interneten elérhető banki szolgáltatások igénybevételével. Ezek közül a két legjellemzőbb a következő:

a) Az elkövető a vagyoni haszonszerzés érdekében jogosulatlanul, a védelem játékszáásával vagy megkerülésével bejelentkezik egy pénzügyi intézet által működtetett,

internetes banki műveletek végzését biztosító oldalra a pénzüintézet egyik bank-számla tulajdonosának nevében, majd a számláján található pénzből kisebb-nagyobb összeget utal át más számlákra, hogy abból később maga tegyen szert haszonra.

Ezen cselekmény során az elkövető a pénzüintézet számítástechnikai rendszerébe jogosulatlanul belép, jogtalan haszonszerzés érdekében. A belépés már önmagában is megvalósítja a Btk. 300/C. § (1) bekezdésébe ütköző számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény vétségét. Ha az elkövető kísérletet tesz pénzösszegek átutalására, cselekménye a Btk. 300/C. § (3) bekezdés a) pontjába ütköző büntett kísérletének megállapítására, míg sikeres utalás esetén a büntett befejezett alakzatának megállapítására alkalmas.

A cselekmény elkövetésére a legtöbb esetben oly módon kerül sor, hogy az elkövető tévedésbe ejti a bankszámla tulajdonost, és tőle a belépéshez szükséges adatokat megszerzi, ami már önmagában megvalósítja a Btk. 300/E. § (1) bekezdés b) pontjába ütköző számítástechnikai rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszásának vétségét. A Btk. 300/E. §-ba ütköző bűncselekmény azonban a Btk. 300/C. §-ba ütköző bűncselekmény önállóan szabályozott előkészületi cselekménye, a két bűncselekmény jogi tárgya is ugyanaz.¹¹

Ezért a Btk 300/C. §-ba ütköző bűncselekmény megvalósulása esetén magába olvasztja a Btk. 300/E §-ba ütköző bűncselekményt.

b) Egészen másként minősül a fentiekhez képest az elkövető cselekménye, ha nem a pénzüintézet internetes banki műveletek végzéséhez szükséges oldalára próbál belépni, hanem a bankszámla megterhelését úgy éri el, hogy az ahhoz tartozó bankkártya adatait veszi igénybe fizetésre. Napjainkban egy bankkártyát nem csak a maga fizikai valójában lehet fizetésre felhasználni, hanem az azon található mágnescsíkot, beépített chipet leolvasó készülék segítségével is.

Minden erre alkalmas bankkártyán található a bankkártya számon túl egy háromjegyű biztonsági kód, amit a kártyán található további adatokkal együtt¹² önmagában is fel lehet használni a bankszámla feletti rendelkezésre. Az említett adatok megadásával lehetséges internetes fizetési lehetőséget biztosító oldalakon vásárolni a világ más pontján tartózkodó kereskedőktől is.

Amennyiben az elkövető a bankkártya adatait szerzi meg, és használja fel vásárlásra, nem célja a pénzüintézet rendszerébe történő jogosulatlan belépés, így a Btk 300/C. §-ba ütköző bűncselekmény elkövetése, hanem internetes web-áruházakban, vagy más helyen kíván a bankkártya-adatok segítségével vásárolni úgy, hogy a jogosulatlanul birtokában levő adatokat egyébként szabályszerűen

¹¹ A számítástechnikai rendszerek megfelelő működéséhez és a bennük tárolt, feldolgozott, továbbított adatok megbízhatóságához, hitelességéhez, valamint titokban maradásához fűződő érdek.

¹² Ezek a következők: a bankkártya kibocsátója, lejáratí ideje, és a jogosult neve.

használja fel, legális elfogadóhelyen. Erre figyelemmel számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény gyanúja ebben az esetben nem merül fel.

Az olyan eszköz azonban, amellyel az ügyfél – rendszerint személyazonosító kód, illetőleg más azonosító használata révén – rendelkezhet a hitelintézettel szemben fennálló számlaköveteléséről vagy a pénzügyi intézmény által nyújtott hitellehetősége igénybeviteléről, a pénzforgalmi szolgáltatásokról és az elektronikus fizetési eszközökről szóló 227/2006. Kormányrendelet 2. § 1. és 22. pontja értelmében elektronikus fizetési eszközök közé tartozik (azon belül egészen pontosan távolról hozzáférést biztosító fizetési eszköz). A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 2. melléklet I. fejezet 5.1. b) pontja szerint pedig az elektronikus pénzeszköz készpénz-helyettesítő fizetési eszköznek minősül.¹³

Így a távolról hozzáférést biztosító fizetési eszköz megszerzése esetén a cselekmény a Btk. 313/C. § (7) bekezdés a) pontjába ütköző készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétségének megállapítására alkalmas, egészen addig, amíg annak felhasználását az elkövető meg nem kíséri. A bankszámla megterhelésének kísérlete a Btk. 313/C. § (1) bekezdés b) pontjába ütköző készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés bűncselekmény kísérletét valósítja meg, míg sikeres terhelés esetén a cselekmény befejezetté válik.

(A Btk. 313/C. § (1) bekezdés b) pontjába ütköző cselekmény megvalósulása esetén a Btk. 313/C. § (7) bekezdés a) pontjába ütköző bűncselekményt az 1. pontban leírtakhoz hasonló okokból szintén magába olvasztja.)

4. Személyes adatok nem rendeltetésszerű felhasználása

A számítástechnikai rendszerek összekapcsolásával létrehozott interneten jelenleg rendkívül sokféle ingyenes szolgáltatás áll rendelkezésre, többek között hirdetések adhatóak fel, adatok tárolhatóak, önkéntesen be lehet lépni társskereső rendszerekbe, közösségi oldalak adatbázisaiba. A szolgáltatásokat igénybe vevők pedig gyakran hozzák önként nyilvánosságra ennek során személyes adataikat.

Ebben a környezetben sajnos gyakran előfordul, hogy egyesek a szolgáltatásokat, illetőleg mások ismert személyes adatait sértő célra használják fel, elsődlegesen azok nyilvánosságra hozatalával, vagy továbbításával. Saját gyakorlatomban előforduló ilyen eset volt az, amikor az iskoláskorú elkövető bosszúból hirdetést adott fel, amelyben ingyenesen elvihető bútorokat hirdetett, s elérhetőségnek

¹³ Felmerülhet a kérdés, hogy az internetes banki oldal belépési azonosítója miért nem távolról hozzáférést biztosító fizetési eszköz, ha segítségével a bank oldalán átutalás végezhető, azaz a számla megterhelhető? Azért nem, mert a belépési azonosítóval közvetlenül nem lehet fizetési műveletet végezni (például egy internetes áruházban nem lehet vele fizetni), az 1996. évi CXII. törvény 5.3 pontja szerint pedig az elektronikus pénzeszköznek biztosítania kell a közvetlen fizetési művelet lehetőségét.

osztályfőnöke telefonszámát adta meg. (A hirdetés feladását követően a sértettet a megadott számon a hirdetést megtekintő személyek néhány perces időközökkel folyamatosan hívták telefonon és érdeklődő SMS üzeneteket küldtek részére, ami miatt a sértett telefonja kikapcsolására kényszerült.)

Más eljárásokban is tapasztaltam, ahogy itt is, hogy amikor a számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény gyanúja hiányzott, az elkövető adatokkal folytatott visszaélészerű tevékenységét jobb híján a Btk. 177/A. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző visszaélés személyes adattal vétségének minősítették. Ez álláspontom szerint nem helytálló az alábbiak miatt.

A Btk. 177/A. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző visszaélés személyes adattal vétségét az követi el, aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével, jogtalan haszonszerzési célból, vagy jelentős érdeksérelem okozva jogosulatlanul vagy a céltől eltérően személyes adatot kezel.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 2. § 9. pontja értelmében adatkezelésnek minősül az alkalmazott eljárástól függetlenül az adatokon végzett bármely művelet vagy a műveletek összessége, így például azok rögzítése, felhasználása, továbbítása, vagy nyilvánosságra hozatala is. Tehát a vizsgált esetet az adatvédelmi törvény egyértelműen adatkezelésnek minősíti.

Az 1/A. § (3) bekezdése értelmében azonban nem kell alkalmazni e törvény rendelkezéseit a természetes személynek kizárólag saját személyes céljait szolgáló adatkezeléseire. A törvény magyarázata a „saját személyes cél” meghatározásával külön nem foglalkozik, de véleményem akkor, amikor az elkövető ártó szándékkal valótlán hirdetésben adja meg más személyes adatait, azokat kizárólag saját személyes céljára használja fel – attól függetlenül, hogy ezen cél visszaélészerű.

Ezért az elkövető által végzett adatkezelés nem tartozik az adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések hatálya alá, így azokat nem is sértheti, szegheti meg. Ez pedig azt eredményezi, hogy ezen tényállási elem hiányzik, ami miatt az elkövető cselekménye a bűncselekmény megállapítására nem alkalmas.

Emellett szól érvként, hogy a Btk. a tényállásszerűséghez megköveteli a jogtalan haszonszerzési cél, vagy a jelentős érdeksérelem bekövetkezését is. Hasonló esetekben azonban jogtalan haszonszerzési cél nincs, a jelentős érdeksérelem pedig a körülményektől függően vizsgálendő, általában azonban az okozott érdeksérelem jelentősnek nem mondható. Ez a bűncselekmény megállapításának szintén akadályát képezi, abban az esetben is, ha a hasonló adatkezelés nem tekinthető saját személyes célú adatkezelésnek, így az adatvédelmi törvény hatálya alá tartozik.

Míndez természetesen nem jelenti azt feltétlenül, hogy a cselekmény egyébként büntetőjogi következményeket nem von maga után. Például a fent említett esetben a cselekmény során az elkövető előre látta, hogy cselekménye a sértett rendszeres

háborgatását eredményezi majd, ennek tudatában, azt kívánva adta fel a hirdetést az interneten keresztül, aminek eredményeként az érdeklődőknek a sértett felé irányuló rendszeres kapcsolat felvételi kísérletei a sértettet ténylegesen háborgatták. Erre figyelemmel cselekménye a Btk. 176/A. § (1) bekezdése szerint zaklatás vétségének megállapítására volt alkalmas.

Összegzés

Összességében elmondható, hogy a számítástechnikai rendszerek használatával elkövetett bűncselekmények jogi minősítése rendkívül változatos, a cselekmények nem mindig ütköztethetőek a jelenlegi Btk. 300/C. § és 300/E. §-aiban foglalt, kifejezetten ezen körrel foglalkozó tényállásokba.

Ez egyben azt is jelenti, hogy nem minden cselekmény tartozik a Be. 17. § (6) bekezdése alapján a gazdasági ügyekkel foglalkozó központi helyi ügyészségek hatáskörébe, így álláspontom szerint fontos a hasonló minősítéssel problémák megismerése és azok megvitatása szélesebb körben. Remélhetőleg tanulmányom segítséget nyújt ebben.

Sporttörvény a gyakorlatban

Tanulmányunk célja, hogy összefoglaló jelleggel ismertesse a témával kapcsolatos jogalkalmazási problémákat.²

Azokból megállapíthatóan a sportszervezetek bejegyzésével kapcsolatos jogorvoslati eljárások száma a „sima” társadalmi szervezetekhez viszonyítottan jóval csekélyebb mértékű volt, azonban az ilyen ügyek számszerűsége – megyéenként eltérően ugyan, de – kétségtelenül növekvő tendenciát mutat.

Az ügyészi fellebbezések többsége az egyesületek létrehozásával, alapszabályaik tartalmával kapcsolatos általánosan jellemző törvényességi problémák miatt támadták a bejegyzésről rendelkező bírósági határozatokat. A sportról szóló 2004. évi I. törvény (továbbiakban: Stv.) csaknem 6 évvel ezelőtti hatálybalépése után is vannak olyan speciális jogkérdések, amelyek természetüknél fogva kifejezetten és kizárólag a sportszervezetek működésével összefüggésben bírnak jelentőséggel.

A törvényes működés szempontjából garanciális jelentőségű, hogy a sporttevékenységet folytató társadalmi szervezetek a vonatkozó jogszabályi előírásoknak (Sporttörvény, Etv.) maradéktalanul megfelelő tartalmú létesítő okirat alapján folytassák a kitzűzött céljaik megvalósítását szolgáló szervezet-szerű tevékenységüket, amely törvényességi követelményeinek elsődlegesen a bejegyzési eljárás során kell (kellett volna) megfelelniük.

Ezzel szemben sajnálatos tény – amelyet a közelmúltban a Legfőbb Ügyészség által meghatározott szempontok szerint lefolytatott országos ügyészi vizsgálat is megerősített –, hogy számos sportegyesület alapszabálya az Stv. rendelkezéseibe ütköző, azzal össze nem egyeztethető olyan működési szabályokat határoz meg, amelyek orvoslása érdekében számos esetben ügyészi intézkedés alkalmazása indokolt.

A sportegyesületeket érintő jogalkalmazási tevékenység során esetenként problémát jelent néhány dolog tisztázása. 1. Mikor és milyen feltételekkel minősíthető sportegyesületnek egy adott társadalmi szervezet; 2. Mikor és milyen feltételekkel hozható létre szövetségként sportszervezet, illetve az ilyen szervezet mikor használhatja elnevezésében a szövetség elnevezést, hogyan kapcsolódhat az ilyen társadalmi szervezet valamely országos sportági szakszövetség tevékenységéhez; 3.

¹ Kárpáti Cs., főügyészségi csoportvezető ügyész, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség; Nagy A., főügyészségi ügyész, Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség

² Áttekintettük a debreceni, a pécsi, valamint a szegedi fellebbviteli főügyészségeken a sporttörvény hatálya alá tartozó jogalanyok (sportegyesületek, sportszövetségek) nyilvántartásba vételi ügyeiben 2008. és 2009. években benyújtott ügyészi fellebbezések alapján lefolytatott és jogerős ítéletáblai döntéssel zárult ügyeket.

Hogyan alakul a versenyző sportegyesületi tagok jogállása az egyesületen belül; 4. Mikor és milyen körülmények között merülhet fel a sportfegyelmi felelősséggel összefüggő hatáskörök és joggyakorlás törvénysértő szabályozása; 5. Milyen intézkedés megtételének van helye a sportegyesület törvényességi felügyeletét ellátó ügyészség részéről abban az esetben, ha felmerül az egyesület színeiben versenyző magánszemély versenyeken való indulásának jogszerűsége; 6. Mi a teendő akkor, ha – különösen csapatsportágakban, ahol komoly üzleti és marketing értéke van az I. és II. osztályú indulási jognak – ezen indulási jog átruházásának jogszerűsége mutatkozik aggályosnak; 7. Milyen feltételekkel alkalmazhatók a nemzetközi sportszövetségek előírásai a magyar sportszervezetek működése során; 8. Automatikus-e a sportszervezet felelőssége az adott sportrendezvényen a közönség magatartásáért stb.

Az Stv. hatálya alá tartozó jogalanyokkal (*sportegyesületek, sportági szövetségek stb.*) kapcsolatos ügyek vizsgálata a – a versenysportra, amatőr sportra, valamint a szabadidősportra kiterjedő – átfogóan komplex sportjogi szabályozás rendszerének (esetenként nemzetközi jogi normákra is kiterjedő) elmélyült ismeretét, s ennek megfelelő jogalkalmazói szemléletet igényel, amely nélkülözhetetlen a felmerülő jogalkalmazási problémák megoldásához.

Az Stv. jelenleg hatályos rendelkezéseit – különös tekintettel az ügyészség törvényességi felügyeleti tevékenysége során is alkalmazandó előírásokra – a továbbiakban különböző példákon keresztül kívánjuk bemutatni.

1. A társadalmi szervezet sportegyesületi jellege meghatározásának feltételei

Bejegyzési eljárás során mutatott rá a Debreceni Ítéltábla és a Szegedi Ítéltábla hasonló tartalmú – *számunkra dogmatikai szempontokra visszavezethetően nem meggyőző erejű* – eseti döntéseiben arra, hogy:

„A sport fogalma nem feltétlenül azonos a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény 26. § c/ pontjában meghatározott sport, mint közhasznú tevékenység fogalmával, ezért a sporttevékenység társadalmi szervezet keretében is folytatható anélkül, hogy a sportról szóló törvény rendelkezése értelmében a társadalmi szervezet szükségképpen sportegyesület lenne.

Az Stv. a sporttevékenységet folytató, hatálya alá tartozó szervezetekkel szemben – beleértve a szervezetet, a működést, a tisztségviselőket, a sportfegyelmi felelősséget – az Etv.-nél szigorúbb, kötelezően alkalmazandó szabályokat tartalmaz.

A kedvtelésből és nem versenyszerűen végzett sporttevékenység azonban az Stv. hatálya alá tartozás nélkül társadalmi szervezet keretében is folytatható.

Ezért egy egyesület nem kötelezhető arra, hogy az Stv. szabályainak is megfeleljen, elegendő, ha az Etv. előírásait teljesíti. Az alapító tagoknak kell kinyilvánítaniuk, hogy az Etv. szerinti egyesületet, avagy sportszervezetet kívánnak létrehozni.

Az egyesület a feladatkörébe sorolt versenyek szervezését, rendezését elláthatja, ehhez nem szükséges, hogy sportszervezetként működjön, mert versenyek szabadidősport keretében is lebonyolíthatók. Ezért a kérelmezőnek kell nyilatkoznia arról, hogy a társadalmi szervezet nyilvántartását sportegyesületként kéri-e és ennek eredményeként hívható fel a sporttörvény irányadó rendelkezései szerinti hiánypótlásra.” (Szegedi Ítéltábla Pkf.II.20.303/2008/2. végzés)

Amennyiben a szervezet az Stv. hatálya alá tartozó sportegyesületként kíván működni, nyilvántartásba vétel iránti kérelmében ezt kifejezetten fel kell tüntetni, ám ekkor alapszabályának meg kell felelni az Stv. előírásainak is.

A nyilvántartásba vétel iránti kérelmet elbíráló bíróságnak – az ítéltábla jogi okfejtése szerint – ezért a létesítő okiratot az Stv. 16 és 17. §-ának figyelembe vételével is vizsgálnia kell, s a szervezet sportegyesületként történő nyilvántartásba vétele esetén e jelleget a nyilvántartásba vételről szóló végzésben fel kell tüntetni. Miután a nyilvántartásba vétel iránti kérelemnyomtatvány ilyen rovatot nem tartalmaz, az erre irányuló kérelmet a nyomtatvány I/1. pontjában vagy a csatolandó pótlapon kell feltüntetni.

Felmerül a kérdés, hogy a társadalmi szervezet sportegyesületi jellegét valóban csak azt követően lehet-e vizsgálni, hogy a bejegyzési kérelemben kifejezetten kérték a szervezet sportegyesületként való feltüntetését, illetve ennek megfelelően a bíróság a sportegyesületi jellegéről a bejegyző végzésében külön is határozott.

„Szerencsés-e” annak a bíróságok által látszólag következetesen képviselt jogalkalmazói gyakorlatnak a fenntartása, hogy „sportegyesületként” a sportegyesületi jelleg feltüntetésének mellőzésével bejegyzett társadalmi szervezetek is végezhetnek a sporttörvényben definiált sporttevékenységet.

Az Stv. 1. § (1) és (2) bekezdése *nem csupán a versenyszerűen végzett sporttevékenységre kiterjedő, hanem átfogóan általános jellegű fogalmi meghatározást ad a komplex sportjogi szabályozás rendszerén belül arra, hogy ki minősül sportolónak (az a természetes személy, aki sporttevékenységet végez), és mi minősül sporttevékenységnek. A hivatkozott törvényi rendelkezés értelmében sporttevékenységnek minősül a meghatározott szabályok szerint, a szabadidő eltöltéseként kötetlenül vagy szervezett formában, illetve versenyszerűen végzett testedzés vagy szellemi sportágban kifejtett tevékenység, amely a fizikai erőnlét és a szellemi teljesítőképeség megtartását, fejlesztését szolgálja.*

Az más kérdés, hogy a nem versenyszerűen, hanem „pusztán” a szabadidő eltöltéseként végzett sporttevékenység különösebb további jogi szabályozást nem igényel, ezért a törvény elsődlegesen nem a szabadidősportra, hanem a versenyszerűen sportolóra, illetve a sportszervezet keretében szervezeten sportolóra állapít meg speciális jogokat és kötelezettségeket.

Az Stv. 16. § (1) bekezdése szerint: sportegyesület – az e törvényben megállapított eltérésekkel – az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény (a továbbiakban: Etv.), illetve a Ptk. szabályai szerint működő olyan társadalmi szervezet, amelynek alaptevékenysége a sporttevékenység szervezése, valamint a sporttevékenység

feltételeinek megteremtése. A (2) bekezdés a továbbiakban kimondja, hogy a sportegyesület a magyar sport hagyományos szervezeti alapegysége, a szabadidősport, a versenysport, a tehetséggondozás és az utánpótlás-nevelés műhelye.

Véleményünk szerint tehát az *Stv. objektív feltételként határozza meg az alaptevékenység tartalmát, mint a sportegyesületként történő feltüntetés törvényi kritériumát.*

Ebből az következik, hogy amennyiben egy adott társadalmi szervezet alaptevékenysége kifejezetten sporttevékenység szervezésére, illetve feltételeinek megteremtésére irányul – ami kétséget kizáróan vizsgálható és megállapítható az alapszabályban meghatározott célok és a célok megvalósítására irányuló tevékenységi formák alapján – törvény erejénél fogva minősül az adott szervezet sportegyesületnek függetlenül attól, hogy – ellentétben az ítélőtábla álláspontjával – nyilvántartásba vétel iránti kérelmében ezt kifejezetten feltüntette-e vagy sem.

Ezt támasztja alá az Stv. 16. § (3) bekezdése is, mely szerint: az egyesületekről vezetett bírósági nyilvántartásban a sportegyesület sportegyesületi jellegét kifejezetten fel kell tüntetni.

Az említett jogszabályi rendelkezés azonban semmilyen formában nem határozza meg a sportegyesületi jelleg feltüntetésének előfeltételeként az ítélőtábla hivatkozott döntésében rögzített azon követelményt, hogy a sportegyesületi jelleg feltüntetését a nyilvántartásba vétel iránti kérelemben külön is rögzíteni kell (megjegyzendő, hogy ilyen nyilvántartási adat, illetve kérelem „rubrika” nincs is...).

Márpedig ha tudatosságot tételezünk fel a jogalkotó részéről, azt kell mondanunk, hogy *amennyiben a törvényalkotó szándéka valóban az ítélőtábla döntésében foglaltakra irányult volna, akkor azt az Stv. vonatkozó előírásai között kifejezetten fel kellett volna tüntetni*, hasonlóan a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény azon rendelkezéseihez, amelyek megkövetelik, hogy a nyilvántartásba vétel iránti kérelemből derüljön ki, hogy a szervezet milyen közhasznúsági fokozatba kéri a besorolását.

Megítélésünk szerint a jelenleg érvényesülő jogalkalmazói álláspont kaotikus állapotokat eredményez a gyakorlatban, hiszen ténylegesen a sporttevékenységet folytató társadalmi szervezetek, sportegyesületek döntő többségben a „sportegyesületi jelleg” feltüntetésének mellőzével folytatják – az egyébként sporttörvény hatálya alá tartozó (*abban definiált*) – tevékenységüket, sportegyesületi elnevezéssel. (Erre ugyancsak rámutatott a közelmúltban lefolytatott országos ügyészi vizsgálat.)

2. Szövetséggként működő sportszervezetek bejegyzése, elnevezésének jogszerűsége:

a./

Az egyik ügyben 12 fő magánszemély és két sportegyesület döntött társadalmi szervezet létrehozásáról *Megyei Vízilabda Szövetség* elnevezéssel. Az elfogadott

alapszabály akként rendelkezett, hogy a szövetség tagja a Magyar Vízilabda Szövetségnek, amelynek alapszabályát, szabályzatait és határozatait magára nézve kötelezőnek ismeri el. A létesítő okiratban rögzítették azt is, hogy a szövetségnek tagja lehet minden olyan sportegyesület és a Sporttörvény szerinti sportvállalkozás, amely részt vesz a sportági versenyrendszerben, feltéve, hogy a szakszövetség, és a szövetség alapszabályát elfogadja.

Jogkérdésként merült fel, hogy

- Megyei Vízilabda Szövetség megnevezésű szervezetet magánszemélyek és sportegyesületek együttesen létrehozhattak-e;
- jogszerű-e, hogy a kérelmező alapszabályában eleve a Magyar Vízilabda Szövetség tagjaként definiálta magát.

Az Stv. 28. § (1) bekezdése szerint: a sportági szövetség az Etv. alapján működő társadalmi szervezetek szövetsége, amelynek tagjai kizárólag sportszervezetek lehetnek. Egy sportágban egy országos sportági szövetség alapítható, de sportági szövetség nem csak országos jelleggel működhet.

A Megyei Vízilabda Szövetség társadalmi szervezetek szövetségeként jöhetett volna létre, amelynek nyilvánvalóan semmilyen formában nem lehet tagja magánszemély. Ezt támasztja alá az elfogadott alapszabály azon rendelkezése is, mely kifejezetten azt írja elő, hogy a szövetségnél tagsági viszonnal kizárólag a sportegyesületek, illetve sportvállalkozások rendelkezhetnek. A megyei bíróságnak ezért hiánypótlási eljárás keretében kellett volna felhívnia a szövetség képviselőjét arra, hogy gondoskodjon a szervezet olyan jogalanyokkal történő megalakításáról, amelyek megfelelnek az Stv. és az azzal összhangban lévő alapszabályi rendelkezésben foglaltaknak.

Az Stv. 20. § (1) bekezdése alapján: az országos sportági szakszövetség (a továbbiakban: szakszövetség) olyan sportszövetség, amely sportágában kizárólagos jelleggel az e törvényben valamint más jogszabályokban meghatározott feladatokat lát el és törvényben megállapított különleges jogosítványokat gyakorol.

Ugyanezen § (2) bekezdése értelmében: a szakszövetségnek kizárólag olyan sportszervezetek lehetnek tagjai, amelyek az adott sportág versenyrendszerében részt vesznek. A sportágban tevékenykedő sportszervezetek felvétele a szakszövetségbe nem tagadható meg, ha a sportszervezet magára nézve kötelezőnek elfogadja a szakszövetség alapszabályát.

Jelen esetben a Magyar Vízilabda Szövetség olyan sportági szakszövetségnek minősül, amely az adott sportágban kizárólagos jelleggel látja el az Stv.-ben meghatározott feladatokat, ezért *nem vitásan olyan sportszervezetek lehetnek tagjai, amelyek az adott sportág versenyrendszerében részt vesznek.* A Megyei Vízilabda Szövetség azonban *nem ilyen, hiszen saját jogán nyilvánvalóan a sportág semmilyen versenyrendszerében nem vesz, illetve vehet részt,* annál is inkább, mert abban csak sportegyesületek, illetve sportvállalkozások szerepelhetnek, márpedig a kérelmező nem tekinthető egyik szervezeti formába tartozónak sem. Erre a körülményre figyelemmel *jogellenesen minősítette magát az országos sportági szakszövetség tagjának.*

Abban az esetben viszont, ha az országos sportági szakszövetség területi szerveként működne, egyébként sincs mód az önálló bírósági nyilvántartásba vételére, hiszen az Stv. 25. § (3) bekezdése alapján ilyen munkaszervezetet csak az országos sportági szakszövetség hozhat létre saját alapszabályában. Ez pedig azt jelenti, hogy megyei szövetség – országos sportági szakszövetséghez kapcsolódóan – tevékenységét kifejezetten származtatott jogi személyként fejtheti ki, de ez esetben sem minősül az országos szövetség tagjának.

b./

Másik ügyben a kérelmező módosított alapszabályában nevéként *Megyei Fogyatékkal Élők Sportszövetsége* elnevezést jelölt meg azzal, hogy a szövetség célja a fogyatékos emberek sportjában a megyei szintű szervező, irányító és ellenőrző tevékenység ellátása.

Ezzel összefüggésben az Stv. 29. § (2) bekezdése azt mondja ki, hogy: a fogyatékosok sportszövetségei alapvetően a fogyatékosági ágak szerint sérülés-specifikusan szerveződő a fogyatékos verseny- és szabadidősportját szolgáló, sporttevékenységre létrehozott országos sportszövetségek.

A Megyei Fogyatékkal Élők Sportszövetsége az alapszabálya szerint a fogyatékosok verseny- és szabadidősportját szolgáló sporttevékenységre létrehozott – *de nem országos, hanem megyei szintű – szerveződés, melyből következően a nevében a „sportszövetség” elnevezés használata nem jogszerű.*

Az Stv. 28. § (1) bekezdése szerint: a sportági szövetség az 1989. évi II. törvény (a továbbiakban: Etv.) alapján működő társadalmi szervezetek szövetsége, amelynek tagjai kizárólag sportszervezetek lehetnek. Egy sportágban egy országos sportági szövetség alapítható, de sportági szövetség nem csak országos jelleggel működhet.

Mivel megállapítható volt az is, hogy *a szervezetnek alapítványok, oktatási-, rehabilitációs- és szociális intézmények is tagjai lehetnek, működése ebből az okból sem felel meg a fentebb megjelölt jogszabályi követelményeknek.* Ráadásul az alapszabályi célok *nem egy sportágban történő tevékenység végzését írták elő, hanem általában a fogyatékos emberek sportjával összefüggő szervező tevékenység végzését, vagyis sportág szerint a szervezet nem is volt besorolható.*

c./

Egy másik ügyben a megyei bíróság közhasznú szervezetként vette nyilvántartásba a *Magyar Gyorsulási Sportági Szövetséget*, majd az egy évvel később – szervezeti képviselő kérelmére – lefolytatott változásátvezetési eljárás során a szervezetet országos sportági szövetséggé nyilvánította.

A megyei főügyészség fellebbezésében a végzés megváltoztatását, és a kérelem elutasítását indítványozta, mert aggályosnak vélte az Stv. 28.§. /2/ bekezdés a./ pontjában írt törvényi követelmény teljesülését (a *sportágban szakszövetség nem működik*), illetve a kérelmező nem teljesítette a Stv. 28.§. /2/ bekezdés e./ pontjában

meghatározott törvényi feltételt sem (*legalább 3 éve folyamatosan országos jellegű versenyrendszert működtet.*)

A jogorvoslati eljárás során az ítéltábla végzésében kifejtette, hogy a gyorsulási sport olyan önálló sportág, amelynek a 166/2004./V.21./Korm. rendelet alapján működtetett sportinformációs rendszer szerint (<http://www.nash.hu>) nincs szakszövetsége. Az elsőfokú bíróság végzését megváltoztatta, a kérelmet elutasította azzal, hogy a kérelmező az országos jellegű versenyrendszer törvényben előírt határidőn keresztüli folyamatos működtetésére irányuló törvényi követelménynek nem felelt meg.

Ezt követően – miután mindenáron országos szakszövetség akart lenni – 3 év után a szervezet újabb kérelmet terjesztett elő az országos sportági szövetségként való nyilvántartásba vétele iránt, amelynek alapján a megyei bíróság a kérelmezőt ismételen országos sportági szövetséggé nyilvánította, amely bejegyző végzés ellen a megyei főügyészség ismételen fellebbezéssel élt.

A jogorvoslati intézkedésre amiatt került sor, mert a főügyészség álláspontja szerint a kérelmező az eljárás során nem igazolta, hogy mindenben megfelel az országos sportági szövetséggé nyilvánításához szükséges, a sporttörvény 28. § (2) bekezdés a-f.) pontjaiban foglalt követelményeknek.

Az Stv. 28. § (2) bekezdés b.) pontjában megjelölt jogszabályi feltételek szerint igazolnia kellett volna, hogy sportágában legalább három földrészről 15 tagoroszággal sportági nemzetközi szakszövetség, és legalább 5 éve világ- vagy Európa-bajnoki versenyrendszer működik.

A fellebbviteli főügyészség megkeresésére a Legfőbb Ügyészség ügyben kifejtett álláspontja szerint a megyei bíróság végzése (a fellebbezés kiegészítését igénylően) amiatt is megalapozatlannak minősült, mert a bíróság nem vizsgálta, hogy van-e már olyan bírósági nyilvántartásba vett szervezet, amelynek sporttevékenységi körébe tartozik a gyorsulási sporttevékenységgel kapcsolatos országos sportági szakszövetségi feladatok ellátása.

A Legfőbb Ügyészségi álláspont szerint a Magyar Motorsport Szövetség (MAMS), amelyet a Fővárosi Bíróság országos sportági szakszövetségként tart nyilván, valamint a Magyar Nemzeti Autósport Szövetség (MNASZ), amelyet szintén országos sportági szövetségként jegyzett be a Fővárosi Bíróság olyan szervezetek, amelyek a gyorsulási sport vonatkozásában szakszövetségi feladatokat látnak el.

Az ítéltábla – az elsőfokú határozatot hatályon kívül helyező végzésében kifejtett – álláspontja szerint hiánypótlási eljárás keretében kell lehetővé tenni a kérelmező számára annak igazolását, hogy az IHRA az Stv. 28. § (2) bekezdés b.) pontjában írt feltételeknek megfelelő sportági nemzetközi szakszövetség, a gyorsulási sportágban legalább 5 éve világ, vagy európai versenyrendszer működik. Ennek igazolására nem elégséges a gyorsulási sportban tartott versenyek felsorolása, az arra hivatott nemzetközi szervnek azt kell igazolni, hogy a sportágban mely versenyek lebonyolítása után, milyen feltételek alapján válhat valaki a

sportág világ-, vagy Európa-bajnokává. Amennyiben az IHRA az Stv. által megkövetelt jellemzőkkel nem bír, vagy a kérelmező nem igazolja a gyorsulási sport világ, vagy Európa-bajnoki versenyrendszerének legalább 5 éve tartó működését, a kérelmező országos sportági szövetségé nem nyilvánítható.

Az ítéletábra a fellebbviteli főügyészség legfőbb ügyészségi állásfoglalás alapján tett nyilatkozatában írtakkal összefüggésben döntésében ugyanakkor – az ügyészi állásponttal szemben – hangsúlyozta, hogy a gyorsulási sport olyan önálló sport, amelynek nincs szakszövetsége. A MNASZ az autósportban, a MAMS a motorsportban látja el az országos sportági szövetség feladatát, és annak ellenére, hogy mindkét sportban rendeznek gyorsulási versenyeket, nem tekinthetők egy más sportban – a gyorsulási sportban – tevékenykedő országos sportági szövetségnek, így az Stv. 28. § (2) bekezdés a.) pontjában írt feltétel teljesülése nem kétséges.

d./

Esetenként jogorvoslati intézkedés alapjául szolgáló hiányosságként jelentkezett, hogy a nem sportági szövetségként létesülő sportegyesület szövetségi hatáskörbe tartozó tevékenységi köröket határozott meg létesítő okiratában:

A megyei főügyészség – fellebbviteli főügyészség által kiegészített – fellebbezése alapján az illetékes ítéletábra eseti döntésében meggyőző erejű indokolással kifejtette, hogy a szervezet akkor lehet sportegyesület, ha az alaptevékenysége a sporttevékenység szervezésére, valamint a sporttevékenység feltételeinek megteremtésére irányul [16.§ (1) bekezdés]. Az Stv. a sportszövetség létrehozásának feltételeit részben nemzetközi, részben hazai sportszakmai szabályok figyelembevételével állapította meg [Stv. 20. § (4) és (5) bekezdése]. A sportági szövetség pedig olyan sportszövetség, amely valamilyen okból nem felel meg a szakszövetségre előírt törvényi feltételeknek. Egy sportágban egy országos sportági szövetség alapítható, de a sportági szövetség országos jelleg nélkül is működhet. A sportági szövetség ennek megfelelően az Etv., illetve a Ptk. egyesületi szabályai alá tartozó jogi személy, amelynek csak jogi személyek lehetnek a tagjai (sportegyesület, sportvállalkozás, sportiskola).

A kérelmező alapszabályában foglaltak szerint annak célja a hazai kutyás súlyhúzó sport egységes szabályrendszerének felállítása, versenyek, rendezvények szervezése, illetve a sport irányelveinek kidolgozása, irányítása. Az Stv. 22. § (1) bekezdés a) és b) pontjában foglaltak alapján e tevékenységet országos sportági szövetség, illetve ennek hiányában az Stv. 28. § (2) bekezdésébe foglaltak alapján sportági szövetség láthatja el. A kérelmező azonban nem minősül ilyen jellegű szervezetnek, vagyis tevékenységi körének meghatározása kifogásolható.

Az alapszabály szerint az egyesület céljai megvalósítása érdekében koordináló és felügyelő tevékenységet fejt ki a sportágban. Mindezek érdekében szabályrendszert alkot, edzéseket, bemutatókat, versenyeket, rendezvényeket szervez. A kérelmező egyesület azonban országos sportági szakszövetségi, illetve sportági szövetségi feladatokat nem láthat el, és sportegyesületként nem gyakorolhat

felügyelő tevékenységet más, az egyesülési jog alapján létrehozott önálló társadalmi szervezetek felett. (Ezen ügy egyébként arra is kiterjedt, hogy a „magyar” megjelölés, továbbá a Magyar Köztársaság címerének és zászlajának a használatára az Stv. 21. § (2) bekezdése alapján a sportegyesület nem, csupán a szakszövetség jogosult. Ezért a jogorvoslati eljárás során az eredendően Magyar Standard Súlyhúzó Egyesület elnevezéssel létrejött szervezetnek az elnevezését is módosítania kellett.)

Összességében megállapítható, hogy a bejegyzési, illetve változásbejegyzési eljárások során a kérelmezők nem minden esetben vannak tisztában a sportági szövetségi működés feltételeivel, a tagsági jogviszony létesítésének törvényi követelményeivel, valamint a szövetség elnevezés jogszerű használatára, a tevékenységi kör meghatározására vonatkozó szabályokkal.

3. A sportegyesületben sportszerződéssel foglalkoztatott sportoló jogállásának kérdése

A nyilvántartásba vételi eljárásban a kérelmező által benyújtott alapszabály azt tartalmazta, miszerint „az egyesület versenyző tagja lehet minden olyan magyar és nem magyar állampolgár, akivel az egyesület elnöksége meghatározott időre szerződést köt. A szerződés tartalmazza az egyesület és a versenyző tag jogait és kötelességeit, a szerződés megszűnésének feltételeit.”

A kérelmező sportegyesület sportolója tehát „rendes tag” és „versenyző tag” jogállású személy is lehet, hiszen az alapszabály konkrét rendelkezései értelmében e két tagsági forma keretében van lehetőség arra, hogy természetes személy a kérelmező sportegyesületben versenyszerűen sportoljon.

Az Stv. 1. § (1) bekezdés alapján: sportoló az a természetes személy, aki sporttevékenységet végez.

Az Stv. 5. § (1) bekezdése szerint: amatőr sportoló sportegyesület keretében tagként, illetve sportszerződés alapján, sportvállalkozás keretében pedig kizárólag sportszerződés alapján sportolhat. Sportiskola tanulója és az iskolai sportkör tagja a tanulói jogviszony alapján minősül amatőr sportolóknak.

A fentiek értelmében nem vitás, hogy *amatőr sportoló az egyesületben rendes tagként vagy szerződés alapján sportolhat. Ez utóbbi esetben a szerződés hozza létre azt a jogviszonyt, amelyet a kérelmező alapszabálya „versenyző tagi” jogviszonyként definiál, márpedig egyesületi – ezen belül sportegyesületi – tagsági viszony sohasem polgári jogi szerződés útján jön létre.*

Törvénytörő és ellentmondásos ezért az olyan szabályozás, amely ún. versenyző tag jogállást határoz meg, hiszen a versenyző, amennyiben amatőr sportoló, vagy a sportegyesület tagjaként sportolhat a kérelmező sportegyesületben – amely esetben tagfelvételi eljárás keretében szabályszerű tagsági jogviszonyt kell létesítenie – vagy *sportszerződést köt a sportegyesülettel, ami viszont*

nem eredményezheti semmilyen típusú tagsági jogviszony – így versenyző tagi jogállás – keletkezését sem.

Az Stv. 5. § (2) bekezdése értelmében: a sportszerződésben a sportszervezet és az amatőr sportoló megállapodnak a sporttevékenységgel kapcsolatos együttműködésük feltételeiről. A sportszerződésre a Ptk. megbízási szerződésre vonatkozó rendelkezéseit az e törvényben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

A sportszerződésben – amely tehát nem tagsági jogviszony, hanem egyértelműen kötelmi jogi aktus – a sportegyesület és a vele szerződő amatőr sportoló megállapodnak a sporttevékenységgel kapcsolatos együttműködésük feltételeiről, amely nyilvánvalóan nem a tagsági jogviszony keretében történő együttműködést jelent. A sportszerződésre egyébként is a Ptk. megbízási szerződésre vonatkozó rendelkezéseit és nem az Etv. előírásait kell alkalmazni.

A megyei bíróságnak ezért hiánypótlási eljárásban kellett volna felhívnia a kérelmezőt arra, hogy az alapszabályban az olyan személyeket, akik *nem kérik tagként való felvételüket belépési nyilatkozattal az egyesületbe, hanem a sportszervezettel létrejövő kapcsolatuk szerződés alapján történik, tagként az alapszabályban ne jelöljék meg*, figyelemmel arra a körülményre, hogy az egyesületi jog szabályai szerint tagsági jogviszonyt szerződéssel létesíteni nem lehet.

4. A sportfegyelmi felelősségre vonással kapcsolatos hatásköri szabályozás anomáliái

a./

Ugyancsak bejegyzési eljárás kapcsán tapasztaltuk, hogy a kérelmező alapszabályában azt rögzítette, miszerint az egyesület feladatai közé tartozik a sportági bajnoki, illetve kuparendszerben kiírt sporteseményeken való részvétel, ezek támogatása. A sportszervezet keretében sporttevékenységet folytató sportoló számára a sportszervezet köteles biztosítani a sportág jellege szerinti, továbbá a versenyszabályzatban meghatározott biztonságos sporttevékenység folytatásához szükséges feltételeket. Ezen túlmenően a létesítő okirat kimondja azt is, hogy sportfegyelmi kötelezettségek vétkes megszegéséért pénzbüntetést lehet kiszabni és másodfokú szervként a sportegyesület fellebbviteli bizottságát jelöli meg.

Jogkérdésként merült fel, hogy törvényes-e, hogy a sportfegyelmi kötelezettségek vétkes megszegéséért büntetesként – korlátozás nélkül – pénzbüntetés is kiszabható, továbbá, hogy az alapszabály értelmében fegyelmi ügyekben másodfokon a fellebbviteli bizottság jár el.

Az Stv. 12. § (1) bekezdése kimondja, hogy: a sportszövetség sportfegyelmi eljárást folytathat le a versenyzővel, illetve a sportszakemberrel szemben, ha a sportszövetség verseny-, igazolási-, (nyilvántartási) és átigazolási-, illetve egyéb szabályzataiban foglalt kötelezettségeit vétkesen megszegi.

Ebből következően az országos sportági szakszövetség és nem a kérelmező sportegyesület folytathat le a kérelmező sportegyesület tagjával, mint versenyzővel, illetve a sportszakemberrel szemben sportfegyelmi eljárást, ha az országos sportági szakszövetség Stv-ben előírt szabályzataiban foglalt kötelezettségeit, nem pedig a kérelmező sportegyesület által vélelmezett és kellő pontossággal meg sem határozott „sportfegyelmi kötelezettségeket” vétkeken megszegi.

Az Stv. 12. § (2) bekezdése értelmében: a versenyzőre, illetve a sportszakemberre sportfegyelmi büntetésként a) szóbeli figyelmeztetés, b) írásbeli megrovás, c) sportszövetség által adott kedvezmények legfeljebb egy év időtartamra történő megvonása (csökkentése), d.) pénzbüntetés szabható ki.

Ugyanezen § (5) bekezdése alapján: a pénzbüntetés mértéke a hivatásos sportoló sporttevékenységéből, illetve a sportszakember szakmai tevékenységéből származó éves átlagjövedelmének hat havi összegét nem haladhatja meg. Amatőr sportolóra, vagy ingyenes megbízási szerződés alapján tevékenykedő sportszakemberre pénzbüntetés nem szabható ki.

A sportegyesület tagjára sportfegyelmi kötelezettsége megszegése esetén tehát, mint versenyzőre, vagy mint sportszakemberre sportfegyelmi büntetésként pénzbüntetés is kiszabható, de csak abban az esetben, ha az illető személy hivatásos sportoló, vagy ellenérték fejében tevékenykedő sportszakember.

Amatőr sportolóra, vagy ingyenes megbízási szerződés alapján tevékenykedő sportszakemberre pénzbüntetés nem szabható ki, melyből következően a kérelmező sportegyesület tagjával szemben a sportegyesület által minden tag vonatkozásában általános jelleggel pénzbüntetés kiszabását lehetővé tevő alapszabályi előírás többszörösen is törvénytört volt.

A 39/2004.(II.12.) Korm.r. 2. § (1) bekezdés szerint: a sportfegyelmi eljárást a sportszövetség, illetve – ha a sportszövetség sportfegyelmi szabályzata lehetővé teszi – első fokon a sportszövetség területi szervezeti egysége vagy tagozata (a továbbiakban együtt: eljáró szerv) folytatja le.

A sportfegyelmi eljárást az illetékes sportági szakszövetség, illetve a területi szervezeti egysége vagy tagozata folytathatja le, mely szervezetek egyikének sem tekinthető a kérelmező sportegyesület. Ebből következően *jogszabály erejénél fogva kizárt, hogy sportegyesület sportfegyelmi kötelezettségek vétkes megszegése miatt sportfegyelmi jogkört gyakorolhasson akár saját tagjával szemben is,* hiszen erre csak sportszövetségnek, illetve sportszövetség területi szervezeti egységének van hatásköre.

Az eljáró bíróságnak ezért hiánypótlási eljárásban kellett volna felhívnia a kérelmező sportegyesület képviselőjét, hogy a fegyelmi eljárás szabályozására vonatkozó előírások létesítő okiratban történő rögzítésekor olyan rendelkezéseket fogalmazzon meg a közgyűlés, amelyek a hatáskör, a kiszabható büntetések és az eljárási rend tekintetében összhangban állnak az Stv. előírásaival.

Ezt a jogi álláspontot az illetékes ítélőtábla – az ügyészi fellebbezésnek egyébként helyt adó végzése indokolásában – azzal egészítette ki, hogy annak nincs akadálya,

miszerint a sportegyesület fegyelmi bizottságot hozzon létre, egyes, tagjai által elkövetett magatartásokat fegyelmi vétségnek nyilvánítson, szabályozza azok elkövetőivel szembeni eljárást, s meghatározza a kiszabható fegyelmi büntetéseket, ám ezek nem egyezhetnek az Stv., illetőleg a hivatkozott kormányrendelet által nevesített szabályokkal.

b./

Működés-felügyeleti vizsgálatok – köztük országos sportági szakszövetséget is érintő ügy – kapcsán került előtérbe azon jogkérdés tisztázásának szükségessége, hogy lehetséges-e sportfegyelmi szankciók alkalmazását előírni fegyelmi szabályzaton kívüli egyéb szabályzatokban (pl. versenykiírásban) abban az esetben, ha egy adott sportesemény eredménye elleni óvás benyújtása miatt merül föl a sportszervezet felelőssége (játékos jogosulatlan szerepeltetése).

Az Stv. 13. § (1) bekezdésére figyelemmel: sportfegyelmi eljárást lehet lefolytatni a sportszervezettel szemben, ha a sportszövetség alapszabályában illetve más szabályzataiban meghatározott előírásokat vétkesen megszegi.

Ugyanezen § (2) bekezdésére tekintettel: a sportszövetség a sportfegyelmi eljárást tagjaival, illetve az általa kiírt vagy szervezett versenyen (versenyrendszerben) résztvevő sportszervezettel szemben folytathatja le.

A 14. § (1) bekezdése kimondja, hogy: a sportfegyelmi eljárást első fokon a sportszövetség sportfegyelmi bizottsága, vagy a sportszövetség sportfegyelmi szabályzata alapján a területi szervezeti egységének vagy tagozatának sportfegyelmi bizottsága, másodfokon a sportszövetség sportfegyelmi szabályzatában meghatározott fellebbviteli szerv (elnökség) vagy fellebbviteli bizottság folytatja le.

A Legfőbb Ügyészség az egyik országos sportági szakszövetségnél lefolytatott működés-felügyeleti vizsgálata alapján benyújtott felszólalásban mutatott rá egyebek mellett arra, hogy *a versenyszabályzatban szabályozott óvás célja a verseny tisztaságát sértő magatartás elkövetése esetén egy viszonylag gyors eljárásban a verseny tisztaságának biztosítása.*

Erre tekintettel a verseny tisztaságához fűződő objektív alapú szankciókat el kell választani a fegyelmi eljárásban kiszabható, vétkességi alapú büntetésektől. Nem kizárt, hogy adott esetben egy magatartás megalapozza egyrészt – a versenyszabályzatban meghatározottak szerint – verseny (mérkőzés) érvénytelenségét (és esetleg újrajátszás elrendelését), mint a versenybizottság által megállapított objektív következményt, másrészt vétkes szabályszegés esetén fegyelmi büntetés kiszabását is.

A belső szabályozás során azonban szükséges elhatárolni a versenyügyi eljárás objektív alapú vizsgálatát, az általa megállapítható jogkövetkezményeket, a fegyelmi szervek által lefolytatható, felróhatóságon alapuló fegyelmi eljárástól, fegyelmi büntetésektől. Ebből az okból kifolyólag a versenyszabályzat nem utalhat a felróhatóságra, illetve nem alkalmazhat olyan jogkövetkezményt, amelyet az Stv. fegyelmi büntetésként határoz meg.

5. Versenyengedélyek kiadásának jogszerűsége

Működés-felügyeleti vizsgálat során állapította meg a megyei főügyészség egy ügyben, hogy a Magyar Országos Múkorcsolya Szövetség úgy adott ki az egyik sportegyesület kérelmére több versenyző részére versenyengedélyt, hogy az érintett sportolók nem voltak tagjai a sportegyesületnek és az egyesület nem is kötött velük sportszerződést.

Az Stv. 6. § (1) bekezdésére figyelemmel: az amatőr sportoló a sportszövetség versenyrendszerében csak akkor vehet részt, ha versenyengedéllyel rendelkezik. A versenyengedélyt az amatőr sportoló, mint sportegyesületi tag, vagy mint a sportszervezettel szerződéses jogviszonyban álló személy kapja meg.

A sportegyesületnél az amatőr sportolók a Magyar Országos Múkorcsolya Szövetség versenyrendszerének részeként megrendezett Magyar Országos és Vidékbajnokságban úgy vettek részt, hogy számukra a versenyengedélyt kiadták, *noha sem tagsági, sem szerződéses jogviszonyban nem álltak az őket indító sportegyesülettel.* Ebből következően a megjelölt időszakban és versenyeken való részvételhez szükséges engedélyek sportolók részére történő kérelmezése és annak kiadása jogszállásértő volt.

Az Stv. 6. § (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy: a versenyengedély iránti kérelmet az amatőr sportoló csak a sportszervezetén keresztül nyújthatja be a sportszövetséghez.

A versenyengedély iránti kérelmet az adott sportolók csak akkor nyújthatták volna be sportszervezetükön keresztül a Magyar Országos Múkorcsolya Szövetséghez, ha az Stv. 6. § (1) bekezdésében meghatározott tagsági vagy szerződéses jogviszonyban álltak volna a szóban forgó sportegyesülettel, amely feltétel azonban nem valósult meg. A kifejtettekre figyelemmel *az országos sportági szakszövetség versenyengedély kiadására vonatkozó törvénysértő gyakorlata megszüntetése érdekében előterjesztés született a Legfőbb Ügyészség részére.*

6. Az indulási jog átruházhatósága

Törvényességi kérelem alapján szerzett tudomást az ügyészség arról, hogy egy sportegyesület közgyűlése akként döntött, miszerint a csapat NB.I/B-s játékjogát egy olyan kft-re ruházza át, melynek egyébként ő maga is tagja, s erről a sportegyesület és a sportvállalkozás külön szerződést is kötött. Az országos sportági szakszövetség illetékes bizottsága határozatával a sportegyesület döntését tudomásul vette és rögzítette, miszerint a nemzeti bajnokság NB.I/B osztályú nevezési jogát a sportegyesület a részben tulajdonában álló sportvállalkozásra ruházta át.

A határozat indokolása szerint a nevezési joggal rendelkező sportegyesület a sportvállalkozás tagjaként működik, így a szóban forgó kft-re a nevezési jogot

jogszerűen és az országos sportági szakszövetség által alkalmazott joggyakorlatnak megfelelően ruházta át.

Az Stv. 31. § (1) bekezdése alapján: a sportszövetség a.) amatőr, b.) hivatásos, c.) vegyes (nyílt) versenyrendszert működtethet, bajnokságot írhat ki.

A 33. § (2) bekezdése szerint: a versenyrendszerben (bajnokságban) való indulás (nevezés) joga nem ruházható át, az erre irányuló szerződés semmis. E rendelkezés alól kivételt képez, ha:

- a) a sportegyesület hivatásos versenyrendszerben (bajnokságban) való részvétel céljából gazdasági társaságot alapít (abban tagként részt vesz), és az indulási jogot erre a társaságra ruházza át,
- b) a sportvállalkozás az amatőr versenyrendszerbe (bajnokságba) kerül, köztartozása nincs, és az indulási jogát a tagjaként működő sportegyesületre ruházza át.

Tényként volt megállapítható, hogy az országos sportági szakszövetség a felnőtt férfi NB.I/B osztályú bajnokságot amatőr bajnokságként írta ki és jelenleg is akként működteti. Az átruházó sportegyesület ezen bajnoki osztályban való indulási és nevezési joga azért nem volt jogszerűen átruházható, közgyűlési határozat és külön szerződés alapján a sportvállalkozásra, mert a sportegyesület nem hivatásos bajnokságban való részvételre, hanem az amatőr bajnokságként működtetett NB.I/B osztályú bajnokságban való részvételre szerzett jogosultságot. Márpedig *amatőr bajnokságban való részvétel céljából sportegyesület gazdasági társaságot nem is alapíthat, illetve abban tagként nem is vehet részt, hiszen az az Stv. 33. § (2) bekezdés a./ pontjában foglalt tételes jogi rendelkezésbe ütközik.* Ebből következően az indulási jog átruházására irányuló közgyűlési határozat és szerződés jogszabály erejénél fogva semmiség okából érvénytelen, s ezen túlmenően az országos sportági szakszövetség illetékes bizottsága által hozott határozat is törvénytörő, ami miatt ugyancsak előterjesztés benyújtásának volt helye a Legfőbb Ügyészséghez.

A pártatlan bírósághoz való jog a szabálysértési eljárásban – az Alkotmánybíróság döntéseire tekintettel

A szabálysértések előzményeként szereplő kihágások jogintézményének 1955. évi megszüntetését és a szabálysértések létrejöttét követően megszűnt az ún. kisebb súlyú cselekmények bírói elbírálása. A bírói út alig egy évtizedes intézmény a magyar szabálysértési jogban. Hátterében az áll, hogy Magyarország csatlakozott az Európa Tanács Alapszabályához és az Európa Tanács kiváltságairól és mentességeiről szóló Általános Egyezményhez, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, egyezményhez (a továbbiakban: Egyezmény)². Az Egyezmény 6. cikkely 1. bekezdése szerint: „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott *független és pártatlan bíróság tisztességesen*, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg *az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát* illetően.”³

Mivel az Emberi Jogok Európai Bíróságának addigi gyakorlatából⁴ kitűnt, hogy e követelménynek megfelelő bírói utat a magyar jog szerint szabálysértésnek minősülő cselekmények – vagy legalábbis azok többségének – elbírálása során is biztosítani kellene, amelyre a magyar jogrendszer még nem volt felkészülve, ezért a magyar állam fenntartással élt a magyar közigazgatási hatóságok előtt lefolytatott szabálysértési eljárások során hozott határozatok bírósági felülvizsgálatával kapcsolatban. A probléma ezen ideiglenes rendezése azonban nem állta ki az alkotmányossági próbát, az Alkotmánybíróság 63/1997. (XII. 12.) AB határozatában alkotmányértőnek nevezte az azidőben fennálló állapotot.

A Magyar Köztársaság Alkotmányának 57. § (1) bekezdése ugyanis – éppen az Egyezmény szövegének mintáját követve – szintén kimondja, hogy: „A Magyar Köztársaságban [...] mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt vádat [...] a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.” Az Alkotmány 50. § (2) bekezdése pedig akként szól, hogy: „A bíróság ellenőrzi a közigazgatási határozatok törvényességét.”

Határozatában az Alkotmánybíróság utalt arra, hogy a szabálysértés kétarcú jogintézmény: egy része ún. közigazgatás-ellenes cselekmény (pl. engedélyköteles tevékenység engedély nélküli végzése), másik része pedig az emberi együttélés

¹ Tisza T., ügyész, Miskolci Városi Ügyészség

² Kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény.

³ A dolgozatban szereplő idézetekben minden kiemelés tőlem származik, azok nem szerepelnek az eredeti szövegekben.

⁴ A magyar jogirodalom általában Belilos Svájc elleni ügyét (1988. április 29., A sorozat 132. szám) szokta elsődlegesen példaként felhozni.

általános szabályait sértő magatartás, ún. kriminális cselekmény (pl. a tulajdon elleni bűncselekmények értékhatárral elválasztott alakzatai).

Mivel az Alkotmány 50. § (2) bekezdése szerint a bíróság ellenőrzi a közigazgatási határozatok törvényességét, a szabálysértési hatóságok határozata pedig közigazgatási határozatnak minősül, ezért az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a közigazgatás-ellenes szabálysértések miatt hozott szabálysértési határozatok bírói felülvizsgálatát a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának eljárási rendjében kell felülvizsgálni.

A kriminális jellegű szabálysértések esetében pedig – mivel a büntetőjoggal rokon jogintézmények – alkalmazandó az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében szereplő rendelkezés a vád független és pártatlan bíróság általi igazságos és nyilvános tárgyaláson történő elbírálására vonatkozóan mind az ún. ténykérdésekben, mind az ún. jogkérdésekben. Az Alkotmánybíróság megjegyezte, hogy az önmagában nem alkotmányellenes, ha az ún. kriminális szabálysértéseket a szabálysértési hatóság bírálja el, az elkövető számára azonban lehetőséget kell biztosítani a teljes körű érdemi bírósági felülvizsgálatra.

Az Alkotmánybíróság arra is felhívta a figyelmet, hogy a strasbourgi Emberi Jogi Bíróság addig rendelkezésre álló gyakorlata is abba az irányba mutat, hogy az ún. kriminális szabálysértések tekintetében az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdés első mondata szerinti tisztességes („fair”) eljárás valamennyi követelményének megfelelő bírói utat szükséges biztosítani abban az esetben is, ha a nemzeti jog szerint azok akár fegyelmi, akár szabálysértési eljárás alapjául szolgálnak.

Álláspontom szerint az Alkotmánybíróság határozata részben téves. A tévedés egyik alapja az, hogy az Alkotmánybíróság a korábbi, addigra már idejét múltnak tekinthető jogtudományi álláspontot alapul véve úgy gondolta, hogy a szabálysértéseket világosan ketté lehet osztani igazgatásellenes és kriminális jellegű magatartásokra. Holott a határozat meghozatalának időpontjára már komoly eredményeket mutatott fel a szakirodalom a szabálysértési tényállások sokszínűségére és többségüknek a büntetőjoghoz fűződő szorosabb vagy lazább kapcsolatára, a szabálysértési tényállások jelentős részének „vegyes jellegű” vonatkozóan.

A szabálysértés, mint jogintézmény XX. század közepi létrehozatala körüli időben, és az azt követő évtizedekben a szabálysértések közigazgatás-ellenes jellegét sokáig axiómaként kezelte a szakirodalom.⁵ Erre az álláspontra jutott Angyal Pál, amikor már a kihágások kapcsán is rendbontó közigazgatás-ellenességről szólt.⁶ Király Tibor véleménye is az volt, hogy „a szabálysértések rendszerint az államigazgatás rendjét sértő vagy veszélyeztető magatartások”, és az 1968. évi szabálysértési törvény megalkotásában döntő szerepet játszó Szatmári Lajos is ebben látta a szabálysértések sajátos jellemzőjét. Ehhez képest mintegy kivételként említették az ún.

⁵ Nagy M.: A közigazgatási jogi szankciórendszer. Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 65. o.

⁶ Angyal P.: A közigazgatásellenesség büntetőjogi értékelése. Értekezések, III. kötet 12. sz., Budapest, 1931.

bagatell-büntetőjogi tényállásokat, amelyek hagyományosan az ún. „kis bűncselekmények”, vagyis van bűncselekményi tényállásparjuk, vagy a dekriminalizáció folytán kerültek át a szabálysértési jogba. A szakirodalomban a 63/1997. (XII. 12.) AB határozat meghozatalát követő időben – az új Sztv. megalkotása után – például még Petrik Ferenc hivatkozott az AB határozatban szereplő hagyományos kettős felosztásra.⁷ Ezzel szemben már a '80-as években Papp László arra a vizsgálati eredményre jutott, hogy a szabálysértési tényállások többségének van büntetőjogi kapcsolata.⁸ Azt is bizonyította, hogy az ún. kriminális jellegű tényállások kriminalitása különböző fokú, amely már önmagában is terminológiai bizonytalanságot szül. A Btk.-hoz szorosan kötődő bagatell-büntetőjogi tényállások csak a skála büntetőjoghoz közel eső egyik szélén állnak, ehhez képest azonban még számos fokozata lehet a szabálysértések kriminális jellegének.⁹

Ugyancsak nem fogadta el a hagyományos kettős felosztást Kántás Péter sem¹⁰, aki egy 6-os kategorizálásra tett kísérletet (tisza kriminális cselekmények, a közúti közlekedés rendsértései, közrend elleni hagyományos támadások, fiskális cselekmények, piaci szabálytalanságok, „tisza” igazgatásellenes cselekmények), bár ezt az álláspontját az új Sztv. megalkotása során mint jogalkotó maga is némiképp átértékelte.

Madarász Tibor a szabálysértési tényállásokat 3 csoportra osztotta fel: bagatell-büntetőjogi, közigazgatás-ellenes és ún. tiltó-büntető tényállásokra. Amikor pedig ezt – az egyébként csupán kutatási hipotézisként kezelt – csoportosítást Nagy Marianna vizsgálat alá vetette, a vizsgálat eredménye – többek között – az volt, hogy a bagatell-büntetőjogon kívüli tényállásoknak is van hol lazább, hol szorosabb büntetőjogi kapcsolata, s a tiltó-büntető szabálysértési tényállások között van egy széles sáv, amely egyszerre viseli mind a büntetőjogi, mind a közigazgatás-ellenes tényállások jellemzőit. (Ide sorolhatók pl. a gyakorlatban a legnagyobb számban előforduló közlekedési szabálysértések, amelyek formailag ugyan többnyire közigazgatási jogi normában foglalt kötelezettségek megszegését jelentik, de az esetek nagy részében az emberek kriminális jellemzőkkel is felruházák.)¹¹

Nagy Marianna '90-es évek végi doktori értekezésében a fentiek alapján azt a következtetést vonta le, hogy „a hagyományos bagatell-büntetőjog és közigazgatás-ellenes szabálysértések felosztás mind a szakirodalom, mind a tételes jog szerint tarthatatlan. Sokkal differenciáltabb a tényállások köre, de hogy mi alapján kell differenciálni, abban nem egyeznek a kutatók. A hagyományos felosztást elsősorban a büntetőjog oldaláról kezdte ki az elmélet, mert több oldalról is bizonyította,

⁷ Petrik F.: Búcsú a szabálysértési jogtól? Magyar Közigazgatás, 1998/9., 514-515. o.

⁸ Papp L.: A hasonló tényállású bűncselekmények és szabálysértések elhatárolása. In: A szabálysértési jogterület tanulmánykötet. Igazságügyi Minisztérium Tudományos Tájékoztatási Főosztálya, Budapest, 1986.

⁹ Papp L.: A dekriminalizáció és a magyar szabálysértési jog. Állam és Igazgatás 1983/10. szám

¹⁰ Kántás P.: A bagatellkriminalitás természetéhez. Magyar Jog, 1995/7. szám, 390. o.

¹¹ Nagy M.: A tiltó-büntető szerkezetű szabálysértések. 73. o.

hogy a szabálysértéseknek sokkal több a büntetőjogi kapcsolata, mint azt a szabálysértés jogintézményének kialakításakor, de még a kodifikációjakor is feltételezték. Nem egyszerűen mennyiségileg kötődnek jobban a büntetőjoghoz a szabálysértések, hanem a kapcsolatok rendkívül sokrétűek, árnyaltabbak, semhogy egyetlen mondattal elintézhetőek lennének. Ezek a büntetőjogi kapcsolatok az elméletben egyre jobban ellensúlyozzák azt a felfogást, hogy a szabálysértések rendszerint államigazgatás-ellenesek.¹² Álláspontja szerint szakítani kellene azzal a kérdésfeltevéssel, hogy büntetőjog avagy közigazgatási jog-e a szabálysértés. Véleménye szerint tisztán egyik sem, és együtt mind a kettő. „Ha a tételesjogi jellemzőket figyelembe vesszük, akkor a tényállások egy, a büntetőjogtól a közigazgatási jogig húzódó skálán helyezkednek el, amelyen vannak a büntetőjoghoz nagyon közel álló tényállások, és vannak a skála másik végén elhelyezkedő tényállások. Ez utóbbiaknak is lehetnek büntetőjogi kapcsolataik, de nem feltétlenül vannak. A kriminális és az igazgatásellenes megközelítés csak a skála két végpontjának a kifejezésére alkalmas, a köztük lévő nagyon sok árnyalatot nem képes kifejezni. A közigazgatási büntetőjog valahol a két jogág határán kialakuló szankciórendszer. Teljesen egyetértek Bittó Mártával¹³, aki szerint ennek a közigazgatási büntetőjognak a fő jellemzője nem a jogágak közötti erőltetett szétválasztás, hanem a szintetizálás.”¹⁴

Azt már csak én tenném hozzá: a fő kérdés éppen az, hogy milyen módon oldható meg ez a szintetizálás, hiszen ennek elméleti és gyakorlati nehézségeire utal az a körülmény is, hogy a német szerzők már a XIX. század közepén is olyan kérdésnek tartották ezt, ami a jogászokat „a kétségbeesésbe kergeti”¹⁵.

Azonban nem csak a jogtudomány hivatkozik – kellő alappal – arra, hogy a szabálysértési tényállásokat nem lehet kettéválasztani a közigazgatás-ellenes és a kriminális jellegűek csoportjára. A 63/1997. (XII. 12.) AB határozathoz párhuzamos véleményt fűző Sólyom László is utal rá, hogy még az engedélykötelesség megsértésével végzett „közigazgatás-ellenes” cselekmények sem csupán a szabálysértési tényállások között, hanem a Btk-ban is szerepelnek. (Ő maga 6 Btk.-tényállást hoz fel példaként.) A szabálysértési és büntetőjogi „közigazgatás-ellenes” hasonló tényállások csak fokozati különbséget jelentenek: a törvényhozás bizonyos cselekményeket kriminalizált (büntetőjog alá rendelt), míg más, hasonló védett tárgyra vonatkozó kisebb súlyú magatartásokat dekriminalizált, azaz igazgatási eljárásban rendelt büntetni. Mindkét fokozatban szerepelnek közigazgatás-ellenes tényállások, tehát a különválasztás nem lehetséges.

A szabálysértési tényállások minőségi szétválaszthatatlansága mellett arra is rámutatnék, hogy álláspontom szerint ennek a minőségi különbségtételnek a szabálysértési határozatok bírói felülvizsgálata szempontjából nincs is jelentősége.

¹² Nagy M.: A közigazgatási jogi szankciórendszer. Osiris Kiadó Budapest, 2000. 70. o.

¹³ Bittó M.: Munkavédelem és büntetőjog. KJK Budapest, 1988. 94.o.

¹⁴ Nagy M.: A közigazgatási jogi... i.m. 73. o

¹⁵ „Die Juristen in Verzweiflung setzendes.” Idézi: Máthé G.: Megoldhatatlan a szabálysértési felelősség? Jogtudományi Közlöny 1989/2. szám, 90. o.

Magam is egyetértek Sólyom László véleményével, hogy az Alkotmány 50. § (2) bekezdésében foglalt közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálata jelen esetben szóba sem kerülhet, mert az Alkotmány e rendelkezése – a Legfelsőbb Bíróság töretlen bírói gyakorlata szerint is – a közigazgatási-hatósági jogviszonyban hozott határozatokra vonatkozik, melyek eljárási rendjét akkoriban az Áe., jelenleg pedig a Ket. szabályai határozzák meg. Ezek alapos okkal veszik ki hatályuk alól a szabálysértési eljárást, mivel az más jellegű jogviszonyt szabályoz. A szabálysértési eljárás „megkülönböztető többlete” az egyéb hatósági eljárásokhoz képest abban áll, hogy a közigazgatási hatóság általános prevenciós eszközként represszív szankciót alkalmaz az eljárás alá vont személlyel szemben. Ehhez igazodik a szabálysértési eljárásnak az egyéb hatósági eljáráshoz viszonyított eltérő rendszere, a büntetőjogias karakter az eljárási garanciák terén is. Ezen kívül más jellegű a felelősség anyagi jogi alapja is (büntetőjogi jellegű vétkességi alakzat meghatározott kimentési okok rendszerével).

Végül utalnék arra, hogy az Alkotmánybíróság fenti határozatának meghozatalát követően létrejött törvényi szabályozás nem is követi az AB határozatban foglalt iránymutatást. Nincsenek kettéválasztva a szabálysértési tényállások közigazgatás-ellenes és kriminális jellegű csoportra. A szabálysértések egy szűkebb – nem csak a döntően kriminálisnak tekinthető – részénél kizárólag bíróság jár el, míg a többenél első körben a szabálysértési hatóság, és a határozat ellen lehet – kifogás, majd pedig tárgyalás tartásának kérése révén – szabálysértési bírósági felülvizsgálatot kérni. De a szabálysértési hatóság határozata ellen a Pp. eljárási rendjébe tartozó közigazgatási bírósági felülvizsgálati útra továbbra sincs lehetőség.

Tény azonban, hogy az Alkotmánybíróság a 63/1997. (XII. 12.) AB határozatában legalább a szabálysértések egy része vonatkozásában kimondta azok büntetőjogi jellegét, és azt, hogy vonatkoztatni kell elbírálásukra az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében foglaltakat, mely szerint: „A Magyar Köztársaságban [...] mindenkinek joga van ahhoz, hogy az *ellene emelt vádat* [...] a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”

Vagyis ennek értelmében akivel szemben szabálysértési eljárás indul, azt úgy kell tekinteni, hogy őt szabálysértés elkövetésével „vádolják”. Röviden szólva: a szabálysértési feljelentés – lényegét tekintve – vád, a szabálysértési bírói eljárás pedig egy vád elbírálására hivatott eljárás.

Az Alkotmánybíróság 72/2009. (VII. 10.) AB határozatában foglalkozott a büntető-eljárás során a bíróság váddal kapcsolatos pártatlanságának kritériumával, amelyre azért érdemes odafigyelni, mert ha az Alkotmánybíróság 63/1997. (XII. 12.) határozata értelmében – és a Emberi Jogi Bíróság állásfoglalásai szerint is – a szabálysértési eljárás is pártatlan bíróságot igénylő vádeljárás, akkor az Alkotmánybíróság vélemezhető álláspontja szerint ezen alkotmánybírósági határozatban foglaltak lényegének meg kell valósulniuk a szabálysértési bírósági eljárásban is.

Az Alkotmánybíróság 72/2009. (VII. 10.) AB határozatában megállapította, hogy alkotmányellenesek a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a

továbbiakban: Be.) azon rendelkezései, amelyek lehetővé teszik az ügyész részvétele nélküli büntetőbíróági tárgyalásokat.

Döntését egyrészt arra alapozta, hogy – ahogyan arra a 14/2002. (III. 20.) AB határozatában is hivatkozott – „Az Emberi Jogok Európai Bíróságának az objektív teszttel [azaz, hogy a bíróságnak nemcsak pártatlannak kell lennie, hanem az objektív körülmények alapján pártatlannak is kell látszania] kapcsolatos gyakorlatából egyértelműen kitűnik, hogy az eljárás során a bíró által ellátott funkciók vizsgálata alapvető kérdés. A funkcióhalmozás, vagyis azon eset, amikor a bíró ítélezésen kívüli, a vizsgálattal vagy a váddal kapcsolatos feladatokat is ellát, a Bíróság szerint jogos kételyeket ébreszt a pártatlanságával kapcsolatban. Alapvető kérdés, hogy a bíró, aki a felek felett áll, a felektől különüljön el. A büntetőeljárás feltétele a vád, amelyet a védelem támad, ezért a bíró elkülönültsége úgy biztosítható, ha a vádat nem ő fogalmazza meg, a váddal kapcsolatos feladatokat egy tőle elkülönült személy látja el. A vád és az ítékezés feladatainak egy eljárásán belül azonos személy által történő ellátása önmagában alkalmas a bíró pártatlanságának megkérdőjelezésére, függetlenül attól, hogy milyen személyes magatartást tanúsít. [...] Az eljárási funkciók közötti „átjárhatóság” lehetőségének megteremtése, sőt kötelezettségként történő előírása, amely az [ügyész személyes részvétele nélkül zajló] eljárás teljes bíróági szakaszában töretlenül érvényesül, a vád tartalmi törvényességét kérdőjelezi meg és ekként sérti a tisztességes eljárás követelményét.”

Az Alkotmánybíróság megítélése szerint az Alkotmányon alapuló ügyészi vádképviselő feltételezi az ügyész tárgyaláson való jelenlétét, a vád személyes képviselőtét. Az ügyészi jelenlét nélküli Be. szabály korlátozza, hogy az ügyész közvádloi feladatának maradéktalanul eleget tegyen. A bíró által történő vádismertetés (az ügyész által megírt vádirat felolvasása) önmagában még nem jelenti (ténylegesen, legfeljebb csak látszatában) az igazságszolgáltatási és vádfunkciók Alkotmánnyal ellentétes keveredését. A Be. szerint azonban a tárgyalás az érdemi bizonyítás színhelye, s a bizonyítás korábbi, nyomozati anyaga a tárgyaláson változhat. A Be. 75. § (1) bekezdésének második mondata értelmében: „A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására.” Az Alkotmánybíróság megítélése szerint ezzel kapcsolatban alkotmányossági probléma merül fel. Amennyiben ugyanis az ügyész azért nem tudja indítványozni a vádat alátámasztó bizonyítást, mert nincs jelen a tárgyaláson, akkor a bíróság – ha nem akar ügyészi szerephez kerülni – pusztán az ügyészi jelenlét hiánya miatt nem tudja maradéktalanul ellátni alkotmányos feladatát: az igazságszolgáltatást. Adott esetben, ha az ügyész nincs jelen, a bíróságnak figyelmen kívül kell hagynia olyan – a tárgyaláson bizonyítást nyert – tényeket, amelyek a vád kiterjesztését eredményeznék. Nem hagyhat viszont figyelmen kívül olyan, a vádiratban eredetileg szereplő ténybeli részleteket, amelyek a tárgyaláson nyilvánvalóan nem nyertek bizonyítást. Ezen kívül az ügyész jelenlétének hiányában nem érvényesül az eljárásban a kontradiktórius elv sem. A büntetőeljárásban az

ügyész tárgyaláson való jelenléte tehát a tárgyaláson történő bizonyítás alkotmányos garanciája."

Ha a fentieket megkíséreljük a szabálysértési bírósági eljárásra vonatkoztatni, azonnal egy nagy problémával találkozunk: nevezetesen, hogy *a szabálysértési bírósági eljárásban nincs klasszikus értelemben vett vád.*

Mert mi is a vád alkotmánybíróság szerinti fogalma, tartalma?

Paczolay Péter a 72/2009. (VII. 10.) AB határozathoz fűzött különvéleményében úgy határozza meg a büntetőjogi vád fogalmát, mint az illetékes hatóság egyénnek címzett hivatalos közlését arról, hogy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják, vagyis olyan tettel, ami helyzetére lényeges kihatással lehet. Egy ilyen vád-fogalomba akár még bele is férne a szabálysértési feljelentés.

Csak hogy a vádelv lényegét az Alkotmánybíróság a 14/2002. (III. 20.) AB határozatában – a hatályos Be. szerint – alapjában véve 3 elem megjelölésével határozta meg: *a perbeli funkciók megosztásával* (vagyis hogy az eljárásban a vádló elkülönül a védő és az ítélkező funkciót gyakorlók személyétől), *a vádló váddal való rendelkezési jogával* (ő dönt arról, hogy kit milyen cselekmény miatt állít bíróság elé, hogy egyáltalán kéri-e megbüntetését vagy sem, és ezen álláspontját az eljárás során bármikor módosíthatja), valamint *a bíróság vádhoz kötöttségével* (vagyis a bíróság csak annak a személynek és olyan cselekménye miatt való felelősségéről hozhat döntést, amelyet a vád tartalmaz, de döntésében a vádat köteles kimeríteni).

Ilyen tartalmú „vád” azonban a szabálysértési bírósági eljárásban¹⁶ nincs intézményesítve.

1.) Nincs ugyanis olyan, a bíróságtól független szereplő, akinek feladatkörébe tartozna a vád funkcióinak ellátása, kötelezettsége lenne a vád bizonyítása. A feljelentő, illetve szabálysértési hatóság személyes jelenléte nem kötelező a szabálysértési bírósági eljárásban, és írásban sem kötelesek saját kezdeményezésként a bizonyítás érdekében közreműködni, indítványokat tenni.

Az Sztv.-nek nincs olyan rendelkezése, amely a feljelentett személy szabálysértési felelősségének bizonyítási kötelezettségét a feljelentőre telepítené. Sőt, az Sztv. 52. § (2) bekezdése kifejezetten akként szól, hogy az eljárás alá vont személy felelősségének bizonyítása a bíróságot (!) terheli. Vagyis a tényállás teljes körű felderítése érdekében a bíróságnak a bizonyítást az eljárás alá vont személy felelősségének megállapítása irányában is hivatalból kell lefolytatnia, mivel az eljárásban nincs más olyan szereplő, akinek kötelezettsége lenne ezt legalább indítványoznia.

2.) Nincs olyan bíróságtól független személy sem, aki az eljárás során – még ha nincs is jelen a tárgyaláson, de legalább írásbeli úton – a váddal kizárólagos joggal rendelkezni jogosult volna (vádmódosítás, vádkiterjesztés, védelejtés).

¹⁶ Elsődlegesen a bíróság kizárólagos hatáskörébe tartozó szabálysértések miatti eljárást tartom szem előtt, de megállapításaim tartalmilag vonatkoztathatók a kifogás alapján indult szabálysértési bírósági eljárásokra is.

3.) Ennek azonban azért csekély a gyakorlati jelentősége, mert a büntetőeljárás szabályokkal szemben az Sztv. olyan szabályt sem tartalmaz, amely a bíróság bizonyítási és tényállás-megállapítási kötelezettségét pusztán a feljelentésben foglaltakra korlátozná, vagyis az Sztv. nem ismeri a „vádhoz kötöttség” elvét. A bíróság a feljelentésben foglaltakhoz képest eltérő tényállást is megállapíthat, más szabálysértés miatt is felelősségre vonhatja a feljelentett személyt – amennyiben az adott szabálysértés is bírósági hatáskörbe tartozik –, a feljelentésben megjelölthöz képest más jogi minősítést is alkalmazhat, sőt annak sincs törvényi akadálya, hogy a feljelentésben szereplő eljárás alá vont személyhez képest a lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeként más személyt (pl. a feljelentésben eredetileg tanúként szereplő személyt) is felelősségre vonjon.

A szabálysértési bíróság eljárása egy inkvizitórius (nyomozó elvű) eljárás, ahol a bíró szerepéhez tartozik a nyomozó, a vádló, a védő és az ítélkező funkció is. Ezen eljárási funkciók közötti „átjárhatóság” lehetőségének megteremtése, sőt a szabálysértési bíró számára kötelezettségként történő előírása azonban, – amely az eljárás teljes bírósági szakaszában érvényesül, – az Alkotmánybíróság 72/2009. (VII. 10.) AB határozatában kifejtett álláspont szerint sérti a tisztességes eljárás követelményét.

Elterjedt nézet a jogirodalomban – és a jogalkotás is ezt veszi alapul –, hogy a szabálysértések olyan kisebb súlyú és enyhébben szankcionálható cselekmények, amelyek nem teszik szükségessé a büntetőeljárásban megvalósítandó jogi garanciák mindegyikének alkalmazását.

Ez a könnyítés azonban – figyelemmel az Alkotmánybíróság állásfoglalásaira – nem vonatkozhat a tisztességes eljáráshoz való jog elemeire, így a pártatlan bíróság követelményére sem. Az Alkotmánybíróság ugyanis a 6/1998. (III. 11.) AB határozatában kifejtette: *„Nincs olyan szükségesség, amely miatt a tárgyalás 'tisztességes' voltát arányosan ugyan, de korlátozni lehetne.”*

Később pedig több határozatában – így a 14/2004. (V.7.) AB határozatban is – hivatkozott arra, hogy: *„A tisztességes eljáráshoz való jog 'abszolút jog', mellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye.”*

A tisztességes eljárás részét képező pártatlan bírósághoz való alkotmányos jog jogszabályi rendezése a szabálysértési eljárásban még a jogalkotóra vár.

International Cooperation in Criminal Matters

Introduction

In our essay, we focus on the future of international judicial cooperation in criminal matters, particularly within the EU. Judicial cooperation between the Member States has become a question of crucial importance. Three different cooperation forms have evolved:² The *first* one is the traditional mutual legal assistance (MLA) based cooperation (so called “general international judicial cooperation”) applied among the Member States, or to be more exact, between the judicial authorities of the Member States. MLA is usually provided on the basis of international treaty or the principle of reciprocity. The *second* type is the most developed form of direct cooperation: it also happens via MLA between the Member States’ judicial authorities, but on a higher level: instruments were adopted at EU level to facilitate this cooperation (e.g. Eurojust). As both the requesting and the requested state are in a coordinated relation their sovereignty prevails in the same way, thus this form of cooperation is horizontal as well. The *third* type is a new form of cooperation that is on the one hand “horizontal”, as legal assistance is provided, and on the other hand “vertical”, because the Member State has to cooperate not only with the authorities of another Member States but with the Committee (more closely the OLAF) as well. The label “vertical” might not be appropriate, as it implies subordination and superiority, which, of course, is not the case either in the relation of two Member States, or in the relation of one Member State to the EU. As the sovereignty of Member States is declared by all relevant agreements, only the ‘outside control’ function can be fulfilled by such organizations as OLAF. Thus, this form of cooperation is not vertical in a sense implying a kind of hierarchy, as this would violate the sovereignty of the Member States. Consequently, the OLAF has to have a coordinating role and not a leading role in the fight against EU frauds.

International Criminal Cooperation – in general

Traditional judicial cooperation could be defined as an inter-state relationship, where one sovereign state makes a request for mutual legal assistance to another sovereign state, which then decides whether or not to fulfill it. These relations are based on bilateral or multilateral international agreements, or conventions that

¹ Dovalovszki Zs., ügyészségi fogalmazó, Kecskeméti Városi Ügyészség; Kovács É., ügyészségi fogalmazó, Dabasi Városi Ügyészség; Törő A., ügyészségi fogalmazó, Budapesti V. és XIII. kerületi Ügyészség

² M. Nyitrai P.: A nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2002.

have been developed within the framework of international organizations, such as the UN, the Council of Europe, or the European Union.

As the traditional MLA system is mostly slow and complex, it no longer corresponds to the reality of today's Europe: an area where people travel easily and criminals are not stopped by borders. Free movement of persons creates a situation which leads to the free circulation of judicial decisions. The principle of mutual recognition has changed the philosophy of judicial cooperation. We intend to analyse the origin of mutual recognition by providing an overview on its evolution until its incorporation into the Lisbon Treaty. Our essay covers the development and functioning of the principle of mutual recognition, in addition to the following three cooperation mechanisms: the European Arrest Warrant, European Evidence Warrant and the European Public Prosecutor.

Differences in national laws result in barriers to cooperation in the existing traditional mutual assistance procedures. The variation in national laws is mirrored by differences in the extent to which Member States are able to provide mutual assistance. The system based on mutual legal assistance has several problems, for instance it can still be slow and inefficient;³ different rules apply to different Member States;⁴ and there are legal barriers to cooperation arising out of grounds of refusal.⁵ The main point is that in spite of the several conventions that have been adopted in order to speed up cooperation, and the special and adequate protocols that exist, they are all tools of communication between sovereign states, and as such they protect and insist on this sovereignty. States use traditional diplomatic channels to carry out such procedures, which further emphasises that this is a cooperation category based on general international law. According to this type of cooperation, mutual recognition will make a remarkable difference, as it will be able to make the criminal cooperation system simpler both technically⁶ and legally. Thus we can exceed the limitations of sovereignty. In this context we have to point out that mutual recognition is founded on mutual trust. If mutual trust does exist between Member States international – European – criminal cooperation will be able to overcome the challenges of crimes having international relations.

The Principle of Mutual Recognition

Mutual recognition is the principle whereby a decision by the judicial authority of a Member State is recognized and, if necessary, enforced in another Member State.⁷ Mutual recognition is a key concept in the sphere of judicial cooperation

³ Despite the improvements that have been made in recent years

⁴ It is due to the various declarations made by Member States to the 1959 Convention

⁵ e.g. Dual criminality may be invoked as a ground for refusing a request for search and seizure

⁶ For example by the elimination of double incrimination

⁷ Exchanging Ideas on Europe 2008. Rethinking the European Union. UACES seminar – Edinburgh, UK, 1-3 September 2008.

as it helps to overcome the difficulties coming from the diversity of Member States' judicial systems. Mutual recognition is to strengthen cooperation between Member States but also to enhance the protection of individual rights⁸.

The concept of mutual recognition is relatively old, as, before the establishment of the European Union, some international conventions adopted by the Council of Europe⁹ already contained mutual recognition elements. Unfortunately, the majority of these instruments have never been ratified by the states due to a lack of confidence.

Implementing the principle of mutual recognition of judicial decisions in criminal matters presupposes that Member States have trust in each other's criminal justice systems. That trust is grounded, in particular, on their shared commitment to the principles of freedom, democracy and respect for human rights and the rule of law.¹⁰ The principle of mutual recognition in the field of judicial cooperation in criminal matters is gaining more and more ground, parallel with the weakening of double incrimination in regional EU development in law. This progress is also important in the sphere of extradition and mutual assistance.¹¹ The ultimate object, the free movement of European decisions, will be achieved by granting mutual recognition to certain resolutions first, and then the principle of mutual recognition can be extended over more types of criminal decision.

European Arrest Warrant

The first specific measure implementing the principle of mutual recognition of judicial decisions was the quite rapidly adopted European Arrest Warrant (EAW)¹². Under EAW, a decision of a Member State's judicial authority to require the arrest and return of a person should be recognized and executed as quickly and easily as possible in the other Member States. EAW has also introduced some novelties comparing to former extradition procedures, such as special deadlines, simpler procedures, no political involvement, guarantees etc.

If we justify the mutual recognition of decisions by the fact that the decisions were made by judges, then we presume lawfulness and correctness. Why would a judge in one Member State make a worse decision than one of another? The question of why all the decisions passed by judges do not fall under mutual recognition is still open. In our point of view the unstated reason for this is that

⁸ Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters (2001/C 12/02)

⁹ Such as the European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders (1964); European Convention on the Punishment of Road Traffic Offence (1964)

¹⁰ Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters (2001/C 12/02)

¹¹ Karsai K., i.m.

¹² Council Framework decision 2002/584/JHA on the European Arrest Warrant, OJ L 190 18/07/2002.

confidence still needs to be strengthened¹³. Until this has been fulfilled, the extension of mutual recognition to other decisions in criminal matters (and the idea of their free movement) can not be achieved.¹⁴

European Evidence Warrant

The European Evidence Warrant (EEW) is intended to replace the various mutual assistance arrangements that exist between the EU Member States. The European Evidence Warrant¹⁵ applies the principle of mutual recognition for obtaining objects, documents and data to be used in criminal proceedings.

Under the adopted Council framework decision¹⁶, the following benefits can be expected:

- a judicial decision of another Member State will be directly recognized without the need for transformation into a national decision before its enforcement;
- requests will be standardized by the use of a single form;
- deadlines will be laid down for the execution of requests;
- minimum safeguards will also be introduced and
- the grounds for refusal will be limited.¹⁷

The vision of free movement of evidence makes the question more complicated. According to the conception of evidence-exchange, the new system will replace most part of the cooperation in mutual assistance. By it, the strengthening of the principle of *forum regit actum* would stop and *locus regit actum* will step forward, and it will definitely mean a higher level of cooperation¹⁸.

The Protected Legal Issue – the EU-budget?

The European Community has had its own budget since the 1970s, which has inevitably resulted in the increase of financial and economic crimes, whose primary target is the EU budget. However, it is worth noting that though the protected legal object is indeed the EU budget, indirectly it is the integration itself, which is guaranteed by the unity of the European Community's internal market. Concerning these crimes, the aim is not only to protect the EU budget – the wealth of the European Community – which could already be properly defended through the already existing, first-pillar administrative means.

¹³ Karsai K., i.m.

¹⁴ uo.

¹⁵ Council Framework Decision on the European Evidence Warrant for obtaining objects, documents and data for use in criminal matters

¹⁶ On the 18th December 2008

¹⁷ Törő Andrea, i.m. 124. p.

¹⁸ Karsai K., i.m.

EU-budget

As it was mentioned above, such intra-community frauds direct object is the budget of the European Union. However, indirectly, these crimes violate the European integration itself as they undermine the balance of the internal market, and encourage European citizens' distrust of the Community. The creation of the supranational frames for the fight against fraud is not only a practical, crime preventive, law-enforcing task, but also a political one.¹⁹

The EU budget is based on the redistribution of the contributions of the Member States. It means that 80% of the EU's expenditure is gained by the Member States, which causes an increasing criminal risk from the constant expansion the EU.²⁰

The Union budget currently is a potential target of some financial and economic criminal behaviour. There is an unseen volume of delinquency relating to these phenomena,²¹ and according to "optimistic" estimates, 10 % of the Communities' budget disappears in illegal ways – but some analysis talk about twice that amount.²² From the aspect of community frauds, the major own sources are agricultural fees and sugar fees (tax levied on agricultural products), duties coming from trade that is being done with non-EU members, and VAT, which is 0.5% of the purchase taxes levied by the Member States.

Illegal activities can also relate to the EU budget's expenditures and also to its incomes. In this respect there is a debate in Hungary about who can realize these behaviours.²³ As far as expenditure is concerned, the most typical community frauds that damage the EU's budget directly are the ill-usage of structural funds and grants. The damage is produced not only on the side of the expenditures but on that of the income as well. Most community frauds are committed at the expense of incomes from customs, agricultural grants, and monies dealt with by structural funds.²⁴

European fraud and the cornerstones of the fight against it

Community fraud is regulated by the Council Regulation (EC, Euratom) No 2988/95 of 18 December 1995 on the protection of the European Communities financial interests²⁵, the Council Regulation (Euratom, EC) No 2185/96 of 11

¹⁹ Ligeti K.: Büntetőjogi és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. KJK-Kerszöv Kft., Budapest 2004.

²⁰ Conference of public prosecutor trainees, 5 dec. 1998.; Papp I.: Az Európai Unió pénzügyeinek védelme. In: Kriminológiai és Kriminológiai Tanulmányok XXXVI. OKRI, Budapest, 1999. 285. o.

²⁰ Karsai K.: Mozaikkép a közösségi pénzügyi érdekek büntetőjogi védelméről. In: Európai Jogi Fórum, 2002/5., 14. o.

²¹ Karsai K.: Mozaikkép... i.m. 14. o.

²² Miskolczi B.: Mulasztás? Tűnődés a Btk. 314. § (1) bek. b) pontja körül. In: Ügyészek Lapja, 2007/1. szám. ÜOE, Budapest, 2007. 27. o.

²³ See: Footnote 51.

²⁴ Ligeti K., i.m.

²⁵ OJ L 312, 23.12.1995.

November 1996 concerning on-the-spot checks and inspections carried out by the Commission in order to protect the European Communities' financial interests against fraud and other irregularities²⁶, and the EU Convention of 26 July 1995 on the protection of the financial interests of the European Communities²⁷, but the issue has been constantly on the agenda since then, of course. We have to realize that the exact definition of community frauds, their formulation and their acceptance and implementation by the respective criminal codes of Member States are quite in the distant future. With regard to the violation of legal issues, if we consider the direct legal object of the above mentioned crimes only, we can state that these crimes violate not only certain Member States but the whole European community as well. The damage caused appears not only on the level of the Member States, but also on the level of the community.

Having these things in mind concerning these crimes, it would probably be worth putting aside the Member States' autonomy in criminal law, and creating instead a unified, common criminal code for crimes violating the communities' financial interests. Although the fight against these crimes belongs to the law of the first pillar (if it happens through administrative means), for the present only the third pillar is at the Member States' service in case of penal means. The already-mentioned mutual recognition principle succeeds only within the third pillar, but we hope that this principle will open the way to legislation in the first pillar, the summit of which would be the establishment of the European Public Prosecutor.

The abuse of community money is not a new phenomenon in the European Union's history. The Member States and the other countries have already recognized the possibilities provided by grants, VAT, and duties. However, it does raise the question: which crimes can be categorized as crimes that violate the European Community's financial interests? What shall we accept as such? The list of the *Corpus Juris*, or the definition laid down in the PIF Convention?²⁸ Or would it be worth reconsidering the issue, in the form of a unified European penal codex?

However, the issue is much more complicated. If, for example, someone steals an expensive Xerox machine, which was bought from the budget of the European Community, from an office of the Committee, then, though the perpetrator violates the European Community's budget and by this the communal law too, the crime itself cannot be enlisted into the above mentioned category of crimes.

In addition to institutional defense, the elaboration of provisions for the protection of the Community's financial interests has become more and more common. One of the most important of them was *Corpus Juris* (CJ) in 1995. The aim of CJ was to elaborate an adequate criminal system of means which is

²⁶ OJ L 292, 15.11.1996.

²⁷ OJ C 316, 27.11.95

²⁸ www.eu.int.co

based on the traditional criminal principles of the financial interests' protection, and which serves as an acceptable model for all Member States.²⁹

The Corpus Juris itself contains eight crimes in two categories. One category includes crimes that can be committed by anyone, the other one includes crimes that can only be committed by an official. Frauds, manipulation of tenders, money laundering and the creation of an organization of criminals that aims to violate the EU's financial interests belongs to the 1st category. Crimes committed by an official person imply corruption, the embezzlement of financial funds, the abuse of authority and the breach of official secrecy. The peculiarity of Corpus Juris is that its founders were led only by a sectoral approach. Thus they addressed only crimes that violate the European Community's financial interests. However the above-listed crimes exist in the criminal codex of most Member States with more or less the same elements.³⁰ Frauds and the manipulation of tender were exceptions. The protected legal object of crimes is obviously the Community's financial interests.

The above reference to the example with the Xerox machine proves also that by the definition of crimes violating the European Community's financial interests we need to apply an interpretation that is tightened up, and only those crimes that directly violate the European Community's financial interests can be listed in this category. With regard to this, from our point of view, the breach of official secrecy is not necessarily a crime violating the European Community's financial interests. Example: an official person working for some institution of the EU reveals an official secret in connection with gaining agricultural grants, just for the sake of a friend, for instance, by revealing the content of the submitted application of other competitors. Here, the European Community's financial interests are not necessarily violated, as the distortion of the competition is only a distant, abstract danger, which is not enough, in our opinion, to constitute a violation of the European Community's financial interests. Abuse of authority does not necessarily lead to the violation of the community's financial interests either. False statement about the community or preferential origin, fraud committed by the evasion of the transit system, smuggling, distorting the competitive sector or various frauds committed with value-added tax are crimes that directly violate the Community's financial interests. In case of frauds with VAT, it was the common market and the legislation remaining within the Member States' terms of reference that created the opportunities for abuses, which can be realized by illegal VAT reclaim, or by the lack of its payment. However, frauds committed with value-added tax are not considered crimes violating the Community's financial interests in every Member State, though the PFI Agreement lists these kinds of frauds into this category (crimes violating the Community's financial interests) as the Member States pay a 0.5% contribution to the Community's budget. The illegal utilization of export grants and other

²⁹ Farkas Á.: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban, Osiris Kiadó Budapest, 2001

³⁰ Farkas Á., i.m.

agricultural aids by deceiving the authorities can be used to violate the European Community's financial interests. Its most common form is fraud committed by showing a false destination. In such cases, the invoice and the consignment note indicate a target country where the export goes with a high support, though the actual export is actually done in a non-supported country. The re-export fraud, or the so-called carousel fraud³¹, not listed as community frauds by several Member States, are quite common as well.

With regard to this, there would be a great need for the creation of a European criminal code that would define exactly those crimes that violate the Community's financial interests and that could be easily differentiated from economic crimes already existing in the Member States' criminal codes.

In case of crimes violating the European Community's financial interests, it was the PIF- Convention (Article 2)³² that had a definition of fraud first. It deals with frauds committed against incomes or expenditures separately, contrary to Corpus Juris. The Convention requires willfulness and the actual damage in case of community frauds, and thus it puts criminal responsibility into a much narrower circle than Corpus Juris does, regarding the fact that the CJ penalized negligence too. The Corpus Juris has not separated frauds committed against incomes or expenditures: it has dealt with them on the basis of the same principle. In a peculiar way Hungary has not ratified the agreement, though it has implemented the communal fraud's state of facts into internal law.³³

The Treaty of Lisbon also deals with the issue when, in paragraph 325, it articulates for Member States the concerning duties, namely that, a Member State takes all the steps that are usually taken in case of struggling against frauds violating its own financial interests as well. We are curious about the result of the Irish referendum and the future of Lisbon Treaty.

European Anti-Fraud Office (OLAF)

After passing different drafts and the mentioned resolutions, the Community has had to realize that resolutions and international conventions are not be enough to fight against EU fraud. In order to protect the integration effectively, they need an instrumental frame of the protection.

Procedure of OLAF

The Commission Decision determined a wide sphere of authority for OLAF. OLAF has a mandate to increase the effectiveness of the fight against fraud, corruption and other illegal activities affecting the financial interests the European

³¹ Its main idea: the exporter, with a citizenship of the actual Member State, exports a product as a product with excellent quality hoping to get lots of grants, then this very product is imported as a product with low quality so that he should not have to pay a high import duty. The article can be moved till it perishes completely.

³² www.eu.int.co

³³ Ligeti K., i.m.

Communities. OLAF executes its task by the means of internal and external investigations. Internal investigations are administrative investigations within the Community institutions and bodies for the purpose of detecting fraud, corruption, and other illegal activities relating to the Community's financial interest. The external investigations outside the Community institutions are for the purpose of detecting fraud or other irregularities committed by natural or legal persons against the financial interest of the Community. The detailed rules of the procedure of OLAF during its investigations can be found in two EC Regulations.³⁴ On one hand OLAF is an administrative investigating authority. On the other hand OLAF has tasks and means to use, relating to the penal law.³⁵ This ambiguous regulation places a barrier to OLAF's procedure. OLAF has a wide sphere of authority during its investigations and can cooperate with the Member States' authorities and authorities from the "third countries". These authorities help OLAF to execute its mission, by giving information and risk-analysis and by participation in each action.

Internal Investigations

OLAF has the power to carry out internal administrative investigations at all the European Community institutions and bodies to fulfill its mission. While exercising its rights OLAF must fully respect individual rights and has wide sphere of authority: initiates immediate and unannounced access to any information held by the institutions, bodies, offices and agencies, and to their premises, can take a copy of and obtain extracts from any document or the contents of any data medium, requests oral information from members of the institutions, bodies, offices and agencies, carries out on-the-spot checks, asks any person concerned to supply information that the OLAF considers useful.

Officials and other servant of the Community cannot refer their immunity to resist the OLAF's planned administrative investigations.³⁶

External Investigations

External investigations, depending on the legal bases, are determined by both Community sectoral legislation and horizontal Community legislation or by national law. External investigations are launched at the instigation of the OLAF or at the request of a Member State. However, if a Member State initiates the procedure, OLAF is not obliged by this claim. OLAF may carry out on-the-spot checks and inspections.³⁷ OLAF can carry out on-the-spot investigations, but as far as we are concerned the provisions of the exact competence and particular

³⁴ The European Parliament and Council 1995. May 25. 1073/1999/EC Decision concerning investigations conducted by the OLAF, and the Council 1999. May. 25. 1074/1999 Euratom Decision concerning investigations conducted by the OLAF

³⁵ Kondorosi F. – Ligeti K. (szerk.): Az európai büntetőjog kézikönyve. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008., 279-284. p.

³⁶ Commission Report – Evaluation of the Activities of the European Anti-Fraud Office (OLAF), 2003., 4-10 p.

³⁷ Council Regulation 2185/96. Article 2.

rules should be more detailed. OLAF can execute external investigations, if it is reasonable to presume that the information needed could only be available in this way. OLAF carries out on-the-spot investigations independently or in tight cooperation with a Member State's authority, which bears liability in the case (in Hungary this organization is the Hungarian Customs and Finance Guard³⁸). OLAF also has a wide sphere of competence during its external investigations.

Results of the OLAF's Procedure and the Problems That Emerge Relating to the OLAF Investigations

During the OLAF's investigations, Member States' national authorities operate on the basis of close partnership with it. Therefore institutions, bodies, offices and agencies have to hand over all information relating to fraud, corruption and other irregularities. Currently, OLAF does not have right to conduct criminal investigations, and pursuant to the OLAF's regulation, internal and external investigation conducted by OLAF are of an administrative character. Also, other laws regulating OLAF's investigative powers do not contain rules on its position in criminal proceedings.³⁹ Therefore administrative investigations usually do not face difficulties, but in the case of criminal investigation Member States interpret the OLAF Regulation very differently, which expresses that the OLAF has such competence in criminal cases as national law allows. To overcome this difficulty, the Hungarian Code on Criminal Procedure⁴⁰ was modified in August 2009⁴¹ that is now corresponds to Article 7 of 1073/1999/EC Commission Regulation. Pursuant to this modification the Hungarian courts, prosecution offices and the investigating authorities shall give criminal information to OLAF, investigators are allowed to inspect documents and give copies to them – with no restriction concerning personal data of the interested persons – up to that point, which is necessary to fulfill OLAF's tasks.

There are more external investigations than internal investigations in OLAF's practice. After an investigation, OLAF makes a report, which contains the established facts, the extent of financial loss and the needed measures. During internal investigations, OLAF sends its report to the interested organization. In case of external investigations OLAF sends its report to the interested authority which has competence. The OLAF reports also determine a deadline, before which the interested authority has to take measures, which can be either disciplinary action, or it can be related to other fields of law.⁴² In connection with the reports of the OLAF, the appropriation of these reports in the criminal procedure is

³⁸ See: <http://www.vam.hu/welcomeEn.do>

³⁹ Wasek-Wiaderek, M.: The Possible Legal Position of OLAF with Regard to the Polish Criminal Procedure, in: *Eucrim*, 3-4/2008.

⁴⁰ Act XIX of 1998

⁴¹ By Section 71/B. Paragraph (2) of Act LXXXIII of 2009

⁴² Farkas Á.: Az OLAF szerepe az EU csalások elleni fellépésben. In: *A Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai bűnügyi együttműködés rendszerében.* (szerk.: Farkas Á.) KJK-Kerszöv, Budapest, 2005. 17-26. p.

different in each Member State. Generally OLAF reports, and the contained data, can be used only as documentary evidence.⁴³

The investigations of OLAF do not influence the authority of Member States to initiate criminal procedure.⁴⁴ If a suspicion arises, OLAF sends the case to the competent authority of a Member State.⁴⁵

Furthermore, there are more questions about the role of OLAF in national criminal procedure, which also originates from the ambiguous regulation of the OLAF, namely that OLAF is an administrative authority which fights against crimes, and it has also administrative and penal law tools. As mentioned above, this ambiguous legal background leads to the problem of the appropriation of OLAF' reports in criminal procedures. Relating to this problem we have to examine the possible position of OLAF in the national criminal procedure. In Hungary OLAF can participate in the criminal proceedings within only narrow limits. OLAF officials can be witnesses, because under Section 79 of the Hungarian Code on Criminal Procedure, a witness can be anyone who might have knowledge of a fact which has to be proved. In Hungary, anybody who has knowledge about the commitment of a crime can initiate criminal proceedings, including OLAF.

The Eurojust, competence – fight with OLAF?

Eurojust was established by 2002/187/JHA Council Decision. Eurojust focuses on the fight against fraud violating the financial interests of the Community, and in this respect it also counts on OLAF's cooperation.⁴⁶ Therefore Eurojust has established and maintains close cooperation with OLAF. Eurojust does not have its own powers to carry out investigation at a European level. As a judicial body, Eurojust aims at improving coordination and cooperation between national judicial authorities and supporting them to enhance the effectiveness of their investigations and prosecution in cases involving serious forms of crimes. Eurojust develops connections not only with Member States, but with the countries expected to join the Union and with third countries too, and maintains close relationship with the European Judicial Network⁴⁷.

OLAF has a similar competence to Eurojust,⁴⁸ originating from the OLAF Regulations under which it is entitled to coordinate the activities of Member States' competent authorities and to contribute to design and development of methods of fighting fraud and any illegal activity affecting the financial interests of the European Community.⁴⁹

⁴³ Kondorosi F. – Ligeti K. (szerk.): Az európai büntetőjog kézikönyve. i.m. 284. p.

⁴⁴ Farkas Á.: Az OLAF szerepe... i.m. 27. p.

⁴⁵ <http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/hungarian/C43/30/>

⁴⁶ Farkas Á.: Európai büntetőjog Amszterdam és Nizza után... i.m. 16. p

⁴⁷ European Judicial Network, see: <http://www.ejn-crimjust.europa.eu>

⁴⁸ 1073/2009/EK regulation A. (I). p. (2).

⁴⁹ Wade, M.: OLAF and the Push and Pull Factors of a European Criminal Justice System. In: *Eucrim 3-4/2008*. 28. p.

OLAF carries out not only investigations: it has also criminal assistance cases as well. Within these cases the competent authorities of the Member State, candidate country or third country, carry out criminal investigation and request OLAF's assistance, or OLAF offer its own assistance. On the 14th of April, 2003 OLAF and Eurojust signed the Memorandum of Understanding and on 24th of September 2008, these parties concluded a Practical Arrangement on a further improved coordination and cooperation in the fight against financial fraud.

These documents prescribe the immediate exchange on general and personal data, systematic meetings, initiating the establishment of joint investigation teams and aims cooperation in education. The relationship between the two institutions is also special, because OLAF can carry out internal investigations in Eurojust, as a Community body which consumes resources gained from the EU-budget.⁵⁰

On the basis of the regulation of these two mechanisms, it can be stated that, there is overlap between the OLAF's and the Eurojust's mission and in the competence of these institutions. In our opinion a fight of competences, concerning coordination in EC fraud cases, may take place between these organizations.

Partly for the solution of the above mentioned problem, the European Commission in 2001 synthesized a possible penal law system, which would protect the Community's financial interests. During this process the Commission published a Green Paper about the protection of the Community's financial interests, and the establishment of the European Public Prosecutor.⁵¹

European Public Prosecutor

Article 69E of the Lisbon Treaty refers to the European Public Prosecutor. As there is no European criminal code and no European criminal court to which such a prosecutor could bring a charge, the question is what such a prosecutor would be expected to do; and why it was felt necessary to lay down the possibility of establishing such an office in the Lisbon Treaty. Actually, the answer arises from the evolving role of criminal justice in the European Union.

As there is no European criminal code and no European criminal court to which such a prosecutor could bring a charge, the question is what such a prosecutor would be expected to do; and why it was felt necessary to lay down the possibility of establishing such an office in the Lisbon Treaty. Actually, the answer arises from the evolving role of criminal justice in the European Union. Protection of financial interests is a high priority for the European Union. Under the European Public Prosecutor's aegis, mutual recognition will still exist, but – instead of the present ruling warrants – new EU instruments based on mutual recognition will be necessary.

⁵⁰ Kondorosi F. – Ligeti K. (szerk.): Az európai büntetőjog kézikönyve. i.m. 309. p.

⁵¹ Karsai K.: Mozaikkép... i.m. 31. p.

We have to point out that Eurojust and the European Public Prosecutor completely differ from each other⁵². Maybe there would be only one similarity between the two organizations, which is the location of their headquarters and their employees. But this is inessential from our point of view.

Referring to the Lisbon Treaty, the European Public Prosecutor's Office will be established from Eurojust: at least 9 Member States may establish the European Public Prosecutor, on the basis of improved co-operation. If it happens, Eurojust would continue to operate.

Three main questions arise in this respect:

1. How will these two organizations operate together?
2. Will they have to co-operate?
3. After the European Public Prosecutor's Office will have been set up and functioning, how could the new body of Eurojust operate?

As yet, we have no answers to these questions, but all future experience will have to pay special attention to such problems.

Eurojust is considered as an embryonic European Prosecutor's Office⁵³. Certainly, it has been a useful experience in having prosecutors from all Member States working together in one organization. In contrast with the European Public Prosecutor, Eurojust's competence is not limited to offences involving fraud on the EU budget. Under Article 69E European Public Prosecutor's Office shall be established "from Eurojust" to combat crimes affecting the financial interests of the Union. The question is still open if the European Public Prosecutor would really improve the fight against budgetary fraud. However the European Public Prosecutor could only operate in the given territories and would have to work alongside Eurojust, which would continue to operate on a Union-wide basis. According to the European Public Prosecutor's relationship to national criminal law systems, the European Public Prosecutor's proposal is based on the realization of the mutual recognition principle.

The European Public Prosecutor as a part of the Union's political agenda is an important step in fighting against international criminality and in harmonization different jurisdictions of the Community in the interest of its citizens. .

The European Public Prosecutor regulated in the first pillar would make the present system more effective. It would proceed on a strictly defined background law basis and by the principle of officiality, and its procedure would be obligatory for every Member State. Furthermore, it must also be clarified whether there is a need to set up European Law and a European Penal Court in this context? These can only be answered, when the destiny of the Lisbon Treaty will be cleared up. Until then, in our opinion the creation of the European Prosecutor would be the leading edge in the development of organizations aiming at the protection of Community's financial interest.

⁵² For example see the tasks given to Eurojust and the European Public Prosecutor

⁵³ Donoghue, B.: European Public Prosecutor – Speech given at the Law Society Annual Conference, Budapest, 28 March 2008. 9.p.

Conclusions

The EU faces the challenge of setting up a legal framework in which Member States are required to provide assistance to each other and recognize each other's decisions without forcing the most tolerant to accept the more repressive approach of others, but instead enabling the ethical choices and social policies of all Member States to coexist⁵⁴.

Taking all this into consideration we can see that the shift from mutual legal assistance towards mutual recognition has run into problems. The recently adopted or negotiated instruments on mutual recognition, including the European Evidence Warrant, are in fact halfway points between mutual legal assistance and mutual recognition. Neither mutual legal assistance, nor mutual recognition has been able to overcome the problems of fragmentation of the European Judicial Area⁵⁵.

In conclusion we may wonder whether the mutual recognition agenda is the way forward for developing a European criminal law. The good functioning of the principle of mutual recognition requires a high level of mutual confidence among Member States. The main task is to fulfill this challenge, and strengthen this confidence, in order to reach the desired Area of Freedom, Security and Justice.

From our point of view, beyond the objective of mutual recognition, the institution of judicial cooperation can not be developed further. In contrast, the institution of the European Public Prosecutor contains the possibility of the development of international cooperation in criminal matters, and also tends to the immediate execution of concrete criminal cases.

What the future will be depends considerably on the outcome of the Lisbon Treaty. In our opinion, if Member States do not ratify this Treaty, the present ambiguous circumstances will in future render effective international cooperation in criminal matters far more difficult.

⁵⁴ ECLAN: Analysis of the future of mutual recognition in criminal matters in the European Union. 20th November 2008, 18.p.

⁵⁵ Vervaele, J. A. E.: The shaping and reshaping of Eurojust and OLAF. EuCrim 3-4/2008. 8. p.

“A svájci kapcsolat”²

A Nemzetközi Bevándorlási Szervezet³ svájci irodája 2009. június 23–24. napján kerekasztal-megbeszélésre hívta össze a svájci és a magyar nyomozó hatóságokat, és ügyészségeket. A megbeszélés tárgya és célja a mindkét országot közvetlenül érintő emberkereskedelem elleni harc elősegítése, a két ország bűnüldöző szervei közötti közvetlen kapcsolatfelvétel lehetőségének megteremtése volt. A találkozó apropóját az utóbbi években Svájc területén, az emberkereskedelemmel kapcsolatban tapasztalt változások szolgáltatták. A probléma megoldásához szükségessé vált a magyar fél közvetlen bevonása is.

Az emberkereskedelem nem újkeletű jelenség, a nemzetközi szervezetek, az európai országok mindig is komoly hangsúlyt fektettek az emberi szabadságjogokat mélyen sértő emberkereskedelem elleni harc fontosságára. Jól ismert a bűncselekmény jellemzően transznacionális, határokon átnyúló jellege, és nem újdonság az sem, hogy a bűncselekmény elkövetése szempontjából az egyes országokat kiindulási (countries of origin), tranzit (transit countries), és célországokra (destination countries) oszthatjuk. A kibocsátó, kiinduló országokban történik a toborzás, sok esetben a prostitúcióba történő „bevezetés”, a sértettek „betörése”, a tranzit országokon az elkövetők „csupán” átvonatoznak, míg a sértettek fogvatartására, és kizsákmányolására a célországokban kerül sor. Európában az emberkereskedelem elsősorban a prostitúcióval összefüggésben jelentkezik, a munkaerő kizsákmányolása, a rabszolgamunka, illetve a szervkereskedelem végett folytatott emberkereskedelem – szerencsére – lényegesen ritkábban fordul elő.

Az elkövetés földrajzi sémája viszonylag egyszerű, a bűncselekmény a gazdagság, a pénz útját követve, a szegényebb országokból kiindulva, a jóléti nyugat-európai országok felé irányul. Magyarország sokáig elsősorban tranzit ország volt a kelet-, délkelet-európai, vagy ázsiai országokból érkező sértettek vonatkozásában, az utóbbi időben azonban kibocsátó, kiinduló ország jellege is jelentősen megerősödött. Szerencsére – illetve amennyiben ez az ország nem megfelelő gazdasági helyzetére utal, úgy sajnálatos módon –, hazánk nem célország.

¹ Jancsó G., főügyészségi ügyész, Fővárosi Főügyészség

² Az előadás és a tanulmány anyaga elsősorban a svájci székhelyű Nemzetközi Bevándorlási Szervezet által 2009. június 23–24. napján megszervezett kerekasztal-beszélgetésen a svájci hatóságok által közölt adatokon alapszik. Felhasználtam továbbá az Eurojust által 2008. május 19–20. napján Szlovéniában az emberkereskedelem, és tanúvédelem tárgyában tartott konferencián elhangzott előadások, és a 2009. október 15–16. napján Budapesten tartott, a Nemzetközi Bevándorlási Szervezet magyarországi irodája által emberkereskedelem tárgyában tartott továbbképzésen elhangzott előadások anyagát.

³ IOM - International Organization for Migration

A bűncselekmény, a sértettek kizsákmányolásával összefüggésben, leglátványosabban a célországban jelenik meg. A kiindulási, illetve a tranzit országokban sok esetben még a sértettek sincsenek tisztában azzal, hogy emberkereskedelem áldozatává válnak, váltak. Svájc az utóbbi években vált a prostitúcióval kapcsolatos emberkereskedelem célpontjává, de a bűncselekmény jellege okán a jelenség hamar felszínre került, és a hatóságoknak gyorsan kellett reagálnia.

A történet a kábítószerrel kezdődött... Zürich egyik szegényebb negyedében terjedt el leginkább a kábítószer-fogyasztás. Idővel függővé vált személyek a napi adagjuk megszerzése érdekében testüket bocsátották áruba, és ezzel megjelent az utcai prostitúció. A jelenség kordában tartása végett Svájc legalizálta a prostitúciót, türelmi zónák alakultak, a prostitúciót ún. szaunaházakban folytatták. A büntetőjog is változott, 1992-ben Svájcban eltörölték a prostitúcióhoz kapcsolódó klasszikus elősdi bűncselekményeket, így a kerítés, a kitarottság, az üzletszerű kéjelgés elősegítése tényállásai kikerültek a büntető törvénykönyvből. A hangsúly a szexuális önrendelkezésre helyeződött, a svájci Büntető Törvénykönyv 195.§-a immáron a prostitúció elősegítését⁴ rendeli büntetni (prostitúcióra rábírás, személy adott élethelyzetének kihasználása prostitúció folytatása végett stb.).

A jogi változások mellett a társadalom is reagált az új körülményekre. Korábban Zürich adott környékén tevékenykedő társadalmi szervezetek a droggal kapcsolatos problémák megoldásához nyújtottak pszichológiai, és egyéb segítséget, illetve biztosítottak bizonyos alapegészségügyi ellátást, míg a prostitúció előretörésével a hangsúly a nők – önrendelkezési – jogainak védelmére, és sajnálatos módon a nemi betegségekre helyeződött át. A tücsere programot felváltotta az ingyen óvszer biztosítása.

Ekkor azonban Svájcban még ismeretlen volt az emberkereskedelem. A prostituáltak svájciak voltak, és a jogi szabályozás, valamint a társadalmi szervezetek által megteremtett háttér biztosította a prostituáltak „jólétét”. 2005-ben azonban Svájc megnyitotta munkaerő piacát Magyarország előtt, így lehetővé vált, hogy magyar állampolgárok – bizonyos keretek között – munkát vállaljanak, amely körbe beletartozott a Svájcban legális prostitúciós tevékenység folytatása is. Ez a lehetőség túl csábító volt a magyar „striciknek”. Hamarosan megjelentek az utcákon a magyar prostituáltak, és velük érkeztek futtatók is. Az emberkereskedelem beindult. A magyar stricik nem törődtek a svájci jogszabályok korlátaival, egyre gyakoribbá vált a türelmi zónán kívüli prostitúció, a lányok gátlátalan kizsákmányolása, a szó igazi értelmében vett utcai prostitúció. Több esetben előfordult, hogy a jogszabályok kihasználásával a futtatók – a nemi egyenjogúság jegyében – maguk is munkavállalási engedélyért folyamodtak, mint prostituáltak, majd az engedély birtokában szabadon tartózkodtak a türelmi zónában dolgozó prostituáltak között, és felügyelték a munkájukat. Mindeközben a hatóságok tehetetlenek voltak.

A svájci rendőrök egyéb új, addig soha nem tapasztalt jelenségekkel is szembesültek. A lányokat futtató személyek rövid időn belül felosztották a területet egymás

⁴ Abetting prostitution - a törvényi tényállást később részletesen ismertetem

között, megjelent az erőszak a stricik között, és talán még kegyetlenebb formában a prostituáltak irányába is. A svájci hatóságok tapasztalatai szerint az utcai prostituáltak, és futtatóik jelentős része roma származású személy, ami együtt járt azal, hogy mind a lányok beszerzése, mind a futtatók egymás közti kapcsolata alapvetően családi, közeli ismeretségi alapon szerveződött (ki melyik faluból, városból származik, ki kinek a rokona).

A rendőrség számára ez az elkövetési forma kezelhetetlen volt. Az elkövetői kör szervezettsége, kapcsolatrendszere stabil, megbonthatatlan alapokon áll, fedett nyomozó beépítése kizárt. A nyelvi nehézségeken túl, a kiterjedt, gyorsan cserélődő elköveti kör, az elkövetők közötti kapcsolatrendszerek, és azon belül az egyes személyek helyzetének felderítését ellehetetlenítette, úgy tűnt mindenki mindenkít ismer. Az eredményes fellépés igénye sürgetővé tette az elkövetők hátszágában működő magyar hatóságokkal történő kapcsolatfelvételt.

A hatóságok „nehézségét” talán a kábítószer-prostitúció vonatkozásában korábban is rugalmasan váltó társadalmi szervezetek gyorsabb reagálása ellensúlyozta. Az áldozatok segítségével, támogatásával, és felvilágosításával foglalkozó FIZ (Frauen Informations Zentrum)⁵ hamar reagált a magyar lányok nyújtotta kihívásokra. A magyar érdeklődők számára magyar nyelvű tájékoztatók készültek, és a számos magyar prostituálttal történt kapcsolatfelvétel során a szervezetenél dolgozók hamarosan megtanultak magyarul is. A szociális munkások elmondása alapján szervezetük igen népszerűtlen a futtatók körében, több esetben is kísérletek történtek mind magának a FIZ, mind a szervezethez forduló lányok befolyásolására.

Az emberkereskedelemmel kapcsolatos magyar jogi szabályozás ismeretében, illetve a szexuális önrendelkezésem alapuló svájci jogba való rövid betekintést követően joggal merülhet fel annak a kérdése, hogy a zürichi jelenség vonatkozásában miért beszélünk emberkereskedelemtől, annak ellenére, hogy a magyar lányok jellemzően önszántukból, a jobb fizetés reményében mennek prostitúciós tevékenységet folytatni Svájcba, és ha ott ez legális, akkor tulajdonképpen mi a jogsértő, a nemkívánatos magatartás. A válasz azonban sajnos nem ilyen egyszerű, és annak megértéséhez szükséges az emberkereskedelemmel kapcsolatos nemzetközi, és az érintett országok nemzeti szabályozásának rövid áttekintése is.

Az emberkereskedelem elleni harc „Bibliája” az Egyesült Nemzetek Szövetségének Palermo Protokollja⁶. A protokoll 3. szakasza határozza meg az emberkereskedelem fogalmát. Ez alapján emberkereskedelem

1. a személyek toborzása, szállítása, transzferje, befogadása, vagy átvétele,
2. amelyet fenyegetés, kényszer alkalmazásával, egyéb erőszakkal, csalással, megtévesztéssel; vagy a személy feletti hatalom, illetve az érintett kiszolgáltatott helyzetével való visszaéléssel; vagy oly módon érnek el, hogy pénzt illetve

⁵ <http://www.fiz-info.ch/> - magyar nyelvű tájékoztató is található a honlapon

⁶ Az emberkereskedelem megelőzésére, visszaszorítására és büntetésére, különös tekintettel a nők és gyermekek kereskedelmére, és összhangban az ENSZ Szervezett Bűnözés Ellen Fellépő Protokolljával (ENSZ 2000. december)

egyéb javakat adnak, veszek át annak érdekében, hogy a sértett felett ellenőrzést gyakorló személy beleegyezését, hozzájárulását megszerezzék,

3. a sértett kizsákmányolása céljából.

A meghatározást az Európa Tanács 2005. május 16-i Emberkereskedelem Elleni Egyezménye⁷ is teljes egészében átvette, az Európai Unió Tanácsának 2002/629 számú kerethatározata is ehhez hasonló definíciót tartalmaz⁸, és egyes nemzeti jogrendszerek is változtatás nélkül ültették át a nemzeti jogba ezt a fogalmat.

A meghatározás (mint ahogy azt számokkal jelöltem) három elemre bontható fel. Az 1. rész az elkövetési magatartásokat határozza meg (*mit büntet*), a 2. rész foglalkozik azzal, hogy milyen módon kell az elkövetési magatartást végrehajtani, hogy az büntetendő legyen (*hogyan*), míg a 3. rész határozza meg a cselekmény célját, a sértett kizsákmányolását (*miért*).

A kizsákmányolás fogalmát a Palermo Protokoll maga fejt ki: a kizsákmányolás magában foglalja mások prostitúció végett történő kihasználását, vagy a szexuális kizsákmányolás más formáját, a kényszermunkát, illetve az ilyen jellegű szolgáltatások nyújtását, a rabszolgaságot, illetve szolgaságot, továbbá a szervek eltávolítását. Lényeges eleme a bűncselekménynek, hogy – annak sajátosságait jól felismerve – a Protokoll előírja, hogy a sértett hozzájárulása nem vehető figyelembe, azaz a cselekmény megítélése során nem releváns az a körülmény, hogy a sértett „beleegyezett” a kizsákmányolásába, adott esetben a prostitúciós tevékenység folytatásába.

Az emberkereskedelem bűncselekményét a svájci Büntető Törvénykönyv 182. szakasza rendeli büntetni. Ez alapján, aki szexuális kizsákmányolás, kényszermunka, vagy emberi szerv eltávolítása céljából, mást felkínál, megszerez, vagy átvesz, emberkereskedelem bűncselekményét követi el. Ugyancsak megvalósítja a bűncselekményt, aki a megjelölt célok érdekében toboroz.

Látható, hogy a svájci jogszabály is a Palermo Protokollhoz hasonló megközelítést alkalmaz, a *mit*, és a *mi célból* tényállási elemek jól elkülöníthetők, jól értelmezhetők. A svájci jogszabály csupán az elkövetés *módját* nem tette a tényállás részévé.

A prostitúcióval kapcsolatban – mint említettem – Svájcban alapvető paradigma-váltás következett be. Jelenleg a svájci Büntető Törvénykönyv 195.§-a határozza meg a prostitúció elősegítésével kapcsolatban büntetendő magatartásokat, míg a klasszikus élődsi bűncselekmények kikerültek a büntető törvénykönyvből. Ez alapján bűncselekményt követ el, aki

- fiatakorút prostitúcióra rábír,
- más személy függőségi helyzetét, vagy vagyoni helyzetét kihasználva bírja rá a személyt a prostitúcióra,

⁷ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Warsaw, 16.V.2005.

⁸ Council Framework Decision of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings (2002/629/JHA)

- korlátozza a prostituált tevékenységét, oly módon, hogy felügyeli a prostituáltat a tevékenysége során, vagy irányítja, meghatározza a tevékenységének helyét, idejét, mennyiségét, vagy más jellegét, vagy
- akarata ellenére a prostituáltat ráveszi, hogy prostitúciós tevékenységét továbbfolytassa.

A svájci jogszabályok célja, szándéka mindezek alapján jól meghatározható. A prostitúciót olyan szexuális tevékenységnek, szolgáltatásnak tekintik, amelyet – a jogszabály biztosította keretek között – bárki szabadon végezhet. E „vállalkozás” során a segítők, közvetítők, szobáztatók igénybevétele is lehetséges. Korlátot csupán a szexuális önrendelkezés, tulajdonképpen a vállalkozás szabadsága jelent, hiszen aki mást akarata ellenére prostitúcióra „kényszerít”, vagy a prostituáltat e tevékenységében korlátozza súlyos, 10 évig terjedő szabadságvesztéssel számolhat. A prostituálttal való együttműködés azonban nem büntetendő („*business, is business*”).

Az emberkereskedelemmel kapcsolatban eddig ismertetett jogszabályokkal ellentétben a magyar Büntető Törvénykönyv 175/B. § (1) bekezdése az alábbiak szerint határozza meg az emberkereskedelem bűncselekményének tényállását: *aki mást elad, megvásárol, ellenszolgáltatásként átad, vagy átvesz, más személyért elcserél, úgyszintén, aki ennek érdekében toboroz, mást szállít, elszállásol, elrejt, másnak megszerez.*

Összevetve a Palermo Protokollal szembevetendő, hogy a hazai jogi szabályozás egy lényegesen szűkebb meghatározást alkalmaz. Míg a Protokollban jól elkülöníthető az 1. – mit – és a 2. – hogyan – elem, a magyar meghatározás részben összekeveri a nemzetközi porondon már kimunkált fogalmi elemeket, egyidejűleg pedig csupán kiemel azokból egyes mozzanatokat. Érdemben elkövetési magatartásnak a Protokollban a 2. – *hogyan* – tényállási elemben felsoroltak közül kiemelt egyetlen egy elkövetési mód minősül (a személy konkrét adásvétele). A Protokollban megjelölt elkövetési módok csupán minősítő körülményként kerültek be a jogszabályba, és így zavaró módon kizárólag a konkrét adásvétel vonatkozásában érvényesülhetnek.

Az elkövetési magatartáshoz továbbá csupán járulékosan – ugyan csak a konkrét adásvételhez kapcsolódóan – kötődnek a Protokoll 1. – *mit* – elemében meghatározott elkövetési magatartások (toborzás, szállítás, elszállásolás, stb.). Összességében a jogalkotótól csupán Palermo egy – lényegében a legszűkebb – szeletét kaptuk használatra, a szó hétköznapi értelmében kizárólag az embereket érintő *kereskedelem* büntetendő.

Ezen túlmenően azonban az emberkereskedelemmel kapcsolatban a nemzetközi jogban mutatkozó tendencia nálunk nem érvényesül, a törvényi tényállásból kimaradt a *cél*, amely szintén csupán minősítő körülményként jelenik meg. Ki kell jelenteni, hogy a hazai jogi szabályozás nincs kellő összhangban a nemzetközi szerződésekkel, és teljesen figyelmen kívül hagyja a bűncselekmény elkövetésének sajátosságait.

Sajnálatos módon e téren tapasztalnom kellett, hogy nem minden ezen a területen tevékenykedő szakember van tisztában azzal, hogy mekkora szakadék tátong a magyar jogi szabályozás, és a cselekmény nemzetközi jogi megítélése, meghatározása között, ugyanakkor úgy tartják számon, hogy Magyarország az emberkereskedelem elleni harcban maradéktalanul teljesíti az elvárásokat. Ezzel kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy az emberkereskedelem elleni harc tekintetében az egyes országokat minősítő ún. „Tier listán”⁹ Magyarország 2009-ben, a korábbi pozíciójából, a legjobbnak számító I. csoportból, a II. csoportba került átsorolásra. Ennek elsődleges oka az emberkereskedelem bűncselekménye tárgyában indult csekély számú büntetőeljárás volt, amely nyilvánvaló összefüggésben van a törvényi tényállással. A büntetőeljárások alacsony számának természetesen nem az az oka, hogy Magyarország határain belül sikeresen felszámolta az emberkereskedelmet, hanem a büntetőjogi tényállás hibás megfogalmazása, annak szűk keresztmetszete.

A prostitúcióval összefüggésben álláspontom szerint hazánkban továbbra is csupán a klasszikus élősd bűncselekmények vonatkozásában van elvárás a büntetőjogi szankcióra. Minthogy Magyarország kibocsátó, illetve tranzit országgént nem találkozik közvetlenül az emberkereskedelem áldozataival, így nem szembe-sülünk igazán a cselekmény valódi jellegével, és nincs is sürgető társadalmi igény ennek a hozzáállásnak a megváltoztatására sem. A jogalkotó által meghatározott tényállás vonatkozásában is érezhető, hogy lényegesebb volt, a cselekmény törvénybe iktatása útján a nemzetközi jog – alapvető – elvárásainak megfelelni (amely egyébként nem is sikerült), mint egy olyan tényállást megalkotni, amely valóban alkalmazható, és amely alkalmas az elérni kívánt célok megvalósítására.

E téren a magyar jogi szabályozás igen „egyedülálló”. Az Európai Unió tagországaiban Magyarországtól eltekintve csupán 3 olyan ország¹⁰ található, amelyben a kizsákmányolással szemben a „kereskedelem” kapta a nagyobb hangsúlyt, azonban még ezen országokban sem értelmezik olyan szűken az emberkereskedelem bűncselekményét, mint hazánkban.

Az eltérő jogalkotás számos jól kézzelfogható problémát rejt magában. Egy személy konkrét adásvétele, ellenszolgáltatásért történő átadása, átvétele több esetben nem is tipikusan része az emberkereskedelemnek, az elkövetők között más fajta – lényegesen nehezebben körülírható – megállapodás, együttműködés van. Másrészt a magyar törvényi tényállásban megjelölt elkövetési magatartások bizonyítása, hagyományos bizonyítási eszközökkel jóformán lehetetlen. A sértettek a legritkább esetben tudnak, vagy mernek arra nézve nyilatkozni, hogy őket eladták, vagy megvették volna, míg az elkövetőktől nyilvánvalóan nem várható, hogy egyéb bizonyítékok hiányában önmagukat terhelő vallomást tegyenek.

⁹ <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2009/123132.htm>

¹⁰ Az Eurojust által szervezett az emberkereskedelem tárgyában Szlovéniában tartott konferencia során a jelenlévők által kitöltött – az egyes tagállamok jogi szabályozására irányuló – kérdőívvel kapcsolatos kiadvány alapján.

Az eltérő jogi szabályozás a nemzetközi bűnügyi együttműködés terén is problémákat okoz. Az emberkereskedelemmel összefüggésben több nemzetközi egyezmény teremt meg a közvetlen kapcsolatfelvétel, információcserlehetőséget. Tekintettel azonban arra, hogy az egyes országokban – az ottani jogszabályok szerint – emberkereskedelem bűncselekményének minősülő cselekmények miatt folyamatban lévő bűnügyekben a tényállás nem minden – a legritkább esetben alkalmas arra, hogy azt a magyar jogszabályok alapján is emberkereskedelem büntetvényének minősüljön. Így pedig a közvetlen csatornák alkalmazására nincs lehetőség.

A nemzetközi elfogatóparancsok esetében is komoly problémát jelent, hogy egyes, a külföldi hatóságok által közölt – egyébként tipikusnak mondható – emberkereskedelemmel kapcsolatos tényállások, a magyar jogszabályok szerint egyszerűen nem valósítanak meg bűncselekményt. Az EU területén ez annyiban egyszerűbbé vált, hogy az Európai Elfogatóparancs szempontjából az emberkereskedelem bűncselekménye ún. katalogizált bűncselekmény, amely esetében a megkeresett tagországnak nem kell vizsgálnia a kettős büntethetőséget. Svájc azonban nem EU tagállam, így esetükben egy potenciálisan Magyarországon tartózkodó személlyel szemben kibocsátott elfogatóparancs esetében tisztában kell lenniük, hogy olyan tényállási elemeket is közöljenek, amelyek ugyan számukra nem feltétlenül relevánsak, azonban a bűncselekmény magyar minősítése szempontjából elengedhetetlenek. Tipikusan ilyen jellegű magatartás a prostituáltak utaztatását bonyolító személyek által megvalósított cselekmény, amely vonatkozásában a kibocsátott elfogatóparancs esetenként csupán annyit tartalmaz, hogy az elkövető adott időben a sértettet, vagy sértetteket külföldre szállította, hogy ott ők prostitúciós tevékenységet végezzenek. Egyéb adatok híján ez a magatartás hazánkban nem bűncselekmény.

Az alapvetően különböző jogszabályok okán az egyes országokban folyamatban lévő nyomozások iránya, módszere is jelentősen eltér. Tekintettel arra, hogy az emberkereskedelem jellegénél fogva határokon átnyúló, és számos országot érintő bűncselekmény, így a felderítésénél az eltérő nyomozási taktika, nyomozati érdek komoly fennakadásokat okoz, okozhat.

Sajnos elmondható, hogy a jogi szabályozás tekintetében a magyar törvényi tényállás lóg ki a sorból, így a velünk kapcsolatba kerülő valamennyi országnak, illetve a hazánkban – a nemzetközi emberkereskedelemmel összefüggésben – folyamatban lévő valamennyi nyomozásban szembe kell nézni e jogi és bizonyítási nehézségekkel.

A jogi keretek rövid ismertetése után látható, hogy bár nem történt meg (vagy nem bizonyítható) a prostituáltak konkrét eladása, megvásárlása, és több esetben a prostituáltak „önszántukból”, a jobblét reményében utaztak Svájcba, mégis megvalósult Zürichben az emberkereskedelem, annak ellenére, hogy hazánkban ez a magatartás sajnos nem minősül bűncselekménynek. A bűncselekménynek minősítés alapja: a prostituáltak anyagi és fizikai kizsigerelése, az a körülmény, hogy sok esetben akaratuk ellenére küldték az utcára dolgozni a lányokat, továbbá, hogy mindezen célok érdekében igen szervezeten szállították,

szervezték Magyarországról a prostituáltakat., megvalósította az emberkereskedelem bűncselekményét.

A svájci hatóságok az ismertetett előzményeket követően, és a felmerült jogi nehézségek okán vették fel a kapcsolatot a magyar bűnüldöző szervekkel és kezdeményezték a szorosabb együttműködést.

Megoldásra várt, hogy megismerjük egymás jogrendjét. Míg Magyarországon bizonyos magatartás kerítésnek, üzletszerű kéjelgés elősegítésének, vagy kitarottságnak minősül, addig ezen tényállások Svájcban nem valósítanak meg bűncselekményt. És *vice versa* a svájci emberkereskedő, hazánkban esetleg nem büntethető. Sok esetben nehezíti meg a nemzetközi bűnügyi együttműködést, hogy nem ismerjük a másik jogrendszert, így nem tudjuk megítélni milyen információkra van szüksége a megkereső országnak. Természetes, hogy egészen más módon kell kihallgatni egy tanút, ha kijutásáról, utaztatásáról, prostitúciós tevékenységének szervezéséről kell információkat szerezni (emberkereskedelem), vagy ha az ügyfelek szervezése, a nyújtott szolgáltatásért járó pénz sorsa releváns (kerítés, kitarottság). Miután lehetőségünk nyílt megismerni a másik fél jogszabályi hátterét, és a másik fél számára releváns körülményeket, a jogsegélykérelmek teljesítése során is hatékonyan tudunk majd eljárni.

A kerekasztal-megbeszélés során mindenki számára ismert volt, hogy mivel Svájc nem tagja az EU-nak, és a két ország között nincs a közvetlen bűnügyi együttműködésre vonatkozó nemzetközi szerződés sem, így a nemzetközi bűnügyi jogsegély kizárólag diplomáciai úton, a két ország központi igazságügyi hatóságán keresztül történhet. Az együttműködés ezen formája azonban egy lassabb, és nehezkesebb folyamat. A megbeszéléseken nem alakíthattunk ki ettől eltérő, közvetlen kapcsolatfelvételt lehetővé tevő gyakorlatot. Sikertelen azonban olyan személyes kontaktust kialakítani a svájci partnerekkel, amely a hivatalos eljárást nagymértékben megkönnyíti, meggyorsítja. Az előadók közötti személyes kapcsolatfelvétel lehetővé teszi a jogsegélykérelem előkészítését, egy-egy ügy kapcsán annak tisztázását, hogy a másik fél pontosan milyen információk birtokában van, illetve milyen adatokat képes megszerezni. Lehetőség nyílik arra is, hogy a megkeresésekkel kapcsolatban előre tisztázzuk, az esetleges jogi előírásokat (pl.: banktitokkal kapcsolatos jogi garancia szükségessége), illetve, hogy pontosan mire is irányul az előterjesztett jogsegély. Az informális egyeztetést követően a diplomáciai úton előterjesztett jogsegélykérelem már akadálytalanul juthat el a megkeresett félhez, és a teljesítés során sem merülhetnek már fel olyan problémák, amelyek késedelmet okoznának.

A megbeszélés során egyes konkrét bizonyítási nehézségekkel kapcsolatban is sikerült megoldást találnunk. A svájci büntetőeljárás sajátosságai, a kialakult ítélkezési gyakorlat alapján, emberkereskedelem bűncselekménye miatt, csak abban az esetben ítéltethető el az elkövető, ha legalább egy sértett vállalja a bíróság előtt a terhelttel történő szembesítést. Tekintettel arra, hogy a sértettek a büntetőeljárás ezen szakaszában már jellemzően visszautaznak Magyarországra, illetve a tapasztalatok alapján az idő múlásával – érthető módon – a vallomástételi hajlandóságuk is

csökken, így komoly nehézséget jelent a szembesítések lebonyolítása. Természetesen nemzetközi bűnügy jogsegély útján is lehetőség van videokonferencia megszervezésével a tanú kihallgatására, szembesítésére, azonban e téren a nyomozó hatóság korábbi gyakorlata nyújtotta az igazán hatékony megoldást. Egy hasonló esetben az érintett ország hatósága, az ország magyarországi nagykövetségének épületébe idézte a tanút. A tanút a magyar hatóságok megkeresték, és miután nyilatkoztatták, hogy hajlandó-e közreműködni, segítséget nyújtottak számára a követségre történő eljutásban. A magyar nyomozó hatóságok csupán informálisan működtek közre, érdemben nem jártak, nem járhattak el. A nagykövetség épületében már a saját jogi szabályozás alapján, egyéb kötöttségek nélkül tudta videokonferencia útján az eljáró hatóság a tanút meghallgatni. Bár az eljárás ilyen formájában a magyar hatóságoknak nincsenek meg azon eljárásjogi lehetőségei, amelyek a tanú vallomástételét egyébként elősegítenék (idézés, rendbírság, figyelmeztetések), azonban egy együttműködő tanú estében e forma gyors és hatékony megoldásnak bizonyulhat.

A kialakult személyes kapcsolat tette lehetővé továbbá azt is, hogy egy svájci nyomozásban érintett személy (sértett) vonatkozásában a Magyarországon tartózkodó családtagjai részére a nyomozó hatóság megfelelő védelmet biztosíthasson. A magyar jogrendszer ismeretének hiányában a svájci hatóságok a családtagok tanúvédelmi programba történő bevonását kívánták kezdeményezni, azonban erre törvényes lehetőség nem volt. A svájci féltől kapott tájékoztatás alapján azonban megállapítható volt, hogy a Magyarországon tartózkodó családtagok az őket fenyegető személyekkel szemben büntetőeljárást kezdeményezhetnek, amely során már lehetőség van enyhébb, személyi védelem biztosítására. Ezen egyszerű tájékoztatás nélkül a diplomáciai úton esetlegesen előterjesztett jogsegélykérelem csupán elutasítást, és jelentős késedelmet eredményezhetett volna.

Amikor a magyar küldöttség Svájcba érkezett azt tapasztalhattuk, hogy a 2005. óta a prostitúcióval kapcsolatos emberkereskedelem vonatkozásában Zürichben kialakult helyzetet a nyomozó hatóság felmérte, a bűncselekmény sajátosságait felismerte. Az emberkereskedelem elleni eredményes küzdelem érdekében a Zürichi Városi Rendőrség külön nyomozócsoportot hozott létre, amelyben – akár csak a FIZ-nél – egyes nyomozók időközben már magyarul is megtanultak. A svájci társszervek hamarosan azt is felismerték, hogy a prostitúciós tevékenységet szervező, működtető bűnszervezet(ek) felszámolásához elengedhetetlen, hogy közvetlen kapcsolatba kerüljenek a magyar hatóságokkal, amely lehetővé teszi a gyors és hatékony információáramlást.

A júniusi megbeszélést követően mindkét fél számos új ismerettel, hasznos tapasztalattal, problémamegoldással gazdagodott, és nem utolsósorban egy jövőbe mutató „svájci kapcsolattal”.

Der Einfluss der Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs auf die nationalen Strafrechte

Vorwort

Die Europäische Integration besteht, wie bekannt, seit dem Maastrichter Vertrag in 1992 aus drei Säulen. Die Mitgliedstaaten haben die Zusammenarbeit in Strafsachen aus verschiedenen Gründen – vor allem Schutz der nationalen Souveränität und Mangel der Rechtsgebungskompetenz in den Grundverträgen – im Rahmen des dritten Pfeilers geregelt, dessen Bezeichnung heute „Polizeiliche und Justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen“ lautet, und funktioniert statt Supranationalität auf der Basis intergouvernementaler Zusammenarbeit.

Die Mitgliedstaaten nehmen die Kompetenzteilung zwischen den Säulen streng, und ordnen nicht nur die ausgesprochen strafrechtlichen Regelungen dem Dritten Pfeiler zu, sondern alle, die solche Bezüge oder Auswirkungen haben.

Der Unterschied zwischen der ersten und der dritten Säule ist bedeutsam: die Entscheidungsformen, die Rechtsquellen und deren Eigenschaften, sogar die Kompetenz des Europäischen Gerichtshofs (EuGH) unterscheiden sich.

In meinem Vortrag versuche ich vorzuführen, wie das Gericht durch die Nutzung seiner Zuständigkeiten in den letzten zwanzig Jahren Entscheidungen getroffen hat, die den Widerstand der Mitgliedstaaten durchzubrechen scheinen, nachdem eine Kooperation in Strafsachen zwischen den Mitgliedstaaten nur im Rahmen der dritten, intergouvernementalen Säule vorstellbar ist, und bieten die Möglichkeit einer strafrechtlichen Zusammenarbeit im Rahmen des ersten supranationalen Pfeilers.

Ich erwähne von den Beschlüssen des Gerichts die wichtigsten: die Rechtssache bezüglich des griechischen Maises ferner die Rechtssache Unilever – Smithkline Beecham, Rechtssache Ulf Hammarsten und am Ende zwei Urteile über die Annullierung von zwei Rahmenbeschlüssen über den strafrechtlichen Schutz der Umgebung.

Dann fasse ich kurz zusammen, welche Prinzipien in diesen Entscheidungen festgesetzt worden sind, die auf die nationalen strafrechtlichen Regelungen Auswirkung hatten, und zum Schluss gebe ich einen kurzen Ausblick in die Zukunft.

¹ Lárís L., ügyészségi fogalmazó, Marcali Városi Ügyészség

Rechtssache: griechischer Mais²

Das Urteil wurde am 21. September 1989 gefällt.

Der Tatbestand war das Folgende. Die Firma ITCO hat zwei Schiffsladungen Mais (am Bord der Alfonsina und Flamingo) im Mai 1986 aus Griechenland nach Belgien ausgeführt. In der Ursprungsbescheinigung erklärten die griechischen Behörden offiziell, dass die Ladungen aus griechischem Mais bestehen, während der Mais in Wirklichkeit aus Jugoslawien eingeführt worden war. Deshalb war keine Agrarabschöpfung zur Finanzierung der eigenen Mittel der Gemeinschaft erhoben worden, die nach dem Import des jugoslawischen Maises hätte erhoben werden müssen. (Die Einführung aus Griechenland nach Belgien ist hinsichtlich der Zollunion lastenfrei.) Diese Hinterziehung wurde unter Mitwirkung griechischer Beamter begangen, die auch falsche Urkunden ausstellten und falsche Erklärungen abgaben, um die Hinterziehung möglichst zu verdecken.

Die Kommission hat zuerst die griechische Regierung aufgefordert, entsprechende Maßnahmen zu ergreifen, um den Rechtsbruch zu beseitigen, aber die griechischen Behörden haben diese Aufforderung nicht erfüllt, sondern sie teilten mit, dass eine Verwaltungsuntersuchung angeordnet worden ist und im übrigen ein Untersuchungsrichter mit der Sache befasst worden ist, es müssen die Entscheidungen der Justiz abgewartet werden, bevor die von der Kommission geforderten Maßnahmen getroffen werden können.

Die Kommission hat daraufhin Klage bei dem EuGH erhoben, in dem sie unter anderem beantragt hat, dass der Gerichtshof feststellen soll, dass die Griechische Republik Gemeinschaftsrechtsbruch begangen hat, da sie es versäumt hat, über die Täter der Hinterziehung und all jene, die an der Begehung der Tat bzw. an ihrer Verdeckung mitgewirkt hatten, die in den nationalen Rechtsvorschriften vorgesehene Strafe zu verhängen – oder gegen sie das Disziplinarverfahren einzuleiten. Nach Ansicht der Kommission sind die Mitgliedstaaten auf Grund von damaligen Artikel 5 EWG-Vertrag (heute Artikel 10 EG-Vertrag) (Loyalitätsklausel)³ verpflichtet, gegen Personen, die das Gemeinschaftsrecht verletzen, dieselben Sanktionen zu verhängen wie gegen Personen, die das nationale Recht verletzen. Die Griechische Republik ist aber dieser Verpflichtung nicht nachgekommen.

Der EuGH hat unter anderem auch dieser Rüge stattgegeben und die folgende Feststellung bestimmt. Enthält eine gemeinschaftsrechtliche Regelung keine besondere Vorschrift für den Fall eines Verstoßes gegen die Regelung oder sieht keine Sanktion vor, oder verweist sie insoweit auf die nationalen Rechtsvorschriften, so sind die Mitgliedstaaten nach Artikel 5 EWG-Vertrag

² Rechtssache: C-68/88.

³ Artikel 10 EGV: „Die Mitgliedstaaten treffen alle geeigneten Maßnahmen allgemeiner oder besonderer Art zur Erfüllung der Verpflichtungen, die sich aus diesem Vertrag oder aus Handlungen der Organe der Gemeinschaft ergeben.“

verpflichtet, alle geeigneten Maßnahmen zu treffen, um die Geltung und die Wirksamkeit des Gemeinschaftsrechts zu gewährleisten. Dabei müssen die Mitgliedstaaten, denen allerdings die Wahl der Sanktionen verbleibt, namentlich darauf achten, dass Verstöße gegen das Gemeinschaftsrecht nach ähnlichen sachlichen und verfahrensrechtlichen Regeln geahndet werden wie nach Art und Schwere gleichartiger Verstöße gegen nationales Recht, wobei die Sanktionen jedenfalls wirksam, verhältnismäßig und abschreckend sein müssen. Außerdem müssen die nationalen Stellen gegenüber Verstößen gegen das Gemeinschaftsrecht mit derselben Sorgfalt vorgehen, die sie bei der Anwendung der entsprechenden nationalen Rechtsvorschriften walten lassen.

Rechtssache Unilever – Smithkline Beecham⁴

Im Rahmen einer Vorabentscheidungsverfahren wurde der Beschluss am 28. Januar 1999 gefasst.

Die Klägerin war Österreichische Unilever GmbH, die Beklagte war Smithkline Beecham Markenartikel GmbH. Der Kern des Rechtsstreites war das Folgende.

Ein Bundesgesetz aus dem Jahre 1975 regelte den Verkehr unter anderem mit kosmetischen Mitteln, und verbot den Vertrieb, wenn das Produkt den Vorschriften der vom Bundesminister für Gesundheit und Umweltschutz erlassenen Verordnung nicht entspricht. Der Anhang dieser Verordnung bestimmte die zugelassenen Stoffe, Bedingungen und das Gebiet für ihre Anwendung und die erlaubten Höchstmengen in kosmetischen Mitteln.

Die Klägerin beanstandete, dass die von Beklagten Smithkline Beecham aus Deutschland importierte und in Österreich vertriebene Zahnpaste solche Komponente beinhaltet, die nicht in der Verordnung aufgelistet sind. Die Beklagte besitzt auch keine Sondergenehmigung hinsichtlich der Verwendung dieser Stoffe. Dementsprechend ist die Werbung des Produkts unrichtig und irreführend und somit entspricht nicht den Bestimmungen der österreichischen Regelung. Deshalb beantragte sie die Verbotung des Vertriebes der Zahnpaste.

Das österreichische Gericht stellte die Frage, ob der betroffene Artikel der Grundverträge und der Richtlinie⁵ des Rates zur Angleichung der Rechtsvorschriften der Mitgliedstaaten über kosmetische Artikel einer nationalen Vorschrift widerspräche die über die in der Richtlinie enthaltenen Einschränkungen hinaus, weitere Verbote beim Vertrieb kosmetischer Mittel enthält.

⁴ Rechtssache C- 77/97.

⁵ Richtlinie 768/76/EWG des Rates zur Angleichung der Rechtsvorschriften der Mitgliedstaaten über kosmetische Artikel.

Der EuGH hat unter anderem festgestellt, dass die von den Mitgliedstaaten nach der Richtlinie zu erlassenden Bestimmungen zur Regelung des Verkehrs von kosmetischen Mitteln vorsehen müssen, dass, wenn die Werbung der den Produkten nicht innewohnende Merkmale vortäuscht, zugleich eine Zuwiderhandlung – insbesondere strafrechtlicher Art – darstellt, sollten dagegen auch abschreckend wirkende Sanktionen festgesetzt werden können.

Demgemäß stellte der Gerichtshof fest, dass die österreichische Regelung dem Gemeinschaftsrecht entgegensteht.

In der Rechtssache Ulf Hammarsten⁶

Hat der EuGH sein Urteil am 16. Januar 2003 im Vorabentscheidungsverfahren gefällt.

In Schweden wurde ein Strafverfahren gegen Herr Ulf Hammarsten eingeleitet. Der Angeklagte beantragte bei der schwedischen Arzneimittelbehörde die Genehmigung für den Anbau von Nesselhanf für industrielle Zwecke. Doch ihm wurde diese Genehmigung mit der Begründung versagt, dass sein Antrag die Voraussetzungen des Betäubungsmittelkontrollgesetzes nicht erfüllt.

Trotz diesem baute Herr Ulf Hammarsten im Frühjahr 2001 auf seinem Gut so genannten Industriehanf an. Die Anbaufläche umfasste etwa 1 ha. Die Pflanzen wurden nach schwedischem Betäubungsmittelrecht beschlagnahmt und der Staatsanwalt beantragte die Einziehung des beschlagnahmten Cannabis mit der Begründung, dass der Nesselhanf nach nationalem Recht als Betäubungsmittel angesehen wird ohne Rücksicht auf den THC-Gehalt und Zweck seiner Anwendung.

Herr Hammarsten brachte in seiner Verteidigung hervor, dass das EG-Recht nur über 0,3% THC-Gehalt Betäubungsmittel-Art ausspricht, und er hat ausschließlich für industriellen Zwecken und nur solche Sorte angebaut, deren THC-Gehalt 0,3% nicht übersteigt.

Das schwedische Gericht legte die Frage dem EuGH vor, ob das nationale Betäubungsmittelrecht gegen EG-Recht verstoße.

Der Gerichtshof stellte fest, dass nach den Verordnungen über die gemeinsame Marktorganisation für Flachs und Nesselhanf sind der Anbau und die Erzeugung von Stoffen unter 0,3% THC-Gehalt nicht zu den Straftaten bezüglich Betäubungsmittel einzureihen. Die gemeinschaftsrechtliche Normen gewähren genügende Garantien zum Schutz des Lebens und der Gesundheit von Menschen durch die Festlegung der zulässigen Höchstgehalt an THC. So ist die schwedische Regelung, der ein ausnahmsloses Verbot vorschreibt, nicht gerechtfertigt.

⁶ Rechtssache C-462/01.

Die Annullierung der Rahmenbeschlüsse

1.

Mit ihrer Klageschrift beantragte die Kommission der Europäischen Gemeinschaft, den Rahmenbeschluss⁷ des Rates vom 27. Januar 2003 über den Schutz der Umwelt durch das Strafrecht für nichtig zu erklären. Das Urteil wurde am 13. September 2005 gefällt⁸.

Dieser Rechtsstreit war sehr bedeutsam, es diente nämlich dazu die Frage zu entscheiden, ob der Schutz der Umwelt durch strafrechtliche Ahndung zu Gemeinschaftskompetenz gehört oder nicht, welche Entscheidung die Harmonisierungskraft, die Konsequenzen der Nichtumsetzung und die Zuständigkeit des EuGH im Wesentlichen betraf.

Das Vorbringen der Beteiligten war kurz zusammengefasst das Folgende.

Die Kommission bestritt die Wahl des Artikels als Rechtsgrundlage des Rahmenbeschlusses durch den Rat, weil die Norm – auf Grund ihrer Zielsetzung und ihres Inhaltes – nach der Auffassung der Kommission der Zuständigkeit der Gemeinschaft im Bereich des Umweltschutzes gehört.

Der Gemeinschaftsgesetzgeber verfügt über eine Zuständigkeit die Mitgliedstaaten zu verpflichten, bei Verstößen gegen die Gemeinschaftsvorschriften im Bereich des Umweltschutzes strafrechtliche Sanktionen vorzusehen, wenn er der Ansicht ist, dass dies ein Mittel zur Gewährleistung der Wirksamkeit dieser Vorschriften ist. Die Harmonisierung des nationalen Strafrechts, insbesondere der mit strafrechtlichen Sanktionen bewehrten Umweltstraftatbestände, dient der einschlägigen Gemeinschaftspolitik.

Der Rat und die beigetretenen Mitgliedstaaten machten dagegen geltend, dass die Gemeinschaft nicht befugt ist, die Mitgliedstaaten zu verpflichten, bestimmte Verhaltensweisen strafrechtlich zu ahnden, weil einerseits hierfür eine ausdrückliche Kompetenzzuweisung in den Grundverträgen fehlt, und andererseits ist es angesichts der erheblichen Bedeutung des Strafrechts für die Souveränität der Mitgliedstaaten auch nicht anzunehmen, dass diese Kompetenz der Gemeinschaft mit der Zuweisung der spezifischen materiellen Befugnisse im Zusammenhang des Umweltschutzes, stillschweigend hat übertragen werden können.

Für diese Auslegung sprechen ebenfalls die Artikel der Grundverträge bezüglich der Zusammenarbeit im Zollwesen und der Bekämpfung der gegen die finanziellen Interessen der Gemeinschaft gerichteten Handlungen, welche die Anwendung des Strafrechts und die Strafrechtspflege ausdrücklich den Mitgliedstaaten vorbehalten.

⁷ Der Rahmenbeschluss 2003/80/JI des Rates vom 27. Januar 2003 über den Schutz der Umwelt durch das Strafrecht.

⁸ Rechtssache C-176/03.

Die Mitgliedstaaten übertrugen ausdrücklich eine Zuständigkeit in Strafsachen der Europäischen Union mit der Bildung des dritten Pfeilers, insbesondere was die Bestimmung der Tatbestandsmerkmale strafbarer Handlungen und der anwendbaren Sanktionen betrifft.

Ich erwähne die wichtigsten Gedanken von den Schlussanträgen des Generalanwalts Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer⁹.

Er legt angesichts der Artikel die die Anwendung des Strafrechts und Rechtsprechung ausdrücklich den Mitgliedstaaten vorbehalten, fest, dass im Falle einer Richtlinie im Prozess der Gesetzgebung auch die Implementationstätigkeit des nationalen Rechtsgebers erscheint, was auch die Erlassung interner Normen bedeutet und bildet einen legitimierenden Hintergrund, wodurch das Prinzip „nullum crimen sine lege“ („keine Strafe ohne Gesetz“) nicht verletzt wird.

Er erwähnt die Auslegung des im Artikel 10 des EG-Vertrages niedergelegten Grundsatzes der loyalen Zusammenarbeit, wonach alle Mitgliedstaaten die Befugnis der Gemeinschaft anerkennen, dass sie die Mitgliedstaaten im Interesse der Gewährleistung der Wirksamkeit der Gemeinschaftsrechtsordnung zwingen kann, diejenigen Verhaltensweisen strafrechtlich zu ahnden, die diese Rechtsordnung verletzen.

Herr Colomer legt fest, dass die verwaltungsrechtlichen Mittel heute nicht mehr genügend sind um das sich mit Umweltschutz befassenden Gemeinschaftsrecht zur vollen Geltung zu bringen. Um die Ziele der Umweltpolitik, die in den Grundverträgen festgelegt worden sind, zu erreichen, muss man das letzte Mittel, das Strafrecht anwenden, weil nur dieses wirksame, angemessene und abschreckende Sanktionen sichert.

Demgemäß ersuchte Herr Colomer den Gerichtshof den Rahmenbeschluss wegen Gemeinschaftskompetenzzug für nichtig zu erklären.

Der EuGH legte fest, dass die Wahl der Rechtsgrundlage eines gemeinschaftlichen Rechtsakts auf objektive, gerichtlich nachprüfbare Umstände gegründet werden muss, zu denen insbesondere das Ziel und der Inhalt des Rechtsakts gehören.

Was die Zielsetzung des Rahmenbeschlusses angeht, so ergibt sich sowohl aus seinem Titel als auch aus seinen ersten drei Begründungserwägungen, dass er das Ziel des Umweltschutzes verfolgt. Was den Inhalt des Rahmenbeschlusses angeht, so enthält er eine Aufzählung besonders schwerwiegender Handlungen zum Nachteil der Umwelt, die die Mitgliedstaaten strafrechtlich ahnden müssen und enthält eine Teilharmonisierung der Strafrechtsvorschriften der Mitgliedstaaten in Bezug auf die Tatbestandsmerkmale verschiedener Umweltstraftaten. Gleichzeitig überlässt er den Mitgliedstaaten die Wahl der anwendbaren strafrechtlichen Sanktionen, die wirksam, angemessen und abschreckend sein müssen.

⁹ Opinion of Advocate General Ruiz-Jarabo Colomer delivered on 26 May 2005.

Demgemäß kam der EuGH zu der Folgerung, dass der Rechtsgegenstand des Rahmenbeschlusses nicht in der Zusammenarbeit in Strafsachen, sondern im Schutz der Umwelt besteht und dass diese Vorschriften auf der Grundlage der Artikel des ersten Pfeilers hätten erlassen werden können.

2.

Nach dem Urteil in 2005 erschien die Frage, ob es diese – so zu sagen – funktionelle strafrechtliche Zuständigkeit der Gemeinschaft auf das Gebiet der Umweltpolitik begrenzt ist oder ob sie auch in anderen Gemeinschaftspolitiken zur Geltung kommt.

Der EuGH gab die Antwort – zum Teil – in seinem, am 23. Oktober 2007 gefallenen Urteil¹⁰ auf Grund einer von der Kommission vorgeführten Nichtigkeitsklage.

Der Gerichtshof erklärte den Rahmenbeschluss des Rates¹¹, der sich zugleich mit der gemeinsamen Verkehrspolitik und Umweltschutz beschäftigte, im Wesentlichen derselben Argumentierung folgend wie im Urteil zuvor, für nichtig.

Zusammenfassung

Die Mitgliedstaaten sind der Meinung, dass die Gemeinschaft keine Kompetenz für die Beeinflussung und Regelung der nationalen Strafrechte besitzt. Das steht auch im Artikel 280 Absatz 4 EG-Vertrag beschrieben, das lautet:

„Zur Gewährleistung eines effektiven und gleichwertigen Schutzes in den Mitgliedstaaten beschließt der Rat (...) die erforderlichen Maßnahmen zur Verhütung und Bekämpfung von Betrügereien, die sich gegen die finanziellen Interessen der Gemeinschaft richten. Die Anwendung des Strafrechts der Mitgliedstaaten und ihrer Strafrechtspflege bleiben von diesen Maßnahmen unberührt.“

Dagegen, hat der Europäische Gerichtshof mehrmals andere Entscheidungen getroffen, und folgende Prinzipien bestimmt.

21. September 1989. – Rechtssache griechischer Mais

Nach Artikel 10 EG-Vertrag sind die Mitgliedstaaten verpflichtet alle geeigneten Maßnahmen zu treffen, um die Geltung und die Wirksamkeit des Gemeinschaftsrechts zu gewährleisten, auch wenn eine gemeinschaftsrechtliche Regelung keine besondere Vorschrift enthält, die für den Fall eines Verstoßes eine Sanktion vorsieht, oder wenn es aus diesem Zweck auf die nationalen Rechtsvorschriften verweist. Den Mitgliedstaaten verbleibt die Wahl der Sanktionen, aber diese müssen wirksam, verhältnismäßig und abschreckend sein.

¹⁰ Rechtssache C-440/05.

¹¹ Rahmenbeschluss 2005/667/JI des Rates vom 12. Juli 2005 zur Verstärkung des strafrechtlichen Rahmens zur Bekämpfung der Verschmutzung durch Schiffe.

Die Verstöße gegen das Gemeinschaftsrecht müssen nach ähnlichen sachlichen und verfahrensrechtlichen Regeln geahndet werden wie gleichartiger Verstöße gegen nationales Recht. Das ist das sogenannte Assimilationsprinzip¹².

28. Januar 1999. – Rechtssache Unilever – Smithkline Beecham

Der Gerichtshof stellte fest, dass, wenn ein Mitgliedstaat auf Grund der Richtlinie der Ansicht ist, dass dies ein Mittel zur Gewährleistung der Wirksamkeit dieser Vorschriften ist, er kann die gegen die Richtlinie verstoßenden Handlungen auch strafrechtlich sanktionieren. Das Gericht kam hier zu einer vorsichtigen Folgerung: es bezeichnete die strafrechtliche Ahndung nicht als Verpflichtung, sondern als eine Möglichkeit. Aber die Richtung erscheint, dass wenn nach der Beurteilung eines Mitgliedstaates die angemessene Regelung zur Verwirklichung der Gemeinschaftsziele die sie verletzenden Handlungen für strafbar zu erklären ist, so kann er das auch dann tun, wenn das Gemeinschaftsrecht nur zivilrechtliche Vorschriften beinhaltet.

Also aus der Sicht der Mitgliedstaaten betrachtet, einerseits sind sie verpflichtet dem Gemeinschaftsrecht den selben Schutz zu gewährleisten wie ihrem nationalen Recht, andererseits ist es nur eine Möglichkeit zu diesem Zweck strafrechtliche Mittel anzuwenden.

16. Januar 2003 – Rechtssache Ulf Hammarsten

Der EuGH stellte fest, dass die Verordnungen verbindlich und direkt anzuwenden sind. Dementsprechend stehen die schwedischen nationalen Vorschriften dem Gemeinschaftsrecht entgegen. In diesem Fall entzog eine Norm nicht strafrechtlicher Art die Handlung des Angeklagten vom Geltungsbereich des nationalen Strafrechts.

13. September 2005. und 23. Oktober 2007. – die Vernichtung der Rahmenbeschlüsse

Der Gerichtshof sagte aus, dass das Strafrecht ebenso wie das Strafprozessrecht grundsätzlich auch nicht der Zuständigkeit der Gemeinschaft gehört. Dies kann den Gemeinschaftsgesetzgeber jedoch nicht daran hindern, Maßnahmen in Bezug auf das Strafrecht der Mitgliedstaaten zu ergreifen, die seiner Meinung nach dazu erforderlich sind volle Wirksamkeit der von ihm zum Schutz der Umwelt erlassenen Rechtsnormen zu gewährleisten, wenn das Strafrecht zur Bekämpfung schwerer Beeinträchtigungen der Umwelt unerlässliche Maßnahme darstellt. Die

¹² Das Assimilationsprinzip wurde durch den Amsterdamer Vertrag in Artikel 280 Absatz 2 versetzt: „Zur Bekämpfung von Betrügereien, die sich gegen die finanziellen Interessen der Gemeinschaft richten, ergreifen die Mitgliedstaaten die gleichen Maßnahmen, die sie auch zur Bekämpfung von Betrügereien ergreifen, die sich gegen ihre eigenen finanziellen Interessen richten“.

Artikel, die die Anwendung des Strafrechts und des Strafverfolgungsrechts in den Bereichen der Zusammenarbeit im Zollwesen und der Bekämpfung der gegen die finanziellen Interessen der Gemeinschaft gerichteten Handlungen den Mitgliedstaaten vorbehalten, stehen dem nicht entgegen.

Er ergänzte seine Feststellungen im Bezug der strafrechtlichen Sanktionen in seinem zweiten Urteil damit, dass der Gemeinschaftsrechtgeber nur dazu zuständig ist wirksame, angemessene und abschreckende Sanktionen vorzuschreiben. Er kann jedoch die Art und das Ausmaß dieser nicht bestimmen, dafür sind weiterhin die Mitgliedstaaten befugt.

Die Zukunft

Die Ratifikation des Lisaboner Vertrags¹³ ist beendet: auch der tschechische Präsident, Herr Vaclav Klaus leistete sein Unterschrift.

Wenn – und nicht mehr falls – also wenn der Vertrag von Lisabon in Kraft tritt, uns stehen bedeutsame Veränderungen bevor. Ich erwähne hier nur zwei, die ich hinsichtlich meines Vortrags für die Wichtigsten halte.

1. Strafrechtliche Kompetenz¹⁴

Das Säulensystem wird aufgehoben und die strafrechtliche Zuständigkeit der Gemeinschaft wird in primäre Rechtsquelle versetzt im Teil „Interne Politiken und Tätigkeiten der Union“ im Rahmen des 4. Titels der die Bezeichnung „Gebiet der Freiheit und Sicherheit bzw. des Rechtes“ trägt als Kapitel 4 „Justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen“. Der Kern der Regelung¹⁵ besteht darin, dass die Union in gewissen Strafverfahrensfragen Richtlinien erlassen kann, die eine Minimalregelung geben, und es können auch Straftatbestände und Strafsätze festgesetzt werden.

Mit dem in Kraft treten des Lisaboner Vertrages können solche Richtlinien im Gemeinschaftsrecht erlassen werden, die in den Mitgliedstaaten verbindlich und direkt anwendbar sind, so werden diese Normen die nationalen Strafrechte unmittelbar und erheblich betreffen.

2. Europäische Staatsanwaltschaft¹⁶

Es ist ohne Zweifel, dass die größte Wirkung auf die nationalen Strafrechte die aus Eurojust zu Stande zu bringen geplante Europäische Staatsanwaltschaft ausüben würde oder wird. Sie wird einheitliches Auftreten in jedem Mitgliedstaat

¹³ Eu crim 1-2/2008.

¹⁴ Artikel 2 Punkt 67 des Lisaboner Vertrages.

¹⁵ Artikel 69A Absatz 2, Artikel 69B Absatz 1 und 2 des Lisaboner Vertrages.

¹⁶ Artikel 69E des Lisaboner Vertrages.

sichern, im Bezug auf gewisse Straftaten – Handlungen der gegen die finanziellen Interessen der Gemeinschaft gerichtet sind –, und wird über das erforderliche Fachwissen verfügen, das zum erfolgreichen Abschluss der in ihrer Kompetenz verwiesenen Fälle nötig ist. Auch das heutige Problem der Beschaffung und Anerkennung von Beweismitteln wird gelöst werden.

Wenn die notwendige Einstimmigkeit zur Gründung der Europäischen Staatsanwaltschaft fehlt, kann sie auf Grund des Lisaboner Vertrages auch durch wenigstens 9 Mitgliedstaaten, im Rahmen einer verstärkten Zusammenarbeit ins Leben gerufen werden.

Schlussgedanken

Die Gemeinschaft erweitert ihre Aufgaben während ihrer Fortbildung um das Gemeinschaftsrecht zur Geltung zu bringen („*effet utile*“), so entzieht sie immer neue Gebiete von den Mitgliedstaaten. Es kommt sogar vor, dass, bestimmte Handlungen trotz nationaler Strafvorschriften, ausgesprochen dekriminallisiert werden (zum Beispiel Rechtssache Ulf Hammarsten).

Der Europäische Gerichtshof erfüllte und erfüllt auch heute eine Schlüsselrolle in der Entwicklung der Integration. Das spiegelt sich auch darin, dass der EuGH in seiner Rechtsprechung zahlreiche wesentliche Prinzipien ausgearbeitet hat.

Neben dem Assimilationsprinzip, bzw. dem Prinzip der wirksamen, verhältnismäßigen und abschreckenden Sanktionen, deklarierte der Europäische Gerichtshof in den letzten Jahren in zwei Urteilen, dass die Gemeinschaft um dem Gemeinschaftsrecht voller Geltung zu gewährleisten, als letztes Mittel die Mitgliedstaaten zur Anwendung strafrechtlichen Maßnahmen verpflichten kann, nicht nur auf dem Gebiet des Umweltschutzes, sondern auch bezüglich anderer gemeinsamen Politiken, auch dann, wenn sie dazu keine direkte Ermächtigung in den Grundverträgen hat, weil die Grundverträge die Gemeinschaft im Bezug auf gemeinsame Politiken mit solcher umfassenden Kompetenz versehen, die auch die Ahndung gewisser Handlungen beinhaltet.

Der nächste Schritt in diesem Vorgang ist das Inkrafttreten des Lisaboner Vertrages was sicher eine aufregende Zeit bezüglich der Entwicklung und Aufeinanderwirkung der nationalen und Gemeinschaftsrechte mit sich bringt. Dadurch werden die Rechtsanwender vor große Herausforderungen gestellt.

Danke schön für Ihre Aufmerksamkeit.

Impresszum

Alapítva, 1993-ban
(© Ügyészek Országos Egyesülete)
Szakmai Érdekképviseleti folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete (ISSN 1217-7059)

A kiadásért felel: Máriánna Molnár Mária, az ÜOE elnöke

A szerkesztőség címe: 1122 Budapest, Maros u. 6/a.

Főszerkesztő: Kiss Anna PhD

Társszerkesztő: Miks Antal főosztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség

Főszerkesztő-helyettes: Fazekas Géza, Központi Nyomozó Főügyészség
(Egyesületi Hírek rovat)

Felelős szerkesztő: Fürcht Pál, Budapesti Nyomozó Ügyészség

Olvasószerkesztő: Sümeginé Tóth Piroska, Legfelsőbb Bíróság

(Anyanyelvi Ügyelet és Könyvajánló rovat)

A szerkesztőség elnöke: Hadler Andrea, Budakörnyéki Ügyészség

A szerkesztőség tagjai:

Auer László, Békés Megyei Főügyészség (Tanulmányok rovat)

Fónay Tamás, Siklói Városi Ügyészség (Hazai kapcsolatok)

Jagusztin Tamás, Budakörnyéki Ügyészség (Ügyészi Hírek rovat)

Kumpár Irén, Legfőbb Ügyészség

Lajtár István PhD, Legfőbb Ügyészség (Tanulmányok rovat)

Nánási László, Bács-Kiskun Megyei Főügyészség

Székely István, Legfőbb Ügyészség

Törő Andrea, Budapesti V-XIII. kerületi Ügyészség (Európai Figyelő rovat)

Venczl László, Katonai Főügyészség (Nemzetközi kapcsolatok)

Virág Mária, Legfőbb Ügyészség

Jogi lektorok:

Belovics Ervin PhD, Legfőbb Ügyészség

Finszter Géza, MTA doktora, OKRI

Mészáros Ádám PhD, OKRI

Varga Zs. András PhD, Legfőbb Ügyészség

Vókó György PhD, habilitált doktor, CSC, Legfőbb Ügyészség

Munkatársak

Balogh Ernő – lapterv

Sándor Viktória – grafika

Giricz Anna – tördelés